जिल्ला वस्तुगत विवरण

(District Profile)

दार्चुला, २०८०

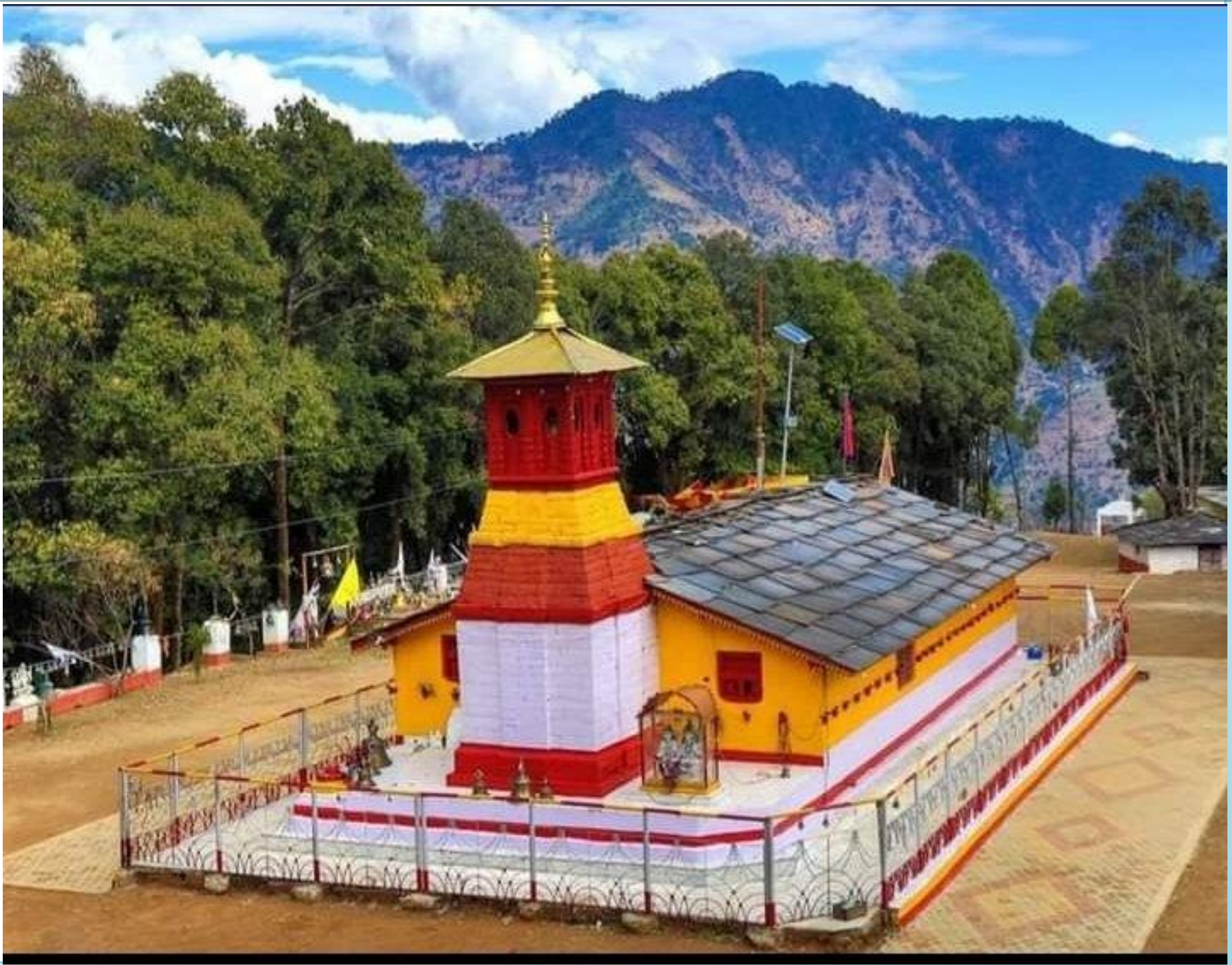

नेपाल सरकार

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

तथ्याङ्क कार्यालय, दार्चुला

(दार्चुला, बैतडी)

फोन नं. : ०९३-४२०१३६ Email : bso.darchula@gmail.com

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्‌को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

फोन ४२४५९४६, ४२४५९४७, ४२४५९४८, ४२४५८४८, ४२४१८०१, ४२२८४०६

फ्याक्स: ९७७-१-४२२७७२०
पो.ब.नं. ११०३१
रामशाहपथ
थापाथली, काठमाडौं

पत्र संख्या:
च.नं.:-

शुभकामना सन्देश

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयअन्तर्गत रहेका तथ्याङ्क कार्यालयहरूले आआफ्नो कार्यक्षेत्र रहेका जिल्लाहरूको जिल्ला वस्तुगत विवरण (Distrcit Profile) प्रकाशन गर्न लागेको सन्दर्भमा कार्यालयको तर्फबाट शुभकामना दिन चाहन्छु । यस प्रकाशनले सम्बन्धित जिल्लाको स्थानीय तह, सरकारी कार्यालय, संघसंस्था, सञ्चार जगत, अध्येता र आम प्रयोगकर्ताको समयसापेक्ष एवम् खण्डीकृत तथ्याङ्कको मागलाई सम्बोधन गर्ने विश्वास लिएको छु । स्थानीय तहको नीतिनिर्माण, निर्णय प्रक्रिया र योजना तर्जुमामा यस वस्तुगत विवरणमा समाविष्ट तथ्याङ्कहरू उपयोगी हुने अपेक्षा राखेको छु ।

यस वस्तुगत विवरणको तयारी र प्रकाशनमा तथ्याङ्क संकलनदेखि, सम्पादन र प्रकाशनको चरणसम्म संलग्न तथ्याङ्क कार्यालयका कर्मचारीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । आगामी दिनमा यसका नवीन र परिमार्जित संस्करण प्रकाशन हुने विश्वास लिएको छु । भविष्यमा यसका परिमार्जित संस्करणहरूको प्रकाशनका लागि पाठकहरूबाट सदाझैं रचनात्मक सुझाव र प्रतिक्रिया प्राप्त हुने विश्वास लिएको छु ।

कार्तिक, २०८०

तोयम राया
प्रमुख तथ्याङ्क अधिकारी

नेपाल सरकार
गृह मन्त्रालय
जिल्ला प्रशासन कार्यालय

☎०९३-४२०१३३ प्रजिअ
☎०९३-४२००१७ सप्रजिअ
☎०९३-४२००७८ DEOC
☎०९३-४२०२१४ Ext

खलंगा, दार्चुला

प.सं. २०८०/०८१
च.नं.

मन्तव्य

नीति, निर्णय, योजना, कार्यप्रक्रिया लगायतमा तथ्य र तथ्याङ्कको प्रयोगमा व्यापकता आउनुका साथै प्रयोगकर्ताको संख्या समेत बढ्दै गईरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा तथ्याङ्क कार्यालय दार्चुलाले जिल्लाको सामाजिक, आर्थिक, जनसांख्यिक लगायत क्षेत्रको तथ्याङ्क सहित यस जिल्लाको **जिल्ला वस्तुगत विवरण (District profile),**२०८० तयार गरी प्रकाशन गर्न लागेकोमा मलाई अत्यन्त खुशी लागेको छ ।

जिल्लाको संक्षिप्त परिचय, भौगोलिक अवस्था, प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र, व्यापारिक महत्वका स्थानहरु, हावापानी, राजनीतिक विभाजन, आधारभूत जनसांख्यिक विवरण, जातजाति,. धर्मभाषा, भेषभुषा, शिक्षा, स्वास्थ्य सम्बन्धि विवरण, पारिवारिक विवरण, रोजगारी र गरिवी सम्बन्धी विवरण, सिँचाई, कृषि सम्बन्धी विवरण, वन तथा वातावरण र जैविक विविधता सम्बन्धी विवरण, सडक यातायात, विद्युत, सञ्चार, उद्योग जस्ता भौतिक पूर्वाधार र विविध विषयवस्तु समेत समावेश गरी तथ्याङ्क कार्यालय, दार्चुलाबाट तयार गरिएको यस पुस्तकलेअध्ययन अनुसन्धानकर्ता, तथ्याङ्क प्रयोगकर्ता, नीति निर्माता लगायत यस जिल्लासँग सम्बन्धित सूचनाहरु प्राप्त गर्न चाहने सबैलाई केहि मात्रामा भए पनि सहजता हुनुका साथै जनताको सुसूचित हुन पाउने हक समेत प्रत्याभुत गर्ने छ भन्ने विश्वास लिएको छु।

विभिन्नक्षेत्रमा छरिएर रहेका तथ्याङ्क तथा सूचनाहरुलाई एकीकृत गरी तयार गरिएको यो पुस्तक प्रकाशनका लागि तथ्याङ्क कार्यालय दार्चुलालाई धन्यवाद दिँदै आगामी दिनमा समेत यस्ता कार्यको निरन्तरताका लागि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

मंसिर, २०८०

किरण जोशी
प्रमुख जिल्ला अधिकारी

प्रमुख जिल्ला अधिकारी

Web:daodarchula.moha.gov.np, Twitter: @daodarchula, Facebook:daodarchula

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिरिषद्को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
तथ्याङ्क कार्यालय दार्चुला
(दार्चुला, बैतडी)

प.स. २०८०/०८१
च.नं. -

प्रकाशकीय

प्रविधिको विकास र सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तनले तथ्याङ्कको प्रयोगमा व्यापकता आउनुका साथै वास्तविक एवम् आधिकारिक तथ्याङ्कको माग उच्च रहेको वर्तमान सन्दर्भमा छरिएर रहेका महत्वपूर्ण सूचना तथा तथ्यलाई एउटै प्रकाशन मार्फत प्रस्तुत गर्ने प्रयास स्वरुप दार्चुला जिल्लाको जिल्ला वस्तुगत विवरण,२०८० प्रकाशन हुन लागेको हो ।

जिल्लाका भौगोलिक, राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, जनसांख्यिक लगायतका तथ्याङ्कहरुलाई जिल्ला स्थित विभिन्न निकायहरुवाट सङ्कलन गर्नुका साथै राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय कृषि गणना २०७८ लगायतका तथ्याङ्क समेतको आधारमा यो पुस्तक तयार पारिएको छ ।यसबाट प्रयोगकर्ताको आवश्यकता पूरा हुने छ । यद्यपी आर्थिक एवम् मानवीय स्रोत साधनको अपर्याप्तताको कारणले प्राथमिक तथ्याङ्क संकलन गरी अझै सार्वजनिक हुन नसकेका तथा जिल्लाको आर्थिक, सामाजिक, भौगोलिक लगायतका पर्याप्त तथ्याङ्क यस पुस्तकले समेटन नसकेको पनि हुन सक्दछ ।यो तथ्य प्रति हामी आगामी अङ्कमा अझ बढी सचेत र सजग रहने छौं ।

पुस्तक तयार गर्न सहयोग गर्नुहुने यस कार्यालयका कर्मचारीहरु योगेश जोशी, अर्जुन बि.क., हरिश पन्त,जनक सिंह बोहरा, दीपक राज जोशी र महेश महरा सबैजना धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ। विभिन्न विषयका तथ्याङ्क उपलब्ध गराई अमूल्य सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण सरकारी एवम् गैर सरकारी निकायहरुलाई पनि तथ्याङ्क कार्यालय दार्चुला धन्यवाद सहित आभार व्यक्त गर्दछ ।साथै, पुस्तकका सम्बन्धमा तथ्याङ्क प्रयोगकर्ताहरुबाट रचनात्मक सल्लाह एवम् सुझावको सदैव अपेक्षा गर्दछ ।

मंसिर, २०८०

शंकर दत्त भट्ट
तथ्याङ्क अधिकृत

विषयसूची

खण्ड -१ 10

परिचय........ 10

१.१ दार्चुला जिल्लाको संक्षिप्त परिचय 10

१.२ भौगोलिक अवस्थिति 10

१.३ भौगोलिक विभाजन 10

१.४ जिल्लाका प्रमुख आकर्षणहरु 11

१.४.१ जिल्लामा रहेका धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरु: 11

१.४.२ प्रमुख ताल एवं कुण्डहरु 11

१.४.३ जिल्लाको प्रसिद्ध वस्तुहरु एवं प्राप्त हुने स्थानहरु 12

१.४.४ अपी नाम्पा संरक्षण क्षेत्र 12

१.५ हावापानी........ 12

१.६ भू-उपयोग 13

१.७ राजनैतिक विभाजन........ 14

खण्ड -२ 14

आधारभूत जनसांख्यिक विवरण........ 15

२.१ राष्ट्रिय जनगणनाबाट प्राप्त महत्वपूर्ण विवरणहरु........ 15

२.२ परिवार संख्या र परिवारको बनौट........ 16

२.२.१ परिवार संख्या 16

२.२.२ परिवारको बनौट........ 16

२.३ घर तथा आवासीय ईकाइको स्वामित्व र बनौट 17

२.३.१ घर /आवासीय ईकाइको स्वामित्व 17

२.३.२ घरको जगको बनोटअनुसार परिवार संख्या 17

२.४ परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत 17

२.५ परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन 18

२.६ परिवारमा वत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन........ 18

२.७ परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको सुविधा........ 18

२.८ उमेर समूह अनुसार जिल्लाको जनसंख्या 19

२.९ जातजाति अनुसार जनसंख्याको विवरण 19

२.१० मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको विवरण........ 20

२.११ धर्म सम्बन्धी विवरण........ 20

२.१२ जन्मस्थान सम्बन्धि विवरण........ 21

२.१३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु सम्बन्धि विवरण........ 21

२.१४ अनुपस्थित जनसंख्या........ 22

खण्ड -३ 23
आर्थिक तथा रोजगारी 23
३.१ आर्थिक रुपमा सक्रिय र निष्क्रिय जनसंख्या 23
३.२ रोजगारीको अवस्था 24
३.२.१ पेशा अनुसार 24
३.२.२ क्षेत्र अनुसार 25
खण्ड -४ 26
शिक्षा सम्बन्धी विवरण 26
४.१ जिल्लाको शैक्षिक अवस्था 26
४.२ जिल्लाको साक्षरता स्थिति 28
खण्ड- ५ 29
स्वास्थ्य र सरसफाई 29
५.१ जिल्लाको स्वास्थ्य सूचक 29
५.१.१ प्रमुख रोगहरु 30
५.१.२ जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र 30
५.२ खानेपानी तथा सरसफाई 31
खण्ड- ६ 32
महिला तथा बालबालिका 32
६.१ महिला 32
६.१.१ महिलाहरुको स्थायी सम्पत्तिमा पहुँच 32
६.१.२ वैवाहिक अवस्था (१० वर्ष वा सो भन्दा माथि) 32
६.१.३ पहिलो विवाह गर्दाको उमेर (१० वर्ष वा सो भन्दा माथी) 33
६.२ बालबालिकाको आश्रित अवस्था 34
खण्ड -७ 36
कृषि तथा पशुपन्छी 36
७.१ कृषि सम्बन्धी विवरण 36
७.२ स्थानीय तह अनुसार कृषक परिवार संख्या, क्षेत्रफल, कित्ता संख्या तथा सिंचित क्षेत्रफल 36
७.३ स्थानीय तह अनुसार कृषि चलनले चलन गरेको जग्गाको उपभोग 37
७.४ स्थानीय तह अनुसार कृषि चलनले चलन गरेको जग्गाको उपयोग 38
७.५ स्थानीय तह अनुसार पाल्तु चौपाया तथा पन्छीको संख्या र कृषक परिवार 39
७.६ कृषि जग्गाको विवरण 41
७.७ कृषि उत्पादनमा अन्नवाली 42
७.८ कृषि उत्पादनमा दलहनवाली 42

७.९ कृषि उत्पादनमा फलफुल वाली 43
७.१० कृषि उत्पादनमा मसलावाली 44
७.११ कृषि उत्पादनमा तरकारी वाली 44
७.१२ पशुपन्छी सम्बन्धी विवरण 48
७.१३ पशुपन्छीजन्य उत्पादन 48
खण्ड- ८ 50
वन तथा भू-संरक्षण 50
८.१ वन 50
८.१.१ वन प्रजातीहरुको विवरण 50
८.१.२ वनको किसिम 50
भौगोलिक अवस्थितिको आधारमा वनको किसिम 50
८.१.३ वनको किसिम 51
८.२ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन 51
खण्ड- ९ 54
भौतिक पूर्वाधार 54
९.१ सडक सम्बन्धि विवरण 54
खण्ड- १० 55
विद्युत तथा उर्जा 55
१०.१ विद्युतिकरण 55
१०.२ विद्युत उपभोग विवरण 55
१०.३ उर्जा 56
खण्ड- ११ 57
सञ्चार 57
११.१ दुरसञ्चार 57
११.१.१ टेलिफोन सेवा 57
११.२ हुलाक सेवा 57
११.३ पत्रपत्रिका तथा रेडियो 58
११.३.१ एफ. एम. रेडियोहरु 58
११.३.२ पत्रपत्रिका 59
११.३.३ दार्चुला जिल्लामा क्रियाशिल पत्रकारहरुको विवरण 59
खण्ड- १२ 61
उद्योग, व्यापार र वाणिज्य 61
१२.१ उद्योग तथा वाणिज्य 61

१२.१.१ दार्चुला जिल्लामा उद्योगको अवस्था 61

१२.२ वित्तिय सेवा प्रदायक निकायहरु 62

खण्ड- १३ 65

राजस्व 65

१३.१ दार्चुला भन्सार कार्यालय, दार्चुला 65

१३.२ मालपोत कार्यालय 65

खण्ड -१४ 66

न्याय तथा कानून 66

१४.१ जिल्ला अदालत दार्चुला 66

१४.२ जिल्लामा घटेका अपराध सम्वन्धी विवरण 67

१४.२.१ फौजदारी कसूर मुद्दा/अपराध 67

१४.२.२ घरेलु हिंसा 68

१४.३ सवारी दुर्घटना 69

खण्ड -१५ 70

विविध 70

१५.१ जिल्ला प्रशासन कार्यालय 70

खण्ड १६ 72

नगरपालिका तथा गाउँपालिका सम्वन्धि विवरण 72

१६.१ ब्याँस गाउँपालिका 73

१६.२ दुहुँ गाउँपालिका 80

१६.३ महाकाली नगरपालिका 86

१६.४ नौगाड गाउँपालिका 93

१६.५ अपिहिमाल गाउँपालिका 99

१६.६ मार्मा गाउँपालिका 105

१६.७ शैल्यशिखर नगरपालिका 111

१६.८ मालिकार्जुन गाउँपालिका 117

१६.९ लेकम गाउँपालिका 123

खण्ड- १७ 129

तथ्याङ्क कार्यालय सम्बन्धी जानकारी 129

१७.१ कार्यालयको परिचय र अवस्थिति 129

१७.२ कार्यालयको काम 130

१७.३ कर्मचारी दरबन्दी र कार्यरत कर्मचारीको विवरण 130

१७.४ कार्यालयबाट सञ्चालन हुने कार्यहरु, प्रदान गरिने सेवा तथा सोको प्रक्रियाहरु 131

१७.५ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयका मुख्य प्रकाशनहरु 133
१७.५.१ Statistical Bulletin 133
१७.५.२ Nepal in Figures 133
१७.५.३ Pocket Books 133
१७.५.४ Year Books 133
१७.५.५ Other Publications 133
खण्ड १८ 134
निर्वाचन सम्बन्धी जानकारी 134
१८.१) स्थानिय तह निर्वाचन २०७९ 134
१८.२ प्रतिनिधी सभा तथा प्रदेश सभा सदस्य निर्वाचन २०७९ 135
अनुसूची- १ 140
खानेपानीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवार संख्या सम्बन्धी विवरण 140
अनुसूची- २ 142
खाना पकाउन प्रयोग गरिने ईन्धन अनुसार परिवार संख्या सम्बन्धी विवरण 142
अनुसूची- ३ 144
बत्ति बाल्न अक्सर प्रयोग गर्ने स्रोतअनुसार परिवार संख्या सम्बन्धी विवरण 144
अनुसूची ४ 146
परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार अनुसार परिवार संख्या सम्बन्धी विवरण 146
अनुसूची- ५ 148
५ वर्ष र सो भन्दा माथि उमेर समूहको साक्षरता दर सम्बन्धी विवरण 148
अनुसूची- ६ 156
राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ अनुसार दार्चुला जिल्लामा सन्चालित प्रतिष्ठान/ व्यवसायको विवरण 156
अनुसूची -७ 158
जातजाती अनुसार जनसंख्या सम्बन्धी विवरण 158
अनुसूची ८ 159
मातृभाषा अनुसार जनसंख्या सम्बन्धी विवरण 159
अनुसूची- ९ 160
जिल्ला स्थित बिभिन्न कार्यालयहरु 160
अनुसूची १० 162
अवधारणा र परिभाषा 162
सन्दर्भ सामाग्री :- 164

खण्ड -१

परिचय

१.१ दार्चुला जिल्लाको संक्षिप्त परिचय

नेपालको सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गत पर्ने दार्चुला जिल्ला एक दुर्गम हिमाली जिल्ला हो।एशियाका दुई शक्तिशाली राष्ट्र भारत र चीनसँग यस जिल्लाको सिमाना जोडिएको छ।दार्चुला जिल्लाको नाम दार्चुला कसरी रहनगयो भन्ने सम्बन्धमा कुनै लिखित प्रमाण प्राप्त नभएता पनि विभिन्न किबंदन्तिहरु सुन्न पाईन्छन्।दार्चुला शव्द उच्चारण गर्दा दारचूला भएपनि स्थानिय भाषाको दुईवटा शव्द धार र चूला बाट विकसित भएको हो।स्थानिय भाषामा धारको अर्थ पहाडको अग्लो चुचुरो र चुलाको अर्थ चुल्हो हुन्छ।यस भेगमा खाना पकाउन प्रयोग गरीने चुल्होहरु प्रायः एक समानका तिन ओटा ढुंगाहरुमा माटो (धार) जस्तो चुल्हो वनाई खाना पकाउने ठाउँ भएकोले धारचुला नाम रहेको र धारचुला पछि अपभ्रंश भई दारचुला र त्यस पछि दार्चुला बन्न गएको हो भन्ने एक थरिको भनाई रहेको छ।

अर्को किम्वदन्ति अनुसार यहाँ स्थित तिनवटा पहाडका चुचुराहरु वर्तमानमा एक पहाड भारत र दुईवटा पहाड नेपालमै रहेका छन् । फेदीवाट हेर्दा धार परेको जस्तो स्थानिय चुल्होको आकारमा चुचुरो देखिन्छ।प्राचिन कालमा व्याँस हिमाल वाट व्याँस ऋषि तपस्या गरी फर्कदा यिनि धारहरुको चुल्हो वनाई भात पकाई खाएको हुनाले यो ठाउको नाम धारचूला रहन गएको र धारचूला शब्द अपभ्रंश भई दार्चुला रहेको हो भन्ने अर्को भनाई रहेको छ। दार्चुला जिल्लाको सिमाना चिनको तिव्वत क्षेत्रसित जोडिएको छ।तिव्वत सँग व्यापार गर्ने यहाँको प्रमुख नाकाको रुपमा व्याँस क्षेत्र रहेकोछ।व्याँस वाट तिव्वत क्षेत्रमा आवतजावत गर्दा एउटा भन्ज्याङ् पारगरी जानुपर्ने हुन्छ।जसलाई तिव्वति भाषामा “ला” भनिन्छ।यो भन्ज्याङ तिव्वत सित व्यापार गर्ने द्वार (बाटो) भएकोले द्वार र ला शब्दहरु मिलि दार्चुला नाम रहन गएको हो भन्ने पनि अर्को भनाई पाईन्छ।

१.२ भौगोलिक अवस्थिति

तालिका १.१: जिल्लाको भौगोलिक अवस्थिति

क स	विवरण	मान
१	अक्षांस	२९°३६' उत्तर देखि ३०°१५ 'उत्तरसम्म
२	देशान्तर	८०°२२' पूर्व देखि ८१°०९' पूर्वसम्म
३	सिमाना	पूर्व बझाङ, पश्चिम भारतको पिथौरागढ - जिल्ला उत्तर तिव्वत चीन, दक्षिण बैतडी जिल्ला
४	क्षेत्रफल	२३२२ वर्ग किलोमिटर
५	औसत लम्बाई	९२.५ कि.मि
६	औसत चौडाई	४२.५ कि.मि
७	भौगोलिक विभाजन	हिमाल
८	सबैभन्दा अग्लो भाग	अपिहिमाल

१.३ भौगोलिक विभाजन

भौगोलिक दृष्टिकोणले दार्चुला जिल्लालाई ४ भागमा बाड्न सकिन्छ।

क) नदीले बनाएको फाट तथा बेसीहरु (समथर प्रदेश)

महाकाली, चौलानी र अन्य त्यस्तै ठूला खोला नालाहरुको किनारमा अवस्थित भित्रि मधेशसँग तुलना गर्न सकिने समथर उब्जाउ फाँटहरु समथर प्रदेश अन्तर्गत पर्दछन्। जिल्लाको प्रमुख अन्न भण्डारको रुपमा रहेका यी फाँट र बेसीहरुमा जनसंख्याको चाप पनि अत्याधिक रहेको छ, उकू, लाली, दत्तु, गोकुलेश्वर, शिखर, देथला, धाप, खलंगा आदि स्थानहरु यसका उदाहरण हुन्।

ख) पहाडी भाग

यस जिल्लाको मध्यभागमा रहेको उच्च समस्थली भाग यस अन्तर्गत पर्दछन्। समथर भू भागको तुलनामा केही कम उत्पादन हुने भएता पनि अपेक्षाकृत उब्जाउ क्षेत्र नै मानिन्छ। शंकरपुर, भगवती, रानीशिखर, रिठाचौपाता, ग्वानी, डाडाकोट, हिकिला, हुती आदि स्थानहरु यसमा पर्दछन्।

ग) लेकाली भाग.

लेकाली भाग प्राकृतिक सौन्दर्यताले भरिपूर्ण तर अन्न उत्पादनका दृष्टिकोणले कम उर्बर छ। प्रायः हेमन्त ऋतुमा हिमपात हुनु यस भागको विशेषता हो। लेकाली प्रदेश अन्तर्गत सुन्सेरा, रापा, खण्डेश्वरी, घुसा, इयरकोट आदि स्थानहरु पर्दछन्।

घ) हिमाली भाग

जिल्लाको उत्तरपट्टिको चीनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बत संग सीमा जोडिएको सामान्यतया बाहै महिना हिँउले ढाकिएको क्षेत्रमा उत्पादन मात्रै होइन मानिसहरुको बसोवाससमेत नगण्य छ। हिँउदमा तल बेसी खलंगा झर्ने र गृष्ममा फर्किने यहाँ बसोबास गर्ने ब्यांसी (सौका) समुदायको प्रमुख बासस्थान भएको व्याँस यसको उदाहरण हो।

१.४ जिल्लाका प्रमुख आकर्षणहरु

१.४.१ जिल्लामा रहेका धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरु:

क) अपीहिमाल ७१३२ मिटर (ब्याँस गा.पा.)

ख) व्याँस हिमाल ६७७० मिटर (ब्याँस गा.पा.)

ग) नाम्पा ६७५४ मिटर (अपि गा.पा.)

घ) महलको भग्नावशेष (उकु, मालिकार्जुन गा.पा.)

ङ) सुरमासरोवरताल (अपिहिमाल गा.पा.)

च) लिपुलेक ५००० मीटर (ब्याँसगा.पा.)

छ) धर्मीगुफा (क्षेत्ती, अपिहिमाल गा.पा.)

ज) सिद्धटोपी (दुँहु गा.पा.)

झ) लटीनाथ मन्दिर

ञ) बह्म मन्दिर

ट) मालिकार्जुन मन्दिर

१.४.२ प्रमुख ताल एवं कुण्डहरु

क) बह्मदह — दुँहु गा.पा.

ख) पासा दह — दुँहु गा.पा.

१.४.३ जिल्लाको प्रसिद्ध वस्तुहरु एवं प्राप्त हुने स्थानहरु

क) नेपाली हाते कागज(लोक्ता): नौगाड गाउपालिका

ख) अल्लोको कपडा — महाकाली न.पा. ४ खलङ्गा

ग) राडीपाखी: अपिहिमाल ,मार्मा, नौगाड र ब्याँस गा.पा.

१.४.४ अपी नाम्पा संरक्षण क्षेत्र

सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गत दार्चुला जिल्लामा पर्ने अपि नाम्पा सरंक्षण क्षेत्रको पूर्वमा बझाङ जिल्ला, पश्चिममा महाकाली नदी उत्तरमा मित्रराष्ट्र चीनको स्वशासित क्षेत्र तिव्वत र दक्षिणमा लास्कु खोला र नौगाड खोला रहेका छन्। नेपाल सरकारले २०६७ आषाढ २८ गते राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी यस संरक्षण क्षेत्रको स्थापना गरेको हो।

समुन्द्री सतहबाट ५३८ मि. देखि ७९३२ मिटर सम्म उचाईमा अवस्थित यस अपी नाम्पा संरक्षणक्षेत्रमा अपी हिमाल (७१३२ मि.), नाम्पा हिमाल (६७५७ मि.), व्याँस हिमाल (६६७० मि.) लगायतका उच्च हिमशिखरहरु छन् ।वातावरण सुधारमा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने, प्राकृतिक स्रोत र जडीबुटीको संरक्षण तथा उपयोग गर्ने र पर्या–पर्यटन विकास गरी विकासका दृष्टिकोणले पछि परेको दार्चुला जिल्लाको उत्तरी क्षेत्रका तत्कालीन २१ गा.वि.स. को समुच्च विकास गर्ने उद्देश्यले यस संरक्षण क्षेत्रको स्थापना गरिएको हो। २०६६ मंसिर १६ गते जलवायु परिवर्तनको सम्बन्धमा विश्व समुदायको ध्यानाकर्षण गर्न सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्जको कालापत्थरमा मन्त्रिपरिषद्को बैठक बसेको थियो। सोही बैठकले यो संरक्षण क्षेत्रको घोषणा गरेको हो।

यस संरक्षण क्षेत्रमा हिउँ चितुवा, हाब्रे, दुम्सी, कस्तुरी मृग, रतुवा, घोरल, नाउर, झारल, चितुवा (स्थानीय भाषामा थोप्ले बाग समेत भनिने), बाँदर, हिमाली कालो भालु, स्याल, ब्यासो, लंगुर, थार लगायतका २५ प्रकारका स्तनधारी जनावरहरु रहेका छन्। त्यस्तै डाँफे, मुनाल, चिल, च्याखुरा, हलेसो, भ्याकुर लगायतका २४३ प्रजाति भन्दा बढी प्रकारका चराको प्रजातिहरू र ३५ प्र.कारका माछाहरु यस क्षेत्रमा अभिलेख गरिएको छ। संरक्षण क्षेत्र भित्र यार्सागुम्बा, सतुवा, गुच्ची च्याउ, साधारण च्याउ, वनलसुन, अल्लो, जटामसी, चिराइतो, सुगन्धवाल, टिमुर, रिङ्ग, तेजपात, दालचिनी, पाषाणवेद, आमला, कुटकी, काउलो, कचुर लगायतका ७५ प्रकारका जडिबुटहरु पाईन्छन्। खयर, सिसौ, उत्तिस, बॉझ, गुराँस, गोब्रेसल्ला, कोलिनियल खस्रु लगायत विभिन्न किसिमका बनले यो संरक्षण क्षेत्र रमणीय बनेको छ।

अपी नाम्पा संरक्षण क्षेत्रको कूल १९०३ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल मध्ये वन क्षेत्र ५६५.१ वर्ग कि.मि. (२९.७%), चरन क्षेत्र ४३७.९ वर्ग कि.मि. (२३.०२४), बुट्यान क्षेत्र ११५,४१ वर्ग कि.मि. (६.१७), पानी र हिउँ पहिरोले ढाकेको क्षेत्र २५७.१ वर्ग कि.मि. (१३.५%), वनस्पति विहिन क्षेत्र ४३४.१५५ वर्ग कि. मि. (२२.८%) र खेतियोग्य जमिन र बसोवास क्षेत्र ९२.९६ बर्ग कि.मि. (४.९%) मात्र रहेको छ।

१.५ हावापानी

दार्चुला जिल्लाको भौगोलिक बनोटमा देखिएको विविधता झै हावापानी तथा वातावरणमा पनि बिषमता देखिन्छ। तसर्थ यस जिल्लाको हावापानीलाई देहाय बमोजिम विभाजन गर्न सकिन्छ।

क) हिमाली हावापानीः-

यस जिल्लाको ४८७८ मीटर उचाइ भन्दा माथिको भु-भागमा यस किसिमको हावापानी पाईन्छ। जहाँ बाह्रै महिना हिँउले ढाकिएको हुन्छ र मानव बसोबास पाइदैन।

ख) लेकाली हावापानीः-

यस किसिमको हावापानी उच्च हिमाली भेगहरुमा हिमरेखाको मुनितिर पाईन्छ।जो हिउँदमा हिँउले ढाकिने र गर्मीमा नाङ्गो हुन्छ। ब्याँस गा.पा. र अपिहिमाल गा.पा. को केही भागमा यस किसिमको हावापानी पाईन्छ।

ग) ठण्डा शितोष्ण हावापानीः-

गृष्ममा गर्मी अनुभुती नहुनु र हिउँदमा तुलनात्मक रुपमा बढी चिसो हुने करिब २१३४ मीटर भन्दा माथिको भू-भागमा यस प्रकारको हावापानी पाईन्छ। अपिहिमाल, मार्मा, नौगाड, दुँहु र ब्याँस गा.पा. को केही भागमा यस किसिमको हावापानी पाईन्छ।

घ) समशितोष्ण हावापानीः-

जिल्लाको मध्यभागमा रहेका समुद्र सतहबाट ९१५ मीटर देखि २१३४ मीटरको उचाईमा रहेका गा.पा. हरूमा यस किसिमको हावापानी पाईन्छ। गृष्ममा धेरै गर्मी र हिउँदमा साह्रै चिसो अनुभुती नहुनु यहाँको मुख्य विशेषता हो। मालिकार्जुन, लेकम र महाकाली न.पा. को केही स्थानमा यस किसिमको हावापानी पाईन्छ।

ङ) उष्ण हावापानीः-

जिल्लाको पश्चिम दक्षिण नदी किनारका बेसीहरुमा उष्ण हावापानी पाईन्छ। ग्रीष्ममा अत्यधिक गर्मी र हिउँदमा आंशिक रुपमा चिसो हुनु यहाँको हावापानीमा पाईने मुख्य विशेषता हो। खासगरी शैल्यशिखर, लेकम, मालिकार्जुन र महाकालीका केही भागहरुमा यस किसिमको हावापानी पाईन्छ।

१.६ भू-उपयोग

जिल्लाको कुल क्षेत्रफल २,३२,२०० हेक्टर रहेको छ। जिल्लाको भू-उपयोग स्थिति तल तालिकामा दिइएको छ।

तालिका : १.२ भू-उपयोग

क्र.स.	जमिनको स्थिति	इकाइ	परिमाण
१	जिल्लाको कुल क्षेत्रफल	हेक्टर	२३२२००
२	कृषि योग्य जमिन	हेक्टर	२९५४४
३	बाँझो पर्ति चरण	हेक्टर	-
४	नदिनाला	हेक्टर	३००
५	वन	हेक्टर	१०७७५०
६	अन्य (भिर,पाखो,आवास आदि)	हेक्टर	२४

स्रोतः कृषि ज्ञानकेन्द्र,दार्चुला

१.७ राजनैतिक विभाजन

नेपालको सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गत रहेको दार्चुला जिल्लालाई राजनैतिक रुपमा प्रतिनिधि सभा अन्तर्गत १ निर्वाचन क्षेत्र र प्रदेश सभा अन्तर्गत २ निर्वाचन क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छ। स्थानीय तह पुर्नसंरचना पछि बनेका स्थानीय तहमा २ नगरपालिका र ७ वटा गाउँपालिकामा विभाजन गरिएको छ भने जम्मा वडा संख्या ६१ कायम गरिएको छ।

खण्ड -२

आधारभूत जनसांख्यिक विवरण

२.१ राष्ट्रिय जनगणनाबाट प्राप्त महत्वपूर्ण विवरणहरु

कुनै पनि राष्ट्रको भौगोलिक सिमाभित्र कुनै निश्चित समय र परिधिभित्र रहेर त्यस क्षेत्रमा बसोवास गर्ने सम्पुर्ण नागरिकहरुको गणना गर्ने प्रकृयालाई जनगणना भनिन्छ। अर्को शव्दमा भन्नुपर्दा जनताहरुको सम्पुर्ण विवरण सहितको तथ्याङ्क संकलनलाई जनगणना भनिन्छ। जनगणना गर्नुको मुख्य उद्देश्य त्यस क्षेत्रमा रहने मानिसको निश्चित संख्याको यकिन गर्नु हो। यसको लागि कुनै क्षेत्र विशेषमा रहेको निश्चित घरहरुको संख्यालाई लिइन्छ र उक्त घरमा रहेका परिवार संख्या, महिला/पुरुष, रहन सहनको स्तर, बसाईंसराई, शिक्षाको अवस्था र जन्म तथा मृत्युको सम्पुर्ण बनौट आदिलाई समावेश गरी तथ्याङ्क संकलन गरिन्छ।

जनगणनाबाट संकलन भएको तथ्याङ्क देशको सामाजिक तथा आर्थिक विकासको लागि योजना तर्जुमा, अध्ययन एवं अनुसन्धान गर्न प्रयोग गरिने आधारभूत तथ्याङ्क भएकाले कुनै पनि देशमा राष्ट्रिय जनगणनालाई एक महत्वपुर्ण राष्ट्रव्यापी कार्यको रुपमा लिईन् । यस्तो आयोजना संचालन गर्नको लागि आर्थिक स्रोत, जनशक्ति र साधन जुटाउनु पर्ने तथा तयारीको लागि पनि लामो समय लाग्ने भएकोले सबै जसो मुलुकहरुमा जनगणना सामान्यतया १०/१० वर्षमा गर्ने चलन रहेको छ। नेपालमा वि.सं. १९६८ (सन् १९११) देखि जनगणना गर्ने काम शुरु भएको हो। त्यसपछि प्रत्येक १०/१० वर्षमा जनगणना सञ्चालन हुँदै आएको छ। वि.सं. २०७८ (सन् २०२१) को जनगणना नेपालको इतिहासमा १२ औं र वि.सं. २०७२ सालमा जारी भएको नेपालको संविधान बमोजिमको संघीय प्रणाली पश्चातको पहिलो जनगणना हो।

तालिका२.१: जनसंख्या र जनघनत्व

विवरण	२०५८		२०६८		२०७८	
	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत	जनसंख्या	प्रतिशत
कुल जनसंख्या	१,२१,९९६	१००	१,३३,२७४	१००	१,३३,३१०	१००
पुरुष	५९,७९१	४९.०१	६३,६०५	४७.७२	६४,४२४	४८.३
महिला	६२२०५	५०.९९	६९,६६९	५२.२८	६८,८८६	५१.७
कुल परिवार संख्या	२१,०२९		२४,६१८		२८,४१७	
औषत परिवार संख्या	५.८०		५.४१		४.६९	
लैङ्गिक अनुपात	९६		९१.३		९३.५२	
जनघनत्व	५३		५७		५७	
जनसंख्या बृद्धिदर		१.८२		०.८८		०.००

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०५८,२०६८,२०७८

२.२ परिवार संख्या र परिवारको बनौट

२.२.१ परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा देशभित्र अक्सर बसोबास गर्ने व्यक्ति तथा परिवारहरूको व्यक्तिगत तथा पारिवारिक विवरणहरू संकलन गरिएको थियो। यस जनगणना अनुसार यस जिल्ला भित्र जम्मा २८,४१७ परिवारहरू बसोबास गरेको देखिएको छ, जसमध्ये २८,३८१ परिवारहरू व्यक्तिगत घरपरिवारको रूपमा बसोबास गरेको र बाँकी ३६ परिवारहरु संस्थागतरूपमा बसोबास गरेको पाइएको छ। दश वर्षअघि अर्थात वि.सं. २०६८ मा कुल परिवार संख्या २४,६१८ थियो। यसप्रकार जिल्लामा विगत १० वर्षभित्र ३,७९९ परिवारहरू थप भएको देखिन्छ।

स्थानीय तह अनुसार परिवार सङ्ख्यातर्फ दृष्टिगत गर्दा महाकाली नगरपालिकामा सबैभन्दा धेरै ५,९८२ परिवारहरू र अपिहिमाल गाउँपालिकामा सबैभन्दा कम १,३५५ परिवारहरू बसोबास गर्दछन् ।

२.२.२ परिवारको बनौट

दश वर्षमा हरेक परिवारमा बसोबास गर्ने सरदर सदस्य संख्यामा केही कमी देखिएको छ । वि.सं. २०७८ सालमा प्रति परिवार अक्सर बसोबास गर्ने सदस्य ४.६९ जना रहेको देखिन्छ, जबकी २०६८ सालमा ५.४१ जना थियो। औषत परिवार संख्याबढी हुने स्थानीयतह नौगाड गाउँपालिका (५.२२) र कम हुने स्थानीय तह महाकाली नगरपालिका (४.०३) रहेका छन्।

परिवारमा अक्सर बसोबास गर्ने ४ जना मात्र सदस्य रहेका परिवारहरू सर्वाधिक ५५१८ अर्थात १९.४२ प्रतिशत रहेको छ भने ९ र ९ भन्दा बढि जना सदस्य रहेका परिवार सबैभन्दा कम १२८९(४.५४ प्रतिशत) पाइएको छ । एक जना मात्र सदस्य अक्सर बसोबास गर्ने परिवारहरू १६१२ अर्थात प्रतिशत ५.६७ रहेको छ।

तालिका २.२: स्थानीयतह अनुसार, जनसंख्या तथा परिवारको आकार सम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	गा.पा./न.पा.	क्षेत्रफल वर्गकि.मी.	परिवार संख्या	जनसंख्या	पुरुष	महिला	परिवार को आकार	लैगिंक अनुपात
१	ब्याँस गाउँपालिका	८३९.२६	२,१४३	९,६६८	४,५७८	५,०९०	४.५१	८९.९४
२	दुहुँ गाउँपालिका	६५.३५	२,१९६	९,८४२	४,५४७	५,२९५	४.४८	८५.८७
३	महाकाली नगरपालिका	१३५.११	५,९८२	२४,०८१	११,४५७	१२,६२४	४.०३	९०.७६
४	नौगाड गाउँपालिका	१८०.२७	२,९७५	१५,५२८	७,४९८	८,०३०	५.२२	९३.३७
५	अपिहिमाल गाउँपालिका	६१३.९५	१,३५५	६,७९८	३,३८६	३,४१२	५.०२	९९.२४
६	मार्मा गाउँपालिका	२०८.०६	३,०२५	१५,१२४	७,२३२	७,८९२	५.००	९१.६४
७	शैल्यशिखर नगरपालिका	११७.८१	४,५०१	२१,८०७	१०,५६५	११,२४२	४.८४	९३.९८
८	मालिकार्जुन गाउँपालिका	१००.८२	३,१७४	१५,६३५	७,५८१	८,०५४	४.९३	९४.१३
९	लेकम गाउँपालिका	८३.९८	३,०३०	१३,७४३	६,५३०	७,२९३	४.५४	९०.५३
संस्थागत			३६	१०८४	१०५०	३४		
जम्मा			२८,४१७	१३३,३१०	६४,४२४	६८,८८६	४.६९	९३.५२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना२०७८

२.३ घर तथा आवासीय ईकाइको स्वामित्व र बनौट

२.३.१ घर /आवासीय ईकाइको स्वामित्व

जनगणनामा कुल २८,३८१(संस्थागत बाहेक) परिवार मध्ये ९३.६ प्रतिशत परिवारहरू आफ्नै स्वामित्वको घरमा बसोबास गरिरहेको पाइयो भने ५.७ प्रतिशत परिवारहरू भाडामा लिइएको आवासीय इकाइमा बसिरहेको पाइयो । २०६८ को जनगणनामा आफ्नै स्वामित्वको घरमा बस्ने ९४.१९ प्रतिशत थिए भने भाडामा बस्ने परिवार संख्या ४.३५ प्रतिशत रहेको थियो।

तालिका २.३ :घरको स्वमित्व अनुसार परिवार सङ्ख्या

गणना वर्ष	जम्मा परिवार	घर वा आवासीय ईकाइको स्वामित्व			
		आफ्नै	भाडामा	संस्थागत	अन्य
२०७८	२८,३८१	२६,५६१	१,६२४	११५	८१
प्रतिशत	१००	९३.६	५.७	०.४	०.३

स्रोत:राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

२.३.२ घरको जगको बनोटअनुसार परिवार संख्या

यस जनगणनाको नतिजा अनुसार परिवारहरूले प्रयोग गरिरहेको घरहरूमध्ये ७५.१४ प्रतिशत घरको जग माटोको जोडाई भएको ईँटा/ढुङ्गाबाट बनेको छ, १८.८८ प्रतिशतको घरको जग सिमेन्टको जोडाई भएको ईँटा/ढुङ्गाबाट बनेको, ५.८१ प्रतिशतको ढलान पिल्लर सहितको, ०.१२ प्रतिशतको काठ/बाँसको खम्बा गाडेको र बाँकी अन्य बनौटको रहेको देखिएको छ।

तालिका २.४: घरको जगको बनोट अनुसार परिवार संख्या

जम्मा परिवार संख्या	घरको जगको बनोट				
	माटोको जोडाई भएको ईँटा/ढुङ्गा	सिमेन्टको जोडाई भएको ईँटा/ढुङ्गा	ढलान पिल्लर सहितको	काठ/बाँसको खम्बा गाडेको	अन्य
२८३८१	२१,३२५	५,३५८	१,६५१	३३	१४
प्रतिशत	७५.१४	१८.८८	५.८१	०.१२	०.०५

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

२.४ परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा देशभित्रका हरेक परिवारमा पिउने पानीको मुख्य स्रोत सम्बन्धी विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। सो गणनाको नतिजाअनुसार दार्चुला जिल्लाका कुल २८ हजार ३८१ परिवार मध्ये ४९.२प्रतिशत परिवारले धारा/पाइपबाट (घरपरिसरभित्र), ४४.४२ प्रतिशत परिवारले धारा/पाइपबाट (घरपरिसर बाहिर) र ४.१ प्रतिशतले मूल धाराको पिउने पानी मुख्यरूपमा आपूर्ति गर्ने गरेको पाइएको छ। जार/बोतल, खोला/झरना र अन्य स्रोतबाट पिउने पानी आपूर्ति गर्ने परिवारहरू कुल परिवारको क्रमशः ०.०२, ०.७ र ०.२ प्रतिशत रहेका छन्।

२.५ परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाले जिल्लाका कुल परिवार मध्ये अधिकांश परिवारले खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको पाईएको छ। कुल परिवारको ८४.०६ प्रतिशतले खाना पकाउन अक्सर दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ। दश वर्ष अघिको जनगणनामा यो प्रतिशत ९३.०३ प्रतिशत थियो। अघिल्लो जनगणनामा एल.पि. ग्याँस प्रयोग गर्ने परिवारहरू ३.३३ रहेकोमा यस जनगणनामा १५.६५ प्रतिशत पुगेको छ। २०६८ सालको जनगणनामा मट्टितेल प्रयोग गर्ने परिवार संख्या २.६१ प्रतिशत रहेकोमा हाल घटेर ०.०४ रहेको छ।

तालिका २.५ : खाना पकाउन प्रयोग गर्ने इन्धन अनुसार परिवार संख्या,२०७८

जम्मा परिवार संख्या	खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन						
	काठदाउरा	मट्टितेल	एल. पि.ग्याँस	गुईठा	गोबरग्याँस	विजुली	अन्य
२८,३८१	२३,८५७	११	४,४४३	०	४५	२१	४
प्रतिशत	८४.०६	०.०४	१५.६५	०.०	०.१६	०.०७	०.०१

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना,२०७८

२.६ परिवारमा वत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन

प्राप्त जनगणनाको नतिजाअनुसार जिल्लाका धेरैजसो घरपरिवारहरूले आफू बसोबास गरेको घर/ आवासीय इकाइमा बत्ती बाल्नका लागि अक्सर बिजुली प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। गत २०६८ सालको जनगणनामा बिजुली प्रयोग गर्ने परिवार २६.९५ प्रतिशत रहेकोमा २०७८ मा ७०.५५ प्रतिशत पुगेको छ। अघिल्लो जनगणनामा बत्ती बाल्नका लागि अक्सर मट्टितेल प्रयोग गर्ने परिवार ३३.३२ प्रतिशत रहेकोमा हाल घटेर ०.४५ प्रतिशत मात्र देखिएको छ। बत्ती बाल्नका लागि अक्सर सोलार, बायोग्याँस र अन्य इन्धन प्रयोग गर्ने परिवार क्रमशः २६.५२,०.०३ र २.४५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

तालिका २.६ : बत्ती बाल्न प्रयोग गर्ने स्रोत अनुसार परिवार संख्या, २०७८

जम्मा परिवार संख्या	बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन				
	विद्युत	मट्टितेल	बायोग्याँस	सोलार/सौर्यउर्जा	अन्य
२८,३८१	२०,०२४	१२७	९	७,५२६	६९५
प्रतिशत	७०.५५	०.४५	०.०३	२६.५२	२.४५

स्रोत:राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

२.७ परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको सुविधा

दार्चुला जिल्लालाई खुला दिशामुक्त जिल्ला घोषणा गरिएतापनि २०७८ सालको जनगणनामा जिल्लाका १.१६ प्रतिशत परिवारहरूसँग आफू बस्ने घरमा अझै पनि शौचालयको सुविधा नभएको तथ्याङ्क देखिएको छ जुन २०६८को जनगणनामा ५३.२६ प्रतिशत थियो। हाल ६७.३१ प्रतिशत परिवारहरूले फ्लस भएको (सेप्टिक ट्याङ्क) शौचालय प्रयोग गर्ने गरेको पाइएको छ जुन अघिल्लो जनगणनामा ३७.८४प्रतिशत मात्र थियो। त्यसैगरी साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने परिवारहरूको संख्या ३०.१३ प्रतिशत देखिएको छ जुन अघिल्लो जनगणनामा८.१७प्रतिशत थियो।

२.८ उमेर समूह अनुसार जिल्लाको जनसंख्या

जनसङ्ख्याको उमेरगत संरचनालाई ५ वर्षको उमेर समूहमा विभाजन गरी अध्ययन गर्दा १० देखि १४ वर्ष उमेर समूहमा कुल जनसङ्ख्याको सर्वाधिक अंश रहेको देखिन्छ। यो उमेर समूहमा कुल जनसङ्ख्याको १२.१७ प्रतिशत हिस्सा रहेको देखिन्छ । यसलाई १०.९७ प्रतिशत जनसङ्ख्या सहित १५ देखि १९ वर्ष उमेर समूहले पछ्याएको छ । कुल जनसङ्ख्या मध्ये पुरूष र महिलासबैभन्दा बढी १० देखि १४ वर्ष उमेर समूहका रहेको देखिन्छ । उमेर समूह वढ्दै जाँदा जनसङ्ख्याको प्रतिशत पनि कम हुँदै गएको देखिन्छ । पन्चानब्बे वर्ष भन्दा माथिल्लो उमेर समूहमा सबै भन्दा कम जनसंख्या रहेको देखिन्छ जसमा ०.०७ प्रतिशत रहेका छन्।

तालिका २.७ : उमेर समुह अनुसार जिल्लाको जनसंख्या

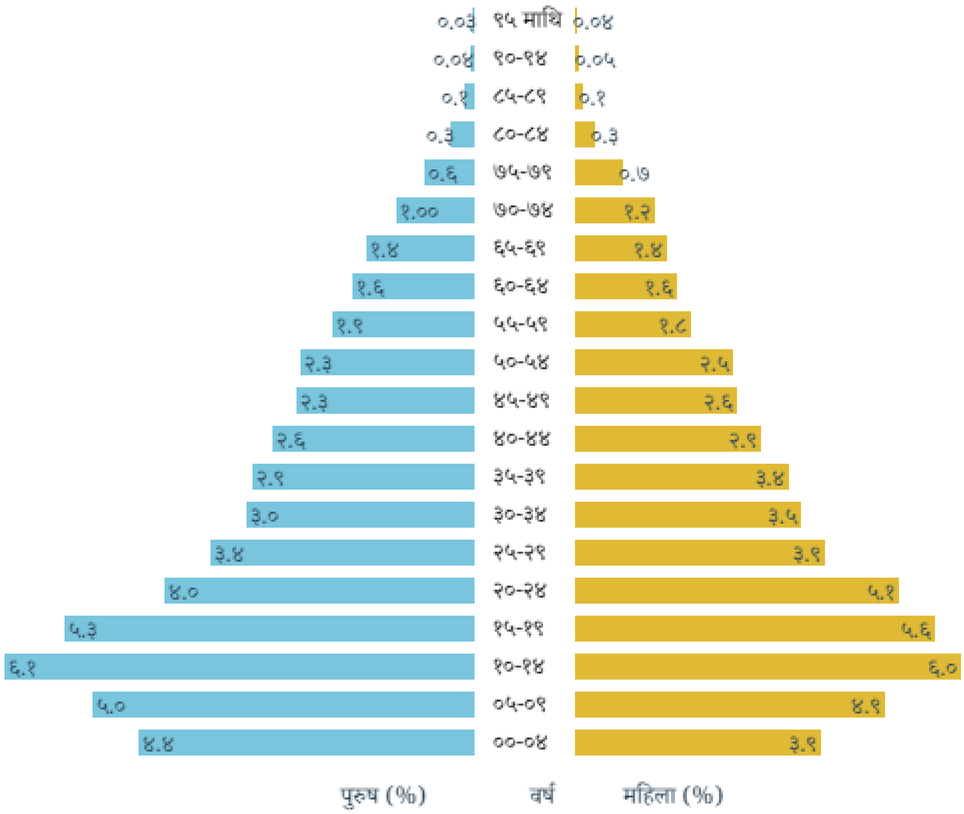

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.९ जातजाति अनुसार जनसंख्याको विवरण

वि.सं.२०७८ को राष्ट्रिय जनगणना अनुसार जिल्लामा बसोवास गर्दै आएका मुख्य पाँच जातजातीहरू मध्ये क्षेत्री, विश्वकर्मा र परियार जातिको जनसंख्या विगत १० वर्षमा बढेको देखिन्छ भने ब्राह्मण र ठकुरीको जनसंख्या घटेको देखिन्छ । यस जिल्लामा रहेका मुख्य पाँच जातजातीको तुलनात्मक तथ्याङ्क तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.८ : जातजाति अनुसार जनसंख्या

क.सं.	जातजाति	२०७८		२०६८	
		जम्मा	प्रतिशत	जम्मा	प्रतिशत
१	क्षेत्री	८७,०३६	६५.२९	८६,०२५	६४.५५
२	ब्राह्मण-पहाडी	२०,०९१	१५.०७	२२,२६८	१६.७१
३	विश्वकर्मा	१३,६९६	१०.२७	१०,७९६	८.१०
४	ठकुरी	५,५७५	४.१८	६,४५८	४.८५
५	परियार	२,१७५	१.६३	९७०	०.७३

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८,२०७८

२.१० मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ ले जिल्लाभित्र अक्सर बसोबास गर्ने व्यक्तिहरूले बोल्ने मातृभाषाको संख्या जम्माजम्मी २१ वटा रहेको देखाएको छ। विगतको जनगणनामा १८ वटा मातृभाषाको संख्या प्राप्त भएको थियो। गत २०६८ सालको जनगणनामा मातृभाषा डोटेली हुने व्यक्तिहरूको सर्वोच्च हिस्सा रहेको देखिएको छ।२०७८ सालको जनगणना अनुसार नेपाली भाषा मातृभाषा हुने व्यक्तिको बाहुल्यता रहेको छ।मातृभाषाको विवरण तलको तालिकामा दिईएको छ।

तालिका २.९ : मातृभाषा अनुसार जिल्लाको जनसंख्या

क.सं.	मातृभाषा	२०७८		२०६८	
		जम्मा	प्रतिशत	जम्मा	प्रतिशत
१	नेपाली	८२७९९	६२.१३	३३९१	२.५४
२	दार्चुलेली	३५९९४	२७.००	४१४	०.३१
३	डोटेली	१२०१४	९.०१	१२७८०१	९५.८९
४	व्यासी	११९४	०.८९	३५४	०.२७
५	बैतडेली	५८४	०.४४	२०	०.०२

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना२०६८,२०७८

२.११ धर्म सम्बन्धी विवरण

वि.सं.२०७८ को राष्ट्रिय जनगणना अनुसार जिल्लाभित्र विभिन्न ६ वटा धर्म मान्ने मानिसहरु बसोबास गर्दै आएको पाईन्छ।जस अनुसार हिन्दु धर्माबलम्बी ९९.७७ प्रतिशत पुगेको छ। बौद्ध धर्मावलम्वीहरू कुल जनसङ्ख्याको ०.१०३ प्रतिशत रहेका छन्। २०६८ सालको जनगणनामा यस जिल्लाभित्र हिन्दु ९८.८८, बौद्ध ०.८८ प्रतिशत धर्मावलम्बी देखिएका थिए।

तालिका २.१० : धर्म अनुसार जिल्लाको जनसंख्या

धर्म	हिन्दु	बौद्ध	इस्लाम	किराँत	क्रिश्चियन	प्रकृति	बोन	अन्य	जम्मा
२०७८	१३३००६	१३७	३५	३	१२७	०	०	२	१३३३१०
प्रतिशत	९९.७७	०.१०३	०.०३	०.००२	०.०९५	०	०	०.००१	१००
२०६८	१३१७८२	११६७	३१	०	७४	२०१	०	१९	१३३२७४
प्रतिशत	९८.८८	०.८८	०.०२	०	०.०६	०.१५	०	०.०१	१००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना२०६८,२०७८

२.१२ जन्मस्थान सम्बन्धि विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार दार्चुला जिल्लामा बसोवास गर्ने मध्ये स्वदेशमा जन्मेका ९९.२७ प्रतिशत र विदेशमा जन्मेका ०.७० प्रतिशत देखिन्छ। स्वदेशमा जन्मेका मध्ये दार्चुला जिल्लामा जन्मेका ९४.९४ प्रतिशत र अन्य जिल्लामा जन्म भई यस जिल्लामा बसोबास गर्ने४.३२ प्रतिशत देखिएको छ । लैङ्गिक रुपमा हेर्दा अर्को जिल्लामा जन्म भई यस जिल्लामा बसोबास गर्ने मध्ये महिला ६.२९ प्रतिशत र पुरुष २.२२ प्रतिशत देखिन्छ ।

यसरी अन्य जिल्लाबाट बसाई सरी आउनुको प्रमुख कारणमा विवाह, अध्ययन र नोकरी रहेको देखिन्छ। मुख्यत महिलाको बसाईसराई विवाहको कारण रहेको छ भने पुरुषको नोकरी, अध्ययन तथा आश्रित भई बसाईसराई भएको देखिन्छ ।

तालिका २.११ : जन्मस्थानको आधारमा जनसंख्या

विवरण	जन्मस्थान					
	स्वदेशमा			विदेश	नखुलेको	कुल जम्मा
	जम्मा	यही जिल्ला	अर्कोजिल्ला			
जनसंख्या	१,३२,३३०	१,२६,५६५	५,७६५	९३९	४१	१,३३,३१०
प्रतिशत	९९.२७%	९४.९४%	४.३२%	०.७०%	०.०३%	१००.००%
पुरुष	६४,३३३	६२,८९९	१,४३४	७४	१७	६४,४२४
प्रतिशत	९९.८६%	९७.६४%	२.२२%	०.१२%	०.०२%	१००.००%
महिला	६७,९९७	६३,६६६	४,३३१	८६५	२४	६८,८८६
प्रतिशत	९८.७१%	९२.४२%	६.२९%	१.२६%	०.०३%	१००.००%

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना,२०७८

२.१३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु सम्बन्धि विवरण

जिल्लाका कुल जनसङ्ख्याको २.१ प्रतिशतमा कुनै एक वा एक भन्दा बढी प्रकारको अपाङ्गता रहेको देखिएको छ। विगत २०६८ सालको जनगणनामा अपाङ्गता रहेका व्यक्तिहरू ३६६९ (२.७५ प्रतिशत) थिए। २०७८ सालको जनगणना अनुसार शारीरिक तथा मानसिक अपाङ्गता भएका कुल व्यक्तिहरू मध्ये १५३६ (५५.१५ प्रतिशत) पुरूष र बाँकी १२४९ (४४.८५प्रतिशत) महिला रहेको देखिन्छ।

तालिका २.१२ : अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको विवरण

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
शारीरिक अपाङ्गता	१,३५७	४८.७	७५४	४९.१	६०३	४८.३
न्यून दृष्टियुक्त	३२८	११.८	१७८	११.६	१५०	१२.०
दृष्टिविहिन	१९५	७.०	९४	६.१	१०१	८.१
बहिरोपन	१८१	६.५	९९	६.४	८२	६.६
मनोसामाजिक अपाङ्गता	८४	३.०	५०	३.३	३४	२.७
न्यून श्रवणशक्ति	१५६	५.६	८१	५.३	७५	६.०
बहिरोपन एवं दृष्टिविहिन	४९	१.८	२४	१.६	२५	२.०
मानसिक वा मनोसामाजिक	१६३	५.९	१०२	६.६	६१	४.९
बौद्धिक अपाङ्गता	२७	१.०	१३	०.८	१४	१.१
अनुवंशीय रक्तश्राव(हेमोफेलिया)	९	०.३	५	०.३	४	०.३
अटिजम्	७	०.३	४	०.३	३	०.२
बहुअपाङ्गता	२२९	८.२	१३२	८.६	९७	७.८
जम्मा	**२,७८५**	**१००.००**	**१,५३६**	**१००.००**	**१,२४९**	**१००.००**

स्रोतःराष्ट्रिय जनगणना, २०७८

२.१४ अनुपस्थित जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार जिल्लामा अनुपस्थित (विदेशमा बसोबास गर्ने) जनसंख्या ७,४४८ जना रहेको देखिन्छ जसमा पुरुषको संख्या ६,३४२ र महिलाको संख्या १,१०६रहेको छ। जुन स्थानीय तह अनुसार पुरुष र महिलाको संख्या तलको तालिका अनुसार रहेको छ।

तालिका २.१३:अनुपस्थित भएका व्यक्तिहरूको विवरण

क्र .स.	स्थानीय तह	पुरुष	महिला	जम्मा
१	व्याँस गा.पा.	५७६	६५	६४१
२	दुहुँ गा.पा.	५४०	७०	६१०
३	महाकाली न.पा.	१००४	१७२	११७६
४	नौगाड गा.पा.	७९८	१२६	९२४
५	मार्मा गा.पा.	८३५	१७५	१०१०
६	अपिहिमाल गा.पा.	१०५	२६	१३१
७	शैल्यशिखर न.पा.	९७०	१५३	९०१
८	मालिकार्जुन गा.पा.	७४४	१८८	९३२
९	लेकम गा.पा.	७७०	१३१	९०१
जम्मा		**६३४२**	**११०६**	**७४४८**

स्रोतःराष्ट्रिय जनगणना, २०७८

खण्ड -३
आर्थिक तथा रोजगारी

३.१ आर्थिक रुपमा सक्रिय र निष्क्रिय जनसंख्या

जिल्लामा दश वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका कुल जनसंख्या १,०९,२५२ मध्ये आर्थिक रुपमा सक्रिय ६६.१४ प्रतिशत देखिन्छ जसमा पुरुष ६८.२३ प्रतिशत र महिला ६४.२५ प्रतिशत रहेका छन्। आर्थिक रुपले निस्क्रिय रहेको जनसंख्या ३३.७९ प्रतिशत देखिन्छ । आर्थिक रुपले निस्क्रिय रहनुको मुख्य कारणहरुमा अध्ययन, घरधन्दा, बृद्धावस्था, पारिवारिक हेरचाह,अशक्त/बिरामी र पेन्सन/आयस्ता मुख्य देखिन्छ।उमेर समूह अनुसार आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या मध्ये सबैभन्दा बढी२० देखि ३० वर्षको उमेर समूहमा देखिन्छ।आर्थिक रुपमा सक्रिय नहुनुको प्रमुख कारणमा अध्ययन र घरधन्दा रहेको देखिन्छ।

तालिका ३.१ : जिल्लाको आर्थिक रूपले सक्रिय र निष्क्रिय जनसंख्या

विवरण	१० वा सो भन्दा माथिको कुल जनसंख्या	आर्थिकरुपले सक्रिय जनसंख्या			आर्थिक रुपले निष्क्रिय	आर्थिक रुपले निष्क्रिय प्रतिशत	उल्लेख नभएको
		अक्सर सक्रिय		अक्सर निष्क्रिय			
		रोजगार	बेरोजगार				
कुल	१०९२५२	४०३८३	४२३४	२७६४५	३६९१५	३३.८०	७५
पुरुष	५१९८०	२१९८९	२३५३	१११२२	१६४७३	३१.६९	४३
महिला	५७२७२	१८३९४	१८८१	१६५२३	२०४४२	३५.६९	३२

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

तालिका ३.२ :आर्थिक रुपमा सक्रिय नहुनुको प्रमुख कारण अनुसार जनसंख्या

सक्रिय नहुनुको कारण	१० वर्ष वा माथिल्लो उमेरको जनसंख्या					
	कुल	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
अध्ययन	२६७८२	३६.७८	१३४००	४२.११	१३३८२	३२.६४
घरधन्दा	१९३८८	२६.६२	६७८०	२१.३१	१२६०८	३०.७४
पारिवारिक हेरचाह	५५४५	७.६१	१५५९	४.९०	३९८६	९.७२
वृद्ध अवस्था	५९४०	८.१६	२४२८	७.६३	३५१२	८.५७
अशक्त/बिरामी	८४१	१.१५	४२७	१.३४	४१४	१.०१
पेन्सन/आयस्ता	६७५	०.९३	४७३	१.४९	२०२	०.४९
सामाजिक कार्य/स्वयंसेवा	१००	०.१४	७१	०.२२	२९	०.०७
अन्य	१३४०६	१८.४१	६६०७	२०.७६	६७९९	१६.५८
उल्लेख नभएको	१४६	०.२०	७५	०.२६	७१	०.१७

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

तालिका ३.३ : उमेर समूह अनुसार आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या

उमेर समूह	कुल	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
१०-१४	४०४९	५.८९	१९८१	५.८२	२०६८	५.९५
१५-१९	४९६०	७.२१	२२८९	६.७३	२६७१	७.६८
२०-२४	७७१४	११.२१	३४१८	१०.०५	४२९६	१२.३६
२५-२९	७८५०	११.४१	३८३०	११.२६	४०२०	११.५७
३०-३४	७४२३	१०.७९	३५९७	१०.५७	३८२६	११.०१
३५-३९	७२८६	१०.५९	३५८२	१०.५३	३७०४	१०.६६
४०-४४	६५०७	९.४६	३२७८	९.६३	३२२९	९.२९
४५-४९	५६३९	८.२०	२८५२	८.२८	२७८७	८.०२
५०-५४	५३८२	७.८२	२७५५	८.१०	२६२७	७.५६
५५-५९	३९८८	५.८०	२१५९	६.३५	१८२९	५.२६
६०-६४	३०१०	४.३८	१६३१	४.७९	१३७९	३.९७
६५+	४९७८	७.२४	२६५४	७.८०	२३२४	६.६९

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना,२०७८

३.२ रोजगारीको अवस्था

३.२.१ पेशा अनुसार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सबै भन्दा बढी कृषि क्षेत्रका दक्ष तथा अर्ध दक्ष जनशक्तिहरुको संख्या ६७.३५ प्रतिशत, प्राथमिक पेशाकर्मी १७.५० प्रतिशत, पेशाविद् ३.८० प्रतिशत, औजार र सम्बन्धित सामानका बिक्री कामदार ३.४७ प्रतिशत रहेको छ ।कार्यालय सहायक देखि उच्च वर्गका पदाधिकारीहरुको संख्या कम देखिन्छ ।

तालिका ३.४ : मुख्य पेशा अनुसार जनसंख्या (१० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका)

मुख्य पेशा	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
सशस्त्र सैनिक	५९७	०.८७	५८०	१.७०	१७	०.०५
व्यवस्थापक	१५७२	२.२९	१२४५	३.६६	३२७	०.९४
पेशाविद्	२६१६	३.८०	१७३०	५.०८	८८६	२.५५
प्राविधिक र सहायक पेशाविद्	७८२	१.१४	४८६	१.४३	२९६	०.८५
कार्यालय सहायक	५७२	०.८३	४२५	१.२५	१४७	०.४२
सेवार बिक्री कामदार	२३८५	३.४७	१८८८	५.५५	४९७	१.४३
कृषिवन र माछापालन सम्बन्धी कामदार	४६३२५	६७.३५	२०३३२	५९.७५	२५९९३	७४.७८
औजार र सम्बन्धित सामानका बिक्री कामदार	१४८१	२.१५	१२२९	३.६१	२५२	०.७२
यन्त्र र मेशिन सञ्चालक तथा एसेम्व्लर्स	४०२	०.५८	३८६	१.१३	१६	०.०५
प्राथमिक पेशाकर्मी	१२०३८	१७.५०	५७१६	१६.८०	६३२२	१८.१९
उल्लेख नभएको	१६	०.०२	९	०.०३	७	०.०२

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

३.२.२ क्षेत्र अनुसार

क्षेत्रगत अर्थात औद्योगिक वर्गिकरण अनुसार ७१.६७ प्रतिशत रोजगार कृषि, वन र माछापालन क्षेत्रमा, थोक तथा खुद्रा व्यापारमा ९.०० प्रतिशत, निर्माण क्षेत्रमा ५.४५ प्रतिशत र शिक्षा क्षेत्रमा ३.६३ प्रतिशत आदि रहेका छन्। अन्य क्षेत्रहरुमा रोजगारीमा संलग्नता न्यून रहेको छ। क्षेत्रअनुसार रोजगारीको विवरण देहाय अनुसार रहेको छ।

तालिका ३.५ : क्षेत्र अनुसार अक्सर आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या (१० वर्ष वा सो भन्दा माथि)

क्षेत्र	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
कृषि वन तथा माछापालन	४९२९७	७१.६७	२१७५९	६३.९५	२७५३८	७९.२२
खानी तथा उत्खनन्	८१	०.१२	५४	०.१६	२७	०.०८
औद्योगिक उत्पादन	७९८	१.०६	५५३	१.६३	२४५	०.७०
विद्युत ग्याँसबाफ तथा वातानुकुलित सेवा	१६६	०.२४	१४४	०.४२	२२	०.०६
पानीको आपुर्ति ढलनिकास फोहोर व्यवस्थापन र शुद्धिकरणका क्रियाकलापहरु	१०७	०.१६	९३	०.२७	१४	०.०४
निर्माण	३७५२	५.४५	२३७८	६.९९	१३७४	३.९५
थोक एंव खुद्राव्यापार मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत सम्भारका कार्यहरु	६१९५	९.००	३४१३	१०.०३	२७८२	८.००
यातायात तथा भण्डारण	३२५	०.४७	३१४	०.९२	११	०.०३
आवास तथा भोजनसेवा सम्बन्धी क्रियाकलापहरु	३१८	०.४६	२३९	०.७०	७९	०.२३
सूचना तथा सञ्चार	१४४	०.२१	११६	०.३४	२८	०.०८
वित्तिय तथा बिमा सम्बन्धी क्रियाकलापहरु	२०७	०.३०	१६१	०.४७	४६	०.१३
घर जग्गा कारोवारका व्यावसायिक क्रियाकलापहरु	११	०.०२	७	०.०२	४	०.०१
पेशागत वैज्ञानिक तथा प्राविधिक	१४१	०.२०	११२	०.३३	२९	०.०८
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरु	५६	०.०८	४७	०.१४	९	०.०३
सार्वजनिक प्रशासन तथा सुरक्षा अनिवार्य सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी क्रियाकलापहरु	१९२७	२.८०	१७०१	५.००	२२६	०.६५
शिक्षा	२४९८	३.६३	१६७८	४.९३	८२०	२.३६
मानव स्वास्थ्यतथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलापहरु	६१०	०.८९	३०५	०.९०	३०५	०.८८
कला मनोरञ्जन तथा मनोविनोद	२८	०.०४	२४	०.०७	४	०.०१
अन्य सेवाप्रदान गर्ने क्रियाकलापहरु	१७४८	२.५४	७४९	२.२०	९९९	२.८७
रोजगारदाताका रुपमा घरायसी क्रियाकलापहरु	३०९	०.४५	१४१	०.४१	१६८	०.४८
बाह्य संघसंस्था एंव यसका अङ्गहरुका क्रियाकलापहरु	४२	०.०६	२२	०.०६	२०	०.०६
उद्योग उल्लेख नभएको	२६	०.०४	१६	०.०५	१०	०.०३

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

खण्ड -४

शिक्षा सम्बन्धी विवरण

४.१ जिल्लाको शैक्षिक अवस्था

शिक्षा नै विकासको मुहान हो। व्यक्तिलाई सामाजिकीकरण गर्न शिक्षाले ठूलो सहयोग पुर्‍याएको हुन्छ। आज विद्यालयमा अध्ययन गर्न जाने बालवालिकाहरु नै भोलिका देशका कर्णधार हुने हुँदा पनि शिक्षालाई यति धेरै महत्व दिनुपरेको स्पष्ट हुन्छ। भनिन्छ, विद्यार्थीनै सामाजिक परिवर्तनका बाहक हुन्। त्यसैले यो पनि बिर्सनु हुँदैन कि सम्पुर्ण शैक्षिक प्रक्रियाको केन्द्रविन्दु विद्यार्थी हुन्। त्यसैले यस जिल्लाको शैक्षिक अवस्था अगाडी बढाउन बाल विकास केन्द्र, सामुदायिक संस्थागत विद्यालय, क्याम्पस र सामुदायिक सिकाई केन्द्रहरु स्थापना गरिएका छन् जसको विवरण तालिका ४.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४.१ : शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण

क्र.सं.	विवरण	वर्तमानस्थिति
१	बालविकास केन्द्र सरकारी अनुदान पाउने मात्र संख्या	२५०
२	कुल विद्यालय संख्या	३५०
२.१	सामुदायिक विद्यालय संख्या	३३४
२.२	संस्थागत विद्यालय संख्या	१६
३	क्याम्पस संख्या	७
४	सामुदायिक सिकाई केन्द्र संख्या	१९

स्रोतः शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइदार्चुला

तालिका ४.२ : सामुदायिक, संस्थागत विद्यालयहरूको विवरण

शैक्षिक संस्था	प्राथमिक तह (१-५)	आधारभुत तह (६-८)	माध्यमिक तह (९-१२)
सामुदायिक	२१२	४९	७३
संस्थागत	११	२	३
जम्मा	२२३	५१	७६

स्रोतः शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ दार्चुला

तालिका ४.३: सामुदायिक, संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थी विवरण

कक्षा	लिङ्ग	विद्यार्थी संख्या (२०७९)		
		सामुदायिक विद्यालयतर्फ	संस्थागत विद्यालय तर्फ	जम्मा
बालविकास	महिला	२१०६	४५९	२५६५
	पुरुष	२१५१	८३०	२९८१
	अन्य	०	०	०
	जम्मा	४२५७	१२८९	५५४६
कक्षा १- ५	महिला	७५०७	६२७	८१३४
	पुरुष	६९९०	११६२	८१५२
	अन्य	०	०	०
	जम्मा	१४४९७	१७८९	१६२८६
कक्षा ६- ८	महिला	४८११	१२१	४९३२
	पुरुष	४७०४	२६७	४९७१
	अन्य	०	०	०
	जम्मा	९५१५	३८८	९९०३
कक्षा ९- १०	महिला	२६३८	३४	२६७२
	पुरुष	२६३१	६४	२६९५
	अन्य	०	०	०
	जम्मा	५२६९	९८	५३६७
कक्षा ११- १२	महिला	७९४	०	७९४
	पुरुष	७११	०	७११
	अन्य	०	०	०
	जम्मा	१५०५	०	१५०५
कुल जम्मा	महिला	१७८५६	१२४१	१९०९७
	पुरुष	१७१८७	२३२३	१९५१०
	अन्य	०	०	०
	जम्मा	३५०४३	३५६४	३८६०७

स्रोतः शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ दार्चुला

तालिका ४.४: तह अनुसार शिक्षक दरबन्दी विवरण

तह	स्वीकृत दरवन्दी	राहत अनुदान कोटा	प्रशिक्षक/सहायक प्रशिक्षक	जम्मा
प्राथमिक	७५९	१५२	०	९११
आधारभुत (६-८)	१२२	९५	०	२१७
माध्यमिक (९-१०)	१०१	४८	०	१४९
माध्यमिक (११-१२)	१८	३६	०	५४
विशेष शिक्षा तर्फको शिक्षक दरवन्दी	०	०	०	०
प्राविधिक धार तर्फका अनुदान कोटा	०	०	२२	२२
प्राविधिक धार तर्फका विषयगत शिक्षक संख्या	०	०	८	८
दरवन्दी मिलानको क्रममा यस जिल्लामा हालसम्म थप भएका शिक्षक तथा दरवन्दी संख्या	०	०	०	०
जम्मा सरकारी अनुदानखाने दरवन्दी र अनुदान कोटा समेत				१३६१

स्रोतः शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ दार्चुला

तालिका ४.५:जिल्लामा रहेका नमुना विद्यालयहरुको विवरण

क्र.सं.	नमुमा विद्यालयकोनाम	स्थानीयतह
१	श्री मालिकार्जुन माध्यमिक विद्यालय धाप	महाकाली नगरपालिका
२	श्री लटिनाथ माध्यमिक विद्यालय चन्दनपुर चौपाता	लेकम गाउँपालिका
३	श्री गोकुलेश्वर माध्यमिक विद्यालय गोकुले	शैल्यशिखर नगरपालिका

स्रोतः शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ दार्चुला

४.२ जिल्लाको साक्षरता स्थिति

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा ५ वर्ष र सो भन्दा माथिल्लो उमेरका व्यक्तिहरूको शैक्षिक अवस्था सम्बन्धी विवरण सङ्कलन गरिएको थियो। यस गणनाको नतिजामा ५ वर्ष र सो भन्दा माथिल्लो उमेरका लेखन पढ्न जान्ने व्यक्तिलाई साक्षर मानी साक्षरता दर निकालिएको छ।यस पटकको नतिजाले जिल्लाका ५ वर्ष र सो भन्दा माथिल्लो उमेरका कुल जनसङ्ख्यामा १,२२,३४० मध्ये पढ्न लेख्न जान्नेको संख्या ९५१४६ जना देखाएको छ। यसप्रकार समग्र साक्षरता दर ७७.७७ प्रतिशत कायम हुन आएको देखिन्छ । पुरूषको साक्षरता दर ८७.३३ प्रतिशत छ भने महिलाको साक्षरता दर ६९.०० प्रतिशत रहेको छ। स्थानीय तहअनुसार सबैभन्दा बढी साक्षरता दर महाकाली नगरपालिकामा ८२.८९ प्रतिशत रहेको छ भने सबैभन्दा कम साक्षरता दर ब्यास गाउँपालिकामा ७३.४१ प्रतिशत रहेको छ।वडा अनुसारको साक्षरताको स्थिति अनुसूचीमा उल्लेख गरिएको छ।

खण्ड- ५

स्वास्थ्य र सरसफाई

५.१ जिल्लाको स्वास्थ्य सूचक

दार्चुला जिल्लामा स्वास्थ्य सेवा संचालन गर्न २ वटा अस्पताल र जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय अन्तर्गत ४० स्वास्थ्य चौकीबाट उपचारात्मक, प्रतिकारात्मक र प्रवर्द्धनात्मक सेवा प्रदान गरिदै आएको छ। दार्चुला जिल्लामा खोप कार्यक्रम, पोषण कार्यक्रम, एकिकृत बालरोग व्यवस्थापन कार्यक्रम, नव शिशु स्याहार कार्यक्रम, सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम, परिवार नियोजन सेवा कार्यक्रम, महिला स्वास्थ्य स्वंयसेविका कार्यक्रम, गाउँघर क्लिनिक कार्यक्रम, औलो रोग नियन्त्रण कार्यक्रम, क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम, कुष्ठरोग निवारण कार्यक्रम, हात्तिपाईले रोग निवारण कार्यक्रम, एच.आई.भि. एड्स तथा यौन जन्य रोग नियन्त्रण कार्यक्रम, दैनिक विरामी जाँच तथा निःशुल्क औषधि सेवा, शहरी स्वास्थ्य सेवा आदि प्रकारका सेवाहरु संचालन हुदै आईरहेका छन।

जिल्लाका प्रमुख स्वास्थ्य क्षेत्रका सूचकहरू निम्न अनुसार रहेको छ।

तालिका ५.१ : जिल्लाका स्वास्थ्य सूचकहरू

क्र.स.	संस्था	संख्या	क्र.स	संस्था	संख्या
१.	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	१	२.	अस्पताल	२
३.	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	०	४.	आयुर्वेदऔषधालय	५
५.	स्वास्थ्य चौकी	४०	६.	प्रसुती केन्द्र	४३
७.	क्षयरोग उपचार केन्द्र	४२	८.	आरोग्य केन्द्र	४
९.	शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	६	१०.	सामुदयिक स्वास्थ्य इकाई	४१
११.	आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र	१९	१२.	गाँउघर क्लिनिक	१५२
१३.	खोप क्लिनिक	१४१	१४.	महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयं सेविका	३७५
१५.	विइओएनसी	०	१६.	सिइओएनसी	२
१७.	ड्रग- रेसिस्टेन्ट क्षयरोग उपचार उपकेन्द्र	०	१८.	जीन एक्सपर्ट केन्द्र	१
१९.	एन्टी रेट्रोभाइरल उपचार केन्द्र	१	२०.	पोषण पुनर्स्थापना केन्द्र	०

स्रोतः स्वास्थ्य कार्यालय,दार्चुला

५.१.१ प्रमुख रोगहरु

जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयको तथ्याङ्क अनुसार प्रमुख १० रोगहरूमा Gastritis, URTI, Fever, LRTI प्रमुख रहेका छन्। प्रमुख रोगहरू र तिनीहरूको रूग्णता दर निम्न अनुसार रहेको छ।

तालिका ५.२ : प्रमुख रोगहरु र तिनीहरूको रूग्णता दर

Rank	Causes of Morbidity	% among total OPD
1	Gastritis (APD)	7.9
2	Upper Respiratory Tract Infection (URTI)	6.7
3	Fever	4.2
4	Lower Respiratory Tract Infection (LRTI)	4.2
5	Headache	3.6
6	Dental Problems	3.3
7	Abdominal Pain	2.2
8	UTI Cases	1.9
9	COPD	1.6
10	Bronchial Asthma	1.5

स्रोतः स्वास्थ्य कार्यालय, दार्चुला

तालिका ५.३ : कोभिड-१९ खोपको प्रगतिविवरण

Dose	Achievement (%)
1st dose	95
2nd dose	92.2
Additional dose	53

स्रोतः स्वास्थ्य कार्यालय,दार्चुला

५.१.२ जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र

जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र महाकाली नगरपालिकाको वार्ड न ५ गल्फै वजारबाट सेवाहरु सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ। यस आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्रमातहतमा १२ वटा अन्यआयुर्वेद सम्वन्धी सेवा सञ्चालनगर्ने संस्थाहरु रहेका छन् जसको विवरण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ५.४ दार्चुला जिल्ला स्थित आयुर्वेद सेवा प्रदायक संस्थाहरु

सि.न.	संस्थाको नाम	स्थान	सम्पर्क व्यक्ती	सम्पर्क नम्बर
१	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र	महाकाली-५ गल्फै	रंगलाल महत	९८५८७५५५५९
२	उकु आयुर्वेद औषधालय	मालिकार्जुन -८ पस्ती	दिवाकर जोशी	९८४८७६०९११
३	आयुर्वेद सेवा केन्द्र	मालिकार्जुन -७ जोलजिवी		
४	गोकुले आयुर्वेद औषधालय	शैल्यशिखर -९ गोकुलेश्वर	सियाराम शाह	९८४८७४२६८२
५	बगौरा आयुर्वेद इकाइ केन्द्र	शैल्यशिखर -५ बगौरा	धुर्व बहादुर डागा	९८६८७३६५२६
६	खण्डेश्वरी आयुर्वेद औषधालय	अपिहिमाल -४	राम गोविन्द राय	९८५४०३८३८५
७	आयुर्वेद उपशाखा	अपिहिमाल -३ पाथा	ओमकार धामी	९८४८९७०१६२
८	आयुर्वेद उपशाखा	अपिहिमाल -५ सौगन्ना	प्रदिप सिंह धामी	९८६९८२३६८५
९	ब्रह्मदेव आयुर्वेद औषधालय	दुहुँ -३		
१०	नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र	व्याँस -४ सुन्सेरा	देव सिंह बडाल	९८६८७९५९५९
११	नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र	नौगाड -५ होपरीगाड	कालु सिंह धामी	९८६८७९२६८०
१२	नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र	लेकम -४ रातामाटा	रमेश नाथ	९८६८४८८२३८
१३	नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र	मार्मा -४ लामबगड	कविता धामी	९७४५५८०४५९

५.२ खानेपानी तथा सरसफाई

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का अनुसार जिल्लाका ९१.६७ प्रतिशत परिवारले पाइप/धारा को खानेपानी प्रयोग गर्दै आइरहेका छन्। यस जिल्लालाई खुल्ला दिसा मुक्त जिल्ला घोषणा गरिएता पनि अझै १.३५ प्रतिशत घरपरिवारमा शौचालय नभएको पाईएको छ। शहरी क्षेत्रको सरसफाई तर्फ भने जिल्ला स्थित नगरपालिकाले अत्याधुनिक ल्याण्डफिल साइटको व्यवस्थापन गरेको पाइदैन। खुल्ला सार्वजनिक स्थानमा नै फोहोरको अन्तिम विसर्जन गर्ने अभ्यास भैरहेको छ।

खण्ड- ६

महिला तथा बालबालिका

६.१ महिला

कुल जनसंख्याको आधाभाग ओगटेको नेपाली महिलाहरुको स्थिति सुधारात्मक अवस्थामा रहेको पाइन्छ। महिलाहरुको विषय संवेदनशिल विषय भएको कुरालाई हाम्रो देशमा मात्र नभएर विश्वमा नै गहन रुपमा लिन थालिएको छ। महिलाहरुको विकासको लागि संयुक्त राष्ट्रसंघले सन् १९८१ मा एउटा सन्धिपत्र जारी गरेको थियो। जसमा महिलाका अधिकार अन्तर्गत राजनैतिक, आर्थिक, सामाजिक, सास्कृतिक, शैक्षिक, स्वास्थ्य, खेलकुद सम्बन्धी उल्लेख गरिएको छ। यस विषयमा नेपालले पनि प्रतिबद्धता जनाएको छ। यिनै विषयमा तथ्याङ्कहरुको अध्ययन र विश्लेषण गरी समस्याहरुको पहिचान गर्नुपर्ने देखिन्छ।अहिले महिलाहरु उत्पादनमूलक कार्यमा संलग्न रहँदै आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय रहेको देख्न सकिन्छ।

६.१.१ महिलाहरुको स्थायी सम्पत्तिमा पहुँच

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार जिल्लाका कुल २८३८१ परिवार मध्ये महिलाहरूकै नाममा घर र जग्गा भएका परिवारहरूको संख्या ९०१ (३.२%) रहेको छ। त्यस्तै जग्गा मात्रै भएका परिवारहरू ५३४ (१.९%) रहेकोछ। त्यस्तै महिला घरमुली भएका घरपरिवारहरूको संख्या ६९८९ (२४.६ प्रतिशत) रहेको छ।

६.१.२ वैवाहिक अवस्था (१० वर्ष वा सो भन्दा माथि)

यस जनगणनामा देशका हरेक परिवारमा अक्सर बसोबास गर्ने १० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका व्यक्तिहरूको वैवाहिक स्थिति सम्बन्धी विवरण प्राप्त गर्नका लागि उत्तरमा ५ वटा छनौट विकल्प सहितको प्रश्न समावेश गरिएको थियो। सोअनुसार प्राप्त नतिजाले जिल्लाका १० वर्ष भन्दा माथिल्लो उमेरका कुल १,०९,२५२ जना मध्ये ३५७३५ जना अर्थात ३२.७१प्रतिशत अविवाहित रहेको देखिएको छ। दश वर्ष माथिका व्यक्तिहरू मध्ये ६८,३२० जना अर्थात ६२.५३ प्रतिशतको विवाह भएको देखिएको छ जसमध्ये पुरुषहरु ३१,६७४ जना अर्थात ६०.९४ प्रतिशतर महिला ३६,६४६ जना अर्थात ६३.९९ प्रतिशतको विवाह भएको देखिएको छ। विवाहित जनसंख्या मध्ये दश वर्ष भन्दा माथिल्लो उमेरका जम्माजम्मी ५,००३ जना (४.५८%) प्रतिशत व्यक्ति विधुर/ विधवा रहेको, ०.०५ प्रतिशतको पारपाचुके भएको र ०.१३ प्रतिशत छुट्टिएर बसेको अवस्था देख्न सकिन्छ।

तालिका ६.१ दश वर्ष माथिको वैवाहिक स्थिति

विवरण		१० वर्ष माथिको जनसंख्या	वैवाहिक स्थिति				
			अविवाहित	विवाहित	विधुर/विधवा	पारपाचुके	छुट्टिएको
जम्मा		१०९२५२	३५७३५	६८३२०	५००३	५२	१४२
प्रतिशत		१००	३२.७१	६२.५३	४.५८	०.०५	०.१३
पुरुष	संख्या	५१९८०	१९१२९	३१६७४	१०९२	३१	५४
	प्रतिशत	१००	३६.८०	६०.९४	२.१०	०.०६	०.१०
महिला	संख्या	५७२७२	१६६०६	३६६४६	३९११	२१	८८
	प्रतिशत	१००	२८.९९	६३.९९	६.८३	०.०४	०.१५

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

६.१.३ पहिलो विवाह गर्दाको उमेर (१० वर्ष वा सो भन्दा माथी)

दश वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका व्यक्तिहरूको पहिलो पल्ट विवाह हुँदा पुरा भएको उमेरको आधारमा पुरूष र महिलाको पहिलो विवाह गर्दाको औषत उमेर गणना गरिन्छ। यो सूचक जनसङ्ख्याको प्रजननयोग्य व्यवहारसँग पनि प्रत्यक्ष सम्बन्धित रहेको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाले यस जिल्लामा धेैरजसो व्यक्तिहरूको पहिलो विवाह १८ देखि २० वर्षको उमेरमा भएको देखाएको छ। यो उमेरभित्र ४०.७४ प्रतिशत विवाहित व्यक्तिहरूको पहिलो विवाह भएको पाइन्छ। यसपछि १५ देखि १७ वर्षको उमेरमा पहिलो विवाह हुने व्यक्तिहरूको संख्या धेरै (२४.५५ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ। दश वर्षमूनीको कलिलो उमेरमा पहिलो विवाह भएका व्यक्तिहरूसमेत ०.४१ प्रतिशत रहेको देखिएको छ। १० देखि १४ वर्षसम्मको उमेरमा पहिलो विवाह हुनेहरू ८.५१ प्रतिशत रहेका छन् पचास वर्षको उमेर पार गरीसकेपछि पहिलो विवाह हुनेहरू २२ जना रहेको देखिन्छ जसमा १९ पुरुष र ३ महिला छन्। उमेर समुह अनुसार पहिला विवाह गर्दाको जनसंख्या विवरण तलको तालिकामा दिईएको छ।

तालिका ६.२ उमेर समूह अनुसार पहिलो पटक विवाहगर्दाको जनसंख्या

उमेरसमुह	कुल		पुरुष		महिला	
	जम्मा	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
१०वर्षमुनी	३०५	०.४१	३१	०.०९	२७४	०.६७
१०-१४वर्ष	६२५४	८.५१	११५०	३.५०	५१०४	१२.५५
१५-१७वर्ष	१८०५०	२४.५५	४६०१	१४.०१	१३४४९	३३.०७
१८-२०वर्ष	२९९४८	४०.७४	१३७५०	४१.८६	१६१९८	३९.८३
२१-२४वर्ष	१२३३४	१६.७७	८१३९	२४.७८	४१९५	१०.३२
२५-२९वर्ष	५३११	७.२२	४१८६	१२.७४	११२५	२.७७
३०-३४वर्ष	८८०	१.२०	७०४	२.१४	१७६	०.४३
३५-३९वर्ष	१९५	०.२७	१५९	०.४८	३६	०.०९
४०-४४वर्ष	७१	०.१०	५६	०.१७	१५	०.०४
४५-४९वर्ष	१४	०.०२	११	०.०३	३	०.०१
५०वर्ष माथि	२२	०.०३	१९	०.०६	३	०.०१
उल्लेख नभएको	१३३	०.१८	४५	०.१४	८८	०.२१
सबै उमेरका	७३५१७	१००	३२८५१	१००	४०६६६	१००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

लैङ्गिक आधारमा पहिलो विवाह गर्ने उमेरको विश्लेषण गर्दा २४.७८ प्रतिशत पुरूषको २१ देखि २४ वर्षको उमेरमा र ४१.८६ प्रतिशतको १८ देखि २० वर्षको उमेरमा पहिलो विवाह हुने गरेको देखिएको छ। महिलाको हकमा ३९.८३ प्रतिशतको १८ देखि २० वर्षको उमेरमा पहिलो विवाह भइसकेको देखिएको छ। करिव ३३.०७ प्रतिशत महिलाको १५ देखि १७ वर्षको उमेरमा पहिलो विवाह भएको पाइन्छ भने १० वर्ष मूनीको उमेरमा ०.६७ प्रतिशत महिलाको पहिलो विवाह भएको पाइन्छ। जम्मा ३ जना महिलाको ५० वर्षको उमेरपछि विवाह भएको देखिन्छ।

६.२ बालबालिकाको आश्रित अवस्था

राष्ट्रिय जनगणनामा २०७८ मा १८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको आश्रित अवस्था वारे प्रश्न सोधिएको थियो।जिल्लामा १८ वर्ष मुनिका कुल४९,२१७ बालवालिका मध्ये ३९,२९८ जना अर्थात् ७९.८५ प्रतिशत आफ्नै आमाबुवासँग बसेको देखिन्छ भने आमासँग मात्र बस्ने१५.२५ प्रतिशत, बुवासँग मात्र बस्ने १.०७ प्रतिशत, बुवा तथा सौतेनी आमासँग बस्ने ०.४६प्रतिशत रहेका छन्।

तालिका ६.३ : बालबालिकाको आश्रित अवस्था (१८ वर्ष मुनिका)

आश्रित अवस्था	कुल		बालक		बालिका	
	जम्मा	प्रतिशत	जम्मा	प्रतिशत	जम्मा	प्रतिशत
आमा बुवा	३९२९८	७९.८५	१९९४३	७९.८२	१९३५५	७९.८८
आमा	७५०६	१५.२५	३८०८	१५.२४	३६९८	१५.२६
बुवा	५२८	१.०७	२८५	१.१४	२४३	१.००
बुवार सौतेनी आमा	२२५	०.४६	११८	०.४७	१०७	०.४४
आमार सौतेनी बुवा	११	०.०२	६	०.०२	५	०.०२
अन्य नातेदार	१५४२	३.१३	७७५	३.१०	७६७	३.१७
काम लगाउने व्यक्ति	०	०	०	०	०	०
अन्य	७०	०.१४	३२	०.१३	३८	०.१६
नखुलेको	३७	०.०८	१९	०.०८	१८	०.०७
कुल जम्मा	४९२१७	१००	२४९८६	१००	२४२३१	१००

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

तालिका ६.४ विवाहित महिलाको उमेर अनुसार जिवित जन्माएका बच्चा सम्बन्धी विवरण

जिवित बच्चाको संख्या	जम्मा विवाहित महिला	आमाको उमेर समुह (वर्षमा)						
		१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९
बच्चा नजन्माएका	३४७३	७८१	१२८०	४६९	२०८	२०९	२१७	३०९
१ बच्चा	४९३०	४२६	२१८७	११७६	४५८	२६६	२१७	२००
२ बच्चाहरु	८०४२	६९	१२०९	२१२३	१८३९	१३२१	८८२	५९९
३ बच्चाहरु	५७२४	८	२७९	८०७	१२९०	१३४२	११४४	८५४
४ बच्चाहरु	३०६७	२	४१	२५०	५९०	७५१	७४२	६९१
५ बच्चाहरु	१४४३	१	७	४८	२०७	३७१	३९३	४१६
६ बच्चाहरु	५३९	०	१	१६	५६	११९	१६२	१८५
७ बच्चाहरु	१९९	०	०	२	१२	४०	६१	८४
८ बच्चाहरु	७९	०	०	०	७	१३	२९	३०
९ वासो भन्दा बढि बच्चाहरु	४७	०	०	०	०	५	१८	२४
जम्मा	**२७५४३**	**१२८७**	**५००४**	**४८९१**	**४६६७**	**४४३७**	**३८६५**	**३३९२**

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

तालिका ६.५ बच्चाको लिंग र आमाको उमेर समूहका आधारमा जन्मेका, जीवित र मृत्यु भएका बालबालिका सम्बन्धी विवरण

बच्चाको अवस्था	बच्चाको लिंग	जम्मा बच्चाको संख्या	आमाको उमेर समुह (वर्षमा)						
			१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९
जन्मेका बच्चाहरु	पुरुष	३३०४१	३१७	२९४७	४८१९	६१६३	६६१५	६३९१	५७८९
	महिला	३०३३६	२८४	२७००	४३७४	५७१४	६३२२	५७५७	५१८५
	जम्मा	६३३७७	६०१	५६४७	९१९३	११८७७	१२९३७	१२१४८	१०९७४
हाल सम्म जिवित बच्चा	पुरुष	३१९३४	३०७	२८८२	४६९०	६०००	६३९९	६१५७	५४९९
	महिला	२९४६८	२७४	२६५६	४२८५	५५८३	६१४०	५५७४	४९५६
	जम्मा	६१४०२	५८१	५५३८	८९७५	११५८३	१२५३९	११७३१	१०४५५
मृत्यु भएका बच्चाहरु	पुरुष	११०७	१०	६५	१२९	१६३	२१६	२३४	२९०
	महिला	८६८	१०	४४	८९	१३१	१८२	१८३	२२९
	जम्मा	१९७५	२०	१०९	२१८	२९४	३९८	४१७	५१९

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

खण्ड -७

कृषि तथा पशुपन्छी

७.१ कृषि सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ अनुसार दार्चुला जिल्लामा कृषि चलनको क्षेत्रफल ११८०४.४हेक्टर देखिएको छ, जुन २०६८ सालमा १७३७८.५ हेक्टरथियो। विगत १० वर्षको अवधिमा कृषि चलनको क्षेत्रफलमा ५५७४.१ हेक्टरले कमी आएको देखिन्छ।वि.स. २०६८ सालको कृषि गणनामा ९४००८ कित्ता संख्यारहेकोमा २०७८ मा घटेर ८६६७८ कित्ता पुगेको छ।जसबाट खेतियोग्य जग्गा घटेको देखिन्छ अथार्त खेती गर्ने कार्य कृषक परिवारले घटाएको देखिन्छ।

तालिका ७.१:कृषि सम्वन्धी विवरण

क्र.सं.	विवरण	गणना वर्ष		
		२०५८	२०६८	२०७८
१	कृषि चलनको क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	१७५०७.५	१७३७८.५	११८०४.४
२	कित्ता संख्या	६०६३४	९४००८	८६६७८
३	कृषि चलनमा औषत कित्ता संख्या	३.१	४.२	३.५
४	अस्थायी बाली लागेको जग्गा (हेक्टरमा)	१३४७५.३	१२०५२.७	७४३४.९
५	अन्य खेतियोग्य जग्गा (हेक्टरमा)	१८३.४	६१३.२	६६५.८
६	स्थायी बाली लागेको जग्गा (हेक्टरमा)	२६६७.१	४२३१.१	१५१७.५
७	सिंचित क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	३०७२.८	२१४३.२	२१०५.३

७.२ स्थानीय तह अनुसार कृषक परिवार संख्या, क्षेत्रफल, कित्ता संख्या तथा सिंचित क्षेत्रफल

राष्ट्रिय कृषि गणना,२०७८ अनुसार दार्चुला जिल्लामा रहेका जम्मा २४९३० कृषक परिवार मध्ये सबैभन्दा बढी ४११८ कृषक परिवार शैल्यशिखर नगरपालिकामा र सबैभन्दा कम १३५३ कृषक परिवार अपिहिमाल गाउँपालिकामा रहेका छन्।त्यसैगरी यस जिल्लामा कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल ११८०४.४ मध्ये सबैभन्दा बढी शैल्यशिखर नगरपालिकामा (२२७३.५ हेक्टर) र सबैभन्दा कम अपिहिमाल गाउँपालिकामा (५७६.८ हेक्टर) देखिन्छ।जम्मा कित्ता संख्या ८६६७८ रहेको यस जिल्लामा सबैभन्दा बढी १२५३४ कित्ता महाकाली नगरपालिकामा र सबैभन्दा कम ३६७४ कित्ता अपिहिमाल गाउँपालिकामा रहेका छन्। स्थानीय तह अनुसार सिंचित क्षेत्रफल हेर्दा सबैभन्दा बढी शैल्यशिखर नगरपालिकामा देखिन्छ भने सबैभन्दा कम ब्याँस गाउँपालिकामा देखिन्छ।

तालिका ७.२:स्थानीय तह अनुसार कृषक परिवार संख्या, क्षेत्रफल, कित्ता संख्या तथा सिंचित क्षेत्रफलको विवरण

क्र. स.	स्थानीय तह	कृषक परिवारको जम्मा संख्या	कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	जम्मा कित्ता संख्या	औसत कित्ता संख्या	सिंचित क्षेत्रफल
१	ब्याँस गा.पा.	२०८५	८६१.८	१०१९१	४.९	१.८
२	दुँहु गा.पा.	२१२१	७३७.३	१०३५४	४.९	९.१
३	महाकाली न.पा.	३६६१	१७०८.१	१२५३४	३.४	२२८.०
४	नौगाड गा.पा.	२९११	१५१९.४	१०११३२	३.५	५.७
५	अपिहिमाल गा.पा.	१३५३	५७६.८	३६७४	२.७	२.४
६	मार्मा गा.पा.	२८०९	१४४५.२	११३४२	४.०	४७४.०
७	शैल्यशिखर न.पा.	४११८	२२७३.५	१२४०२	३.०	७७७.२
८	मालिकार्जुन गा.पा.	३०९४	१५५३.३	७८२६	२.५	३८६.८
९	लेकम गा.पा.	२७७८	११२९.१	८२२४	३.०	२२०.२
	जम्मा	२४९३०	११८०४.४	८६६७८	३.५	२१०५.३

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८

७.३ स्थानीय तह अनुसार कृषि चलनले चलन गरेको जग्गाको उपभोग

राष्ट्रिय कृषि गणना,२०७८ अनुसार दार्चुला जिल्लामा रहेका जम्मा २४९३० कृषक परिवार मध्ये सबैभन्दा बढी ४११८ कृषक परिवार शैल्यशिखर नगरपालिकामा र सबैभन्दा कम १३५३ कृषक परिवार अपिहिमाल गाउँपालिकामा रहेका छन्। यस जिल्लामा कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको स्वामित्व परिवारको हकको जग्गा मात्र कमाउने गरेको देखिन्छ।

तालिका ७.३: स्थानीय तहअनुसार कृषि चलनले चलन गरेको जग्गाको उपभोग विवरण

क्र.स.	स्थानीय तह	कृषक परिवार को जम्मा संख्या	कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	एक प्रकारको स्वामित्व						एक भन्दा बढी प्रकारको स्वामित्व	
				परिवारको हकको जग्गामात्र कमाउने		अरुको हकको जग्गामात्र कमाउने		अन्य प्रकारको उपभोग अन्तर्गत		परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)
				परिवार	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार	क्षेत्रफल (हेक्टर)
१	ब्याँस गा.पा.	२०८५	८६१.८	२०२८	८४३.७	०		०		५७	१८.०
२	दुँहु गा.पा.	२१२१	७३७.३	१९०१	६५७.६	०		०		२२०	७९.७
३	महाकाली न.पा.	३६६१	१७०८.१	३५२७	१६५७.१	५	०.१	५	०.१	११३	५०.७
४	नौगाड गा.पा.	२९११	१५१९.४	२७३०	१३९७.२	०		०		१८१	१२२.२
५	अपिहिमाल गा.पा.	१३५३	५७६.८	१३२३	५५४.५	०		०		३०	२२.२
६	मार्मा गा.पा.	२८०९	१४४५.२	२७३४	१४१७.३	१६	२.०	०		५९	२६.०
७	शैल्यशिखर न.पा.	४११८	२२७३.५	३९४७	२१८७.६	०		०		१७१	८५.८
८	मालिकार्जुन गा.पा.	३०९४	१५५३.३	२९१९	१४३८.५	७	१.४	०		१६७	११३.४
९	लेकम गा.पा.	२७७८	११२९.१	२६२७	१०६२.३	०		०		१५१	६६.८
	दार्चुला	२४९३०	११८०४.४	२३७४७	११२१५.९	२९	३.५	५	०.१	११४९	५८४.८

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८

७.४ स्थानीय तह अनुसार कृषि चलनले चलन गरेको जग्गाको उपयोग

राष्ट्रिय कृषि गणना,२०७८ अनुसार दार्चुला जिल्लामा रहेका स्थानीय तह अनुसार कृषिचलनले चलन गरेको जग्गाको उपयोग तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७.४: स्थानीय तह अनुसार कृषि चलनले चलन गरेको जग्गाको उपयोगको विवरण

क्र.स.	स्थानीय तह	कृषक परिवार को जम्मा संख्या	कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	जम्मा खेतीयोग्य जग्गा		अस्थायी बाली लागेको जग्गा		अन्य खेतीयोग्य जग्गा		स्थायी बाली लागेको जग्गा		स्गायी चौरचरन, बनबनेलो,पोखरीत था अन्य जग्गा	
				परिवार	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार	क्षेत्रफल (हेक्टर)
१	ब्याँस गा.पा.	२०८५	८६१.८	२०५८	६६९.९	२०५८	५६२.१	८२३	१०७.९	३८५	२७.४	२०८५	१६४.४
२	दुँहु गा.पा.	२१२१	७३७.३	२०९७	५८७.७	२०९७	५०६.८	१०८१	८०.९	४७१	१४.४	२१२१	१३५.२
३	महाकाली न.पा.	३६६१	१७०८.१	३६४५	११८८.१	३६४५	११०८.०	७०१	८०.२	४२१	६०.६	३६६१	४५९.४
४	नौगाड गा.पा.	२९११	१५१९.४	२८९३	९४७.५	२८९३	८७७.९	४७७	६९.६	१४९४	२५०.५	२९११	३२१.४
५	अपिहिमाल गा.पा.	१३५३	५७६.८	१२७६	४७५.३	१२७६	४५९.९	१५२	१५.४	१०१	६.६	१३५३	९४.८
६	मार्मा गा.पा.	२८०९	१४४५.२	२८००	९०७.३	२८००	८४१.४	७३३	६५.९	१७४३	३०७.५	२८०९	२३०.४
७	शैल्यशिखर न.पा.	४११८	२२७३.५	४०९१	१५०३.३	४०९१	१४००.७	५३५	१०२.६	२७८८	६२०.०	४११८	१५०.१
८	मालिकार्जुन गा.पा.	३०९४	१५५३.३	३०८५	१०५६.६	३०८५	९६१.४	७४७	९५.३	९०७	५१.७	३०९४	४४५.०
९	लेकम गा.पा.	२७७८	११२९.१	२७६०	७६४.९	२७६०	७१६.८	३६२	४८.१	१०९५	१७८.७	२७२८	१८५.५
	जम्मा	२४९३०	११८०४.४	२४७०७	८१००.७	२४७०७	७४३४.९	५६१०	६६५.८	९४०५	१५१७.५	२४९३०	२१८६.१

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८

७.५ स्थानीय तह अनुसार पाल्तु चौपाया तथा पन्छीको संख्या र कृषक परिवार

राष्ट्रिय कृषि गणना,२०७८ अनुसार दार्चुला जिल्लामा रहेका स्थानीय तह अनुसार पाल्तु चौपाया तथा पन्छीको संख्या र कृषक परिवार तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७.५: स्थानीय तह अनुसार पाल्तु चौपाया तथा पन्छीको संख्याको विवरण

क्र.स.	स्थानीय तह	कृषक परिवारको जम्मा संख्या	पाल्तु चौपाया										पाल्तु पन्छी	
			पशु चौपाया पाल्ने कृषक परिवार	गाई/गोरु		रागा/भैसी		बाखा/च्याङ्ग्र		भेडा/भडी		कुखुरा	
				कृषक परिवार	गाई/गोरु संख्या	कृषक परिवार	रागा/भैसी संख्या	कृषक परिवार	बाखा/च्याङ्ग्र संख्या	कृषक परिवार	भेडा/भडी संख्या	कृषक परिवार	कुखुरा संख्या
१	ब्याँस गा.पा.	२०८५	१९२३	१८५६	७१२४	५७०	७६५	१२१०	६४७७	३७	११२१	१९५	१७०६
२	दुँहु गा.पा.	२१२१	२०५०	२०१०	६८४२	६९४	८०५	१३८३	५५५३	३२	१९३४	८१	५८९
३	महाकाली न.पा.	३६६१	३४११	३३३४	१४५०५	११४५	१८९९	२१०६	९४६१	११	११	१९८	२४५१
४	नौगाड गा.पा.	२९११	२८९३	२८२१	११४६८	१२५४	२२६६	२२८८	१३७६२	१८०	१६९९	७६१	४०९४
५	अपिहिमाल गा.पा.	१३५३	१२८६	११८४	५३३८	७३	४४०	६५१	४९६२	१०८	३९१२	५७४	५१४२
६	मार्मा गा.पा.	२८०९	२७५९	२७०७	१२२०३	७३२	११४०	२०४५	१२६६५	०	०	५२२	६५६५
७	शैल्यशिखर न.पा.	४११८	३९८३	३८४८	१४१४७	१५५७	२६४२	२९९२	१०९२१	०	०	२४०	१०८१८
८	मालिकार्जुन गा.पा.	३०९४	२९८२	२९२६	१२१५७	१८९७	४००४	२४८१	१०९७१	१८	६६	२१७	१५९४
९	लेकम गा.पा.	२७७८	२७६९	२६७२	८७२३	१५००	२५४९	२०९०	९२४१	८८	३००	१७६	८४५५
	दार्चुला	२४९३०	२४०५६	२३३५९	९२५४६	९४२१	१६५१०	१७२४६	८४०१४	४७५	९०४२	२९६४	४१५१४

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८

७.६ कृषि जग्गाको विवरण

कृषि ज्ञान केन्द्र दार्चुलाको वितरण अनुसार जिल्लाको भू-उपयोगको स्थिति निम्न अनुसार रहेको छ। जिल्लामा कृषि योग्य भूमि २९,५४४ हेक्टर रहेको छ। उक्त जग्गा मध्ये बाली उत्पादनमा प्रयोग भएको २२,८२५ हेक्टर रहेको छ।

तालिका ७.६:कृषि जग्गाको प्रयोग तथा अन्य विवरण

क्र.स.	विवरण	इकाइ	परिमाण
१	कुल जमिनको क्षेत्रफल	हेक्टर	२३२२००
२	खेतीयोग्य जमिनको क्षेत्रफल	हेक्टर	२९५४४
३	खेती गरिएको जमिनको क्षेत्रफल	हेक्टर	२२८२५
४	खेतीयोग्य बाँझो जमिनको क्षेत्रफल	हेक्टर	६७१९
५	अन्य बाँझो जमिनको क्षेत्रफल	हेक्टर	९१७
६	बन जंगलको क्षेत्रफल	हेक्टर	१०७७५०
७	अन्य नदी, खोला,चट्टान,भीर पाखो आदिले ओगटेको क्षेत्रफल	हेक्टर	३२४
८	खेती गरिएको जमिन मध्य सिंचित क्षेत्रफल	हेक्टर	७६१७
९	बाह्रै महिना सिंचित हुने क्षेत्रफल	हेक्टर	५६५४
१०	मौसमी सिचाइ हुने क्षेत्रफल	हेक्टर	१९६३
११	असिंचित क्षेत्रफल	हेक्टर	१५२०८
१२	कुल कृषक परिवार संख्या		२५७१२
१३	कार्य क्षेत्रमा रहेका स्थानीय तहमा कार्यरत कृषि प्राविधिक संख्या	संख्या	-
१४	जिल्लामा कार्यरत जम्मा कृषि प्राविधिक संख्या	संख्या	६
१५	कृषिमा आश्रित जनसंख्या	संख्या	२०४३३६
१६	प्रति प्राविधिक सेवा प्रवाह स्थिति	अनुपात	१:१५००
१७	बाली सघनता	प्रतिशत	२.१

स्रोतः कृषि ज्ञान केन्द्र दार्चुला

७.७ कृषि उत्पादनमा अन्नवाली

यस जिल्लामा उत्पादन भएको अन्नवालीकोआ.व.२०७८/७९ र आ.व.२०७९/८०को विवरण विश्लेषण गर्दा पहिलो आर्थिक वर्ष भन्दा पछिल्लो आर्थिक वर्षमा क्षेत्रफल बढदा उत्पादन बढेको र क्षेत्रफल घटदा उत्पादन घटेको देखिन्छ।

तालिका ७.७: जिल्लामा उत्पादन भएको अन्नवालीको विवरण

क्र.सं.	कृषिवस्तु	आ.व.२०७८/७९		आ.व.२०७९/८०	
		क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन(मे.टन)	क्षेत्रफल(हेक्टर)	उत्पादन(मे.टन)
१	Paddy (धान)	४४८०	१२०९६	४४८०	१२५४४
१.१	Main season (वर्षेधान)	-	-	-	-
१.२	Spring Season(चैतेधान)	-	-	-	-
२	Maize (मकै)	५५३५	९९६३	५५३८	१००७९
३	Wheat (गहुँ)	५९६५	११३३४	५९६५	१४१०३
४	Millet (कोदो)	११९३	११३३	११८५	११८५
५	BuckWheat(फापर)	१०५	९०	१०२	८७.७
६	Barley(जौ)	१२०५	१०७८	१२०७	१०८६.३
७	Chino (चिनो)	-	-	२०	१८
८	Kaguno (कागुनो)	-	-	६०	५०
जम्मा		१८४८३	३५६९४	१८५५७	३९१५३

स्रोत: कृषि ज्ञान केन्द्र दार्चुला

७.८ कृषि उत्पादनमा दलहनवाली

यस जिल्लामा उत्पादन भएको दलहनवालीकोआ.व.२०७८/७९ र आ.व.२०७९/८०को विवरण विश्लेषण गर्दा पहिलो आर्थिक वर्ष भन्दा पछिल्लो आर्थिक वर्षमा मुसुरो र गहत बाहेक अन्य दलहन बालीको उत्पादनमा बृद्धि भएको देखिन्छ।

तालिका ७.८ जिल्लामा उत्पादन भएको दलहनवालीको विवरण

क्र.सं.	वालीहरुको नाम	आ.व.२०७८/७९		आ.व.२०७९/८०	
		क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे.टन)	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे.टन)
१	Lentil(मुसुरो)	७०	६८	७२	५४
२	Chick pea(चना)	१	१	१	१.०२
३	Pigeon Pea(रहर)	२	२	२	२
४	Black Gram (मास)	२१८	१६५	२४६	१९७
५	Grass Pea (खेसरी)	-	-	-	-
६	Horse Gram (गहत)	१४२	११२	१४२	११०
७	Soyabean(भटमास)	७५१	६१३	७५२	६१६
८	Others (अन्य)	६२	८२	६५	८८
जम्मा		१२४६	१०४३	१२८०	१०६८.०२

स्रोत: कृषि ज्ञान केन्द्र दार्चुला

७.९ कृषि उत्पादनमा फलफुल वाली

यस जिल्लामा उत्पादन भएको फलफुलवालीको आ.व.२०७८/७९ र आ.व.२०७९/८०को विवरण विश्लेषण गर्दा पहिलो आर्थिक वर्ष भन्दा पछिल्लो आर्थिक वर्षमा मेवा बाहेक अन्य फलफुल बालीको उत्पादनमा बृद्धि भएको देखिन्छ।

तालिका ७.९: जिल्लामा उत्पादन भएका फलफुलको विवरण

क्र.सं.	फलफुलहरुको नाम	आ.व.२०७८/७९			आ.व.२०७९/८०		
		जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादित क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे.टन)	जम्माक्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादित क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे.टन)
१	**Citrus fruit - सुन्तलाजात**	-	-	-	-	-	-
१.१	Mandarin (सुन्तला)	११८	११०	१०३०	१२०	११३	११३५
१.२	SweetOrange (जुनार)	५५	५०	५०१	५५	५२	५१५
१.३	Lime(कागती)	२२	१८	१८०	२५	२०	२१०
१.४	Lemon- निवुवा	४६	३३	३००	४६	३४	३१८
१.५	Others –अन्य	८	६	४७	९	६	४८.
२	**Evergreen Fruit (वर्षे फलफूल)**						
२.१	Mango-आँप	५३	३६	५००	५५	३७	५१८
२.२	Banana- केरा	७०	४६	५२५	७१.५	५०	५६०
२.३	Guava –अम्बा	२७	२२	१९५	२७	२२	२००
२.४	Papaya-मेवा	१५	१५	२६१	१५	१५	२५०
२.५	Jackfruit-रुखकटहर	३	२	१६	३	२	१८
२.६	pineapple-भूईंकटहर	-	-	-	-	-	-
२.७	Litchi-लिची	१३	९	८५	१४	१२	११५
२.८	Arecanut-सुपारी	-	-	-	-	-	-
२.९	coconut-नरीवल	-	-	-	-	-	-
२.१	Avocado -घ्यूफल	-	-	-	-	-	-
३	**Deciduous Fruit - हिँउदे फलफूल**						
३.१	Apple-स्याउ	१८०	१६२	२०७०	१९०	१७०	२२३०
३.२	Pear-नास्पाती	२५	२२	२८०	२५	२४	३००
३.३	Walnut- ओखर	१६५	१३०	१३५०	१७५	१५०	१५५८
३.४	Peach-आरु	३८	३०	२१२	३८	३१	२२५
३.५	Plum-आरुवखडा	२०	१५	१५९	२०	१७	१७०
३.६	Apricot-खुर्पानी	३	२	१८	३	२	१८
३.७	Persimmon-हलुवाबेद	-	-	-	-	-	-

३.८	Pomegranate-अनार	१०	५	३८	१२	७	५०
३.९	Hog Pulm -लप्सी	-	-	-	-	-	-
३.१	Kiwi-किवी	३	१	१.८	४	२	५
	Total (जम्मा)						

स्रोतः कृषि ज्ञान केन्द्र दार्चुला

७.१० कृषि उत्पादनमा मसलावाली

यस जिल्लामा उत्पादन भएको मसलावालीको आ.व.२०७८/७९ र आ.व.२०७९/८० को विवरण विश्लेषण गर्दा पहिलो आर्थिक वर्ष भन्दा पछिल्लो आर्थिक वर्षमा अदुवा र खुर्सानी बाहेक अन्य मसला बालीको उत्पादनमा बृद्धि भएको देखिन्छ।

तालिका ७.१० जिल्लामा उत्पादन भएका मसलावालीको विवरण

क्र.सं.	वालीहरुको नाम	आ.व.२०७८/७९			आ.व.२०७९/८०		
		जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादित क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे.टन)	जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादित क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे.टन)
१	Cardamom-अलैंची	५	४	८	५	४	८
२	Ginger-अदुवा	९४	९४	१५२४	११०	११०	१४२०
३	Garlic- लसुन	२१२	२१२	१५९०	२१४	२१४	१६१०
४	Turmeric-बेसार	१२०	१२०	९६०	१३०	१३०	१०५०
५	Chilli-खुर्सानी	६३	६३	११०	६२	६२	९०
६	Onion-प्याज	७१.५	७१.५	१०१३	७२	७२	१०२५
	Total (जम्मा)	५६५.५	५६४.५	५२०५	५९३	५९२	५२०३

स्रोतः कृषि ज्ञान केन्द्र दार्चुला

७.११ कृषि उत्पादनमा तरकारी वाली

यस जिल्लामा उत्पादन भएको तरकारीवालीको आ.व.२०७८/७९ र आ.व.२०७९/८० को विवरण तालिका ७.११ अनुसार रहेको छ।

तालिका ७.११ जिल्लामा उत्पादन भएका तरकारीवालीको विवरण

क्र.सं.	वालीहरुको नाम	आ.व.२०७८/७९		आ.व.२०७९/८०	
		क्षेत्रफल(हेक्टर)	उत्पादन (मे.टन)	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे.टन)
१	Cauliflower-काउली	१०९.८	१४२५	११०	१४५०
२	Cabbage-बन्दा	११६.६७	१८८४	११६	१८९०
३	Broccoli-ब्रोकाउली	१.३५	११.२०	१.४०	११.५०
४	Tomato-गोलभेंडा	५६.४०	८५५.६५	५६.५०	९००
५	Radish-मुला	११२.८५	१२९०	११२	१२८०
६	Broad Mustard Leaf-रायो साग	६०.५७	६८०.२०	६१	६८०
७	Carrot-गाँजर	१.०६	९.८९	१.३०	१२
८	Turnip-सलगम	-	-	-	-
९	capsicum-भेडेखुर्सानी	१२.१५	६५.४	१२.५०	६७
१०	Peas-केराउ	१४.१५	९९.२	१४	९८.५०
११	French Beans-	-	-	-	-
१२	French Beans Ploe Type -झाँगे सिमी	-	-	-	-
१३	French Beans-BushType	-	-	-	-
१४	French Beans-Sword type	-	-	-	-
१५	Broad Beans-वकुल्ला	९.५	९८.२०	७	६५
१६	Asparagus Beans	-	-	-	-
१७	Cowpea-बोडी	२०.३२	१५५.७०	२०.५	१६०
१८	Others legumes)	-	-	-	-
१९	Asparagus-कुरीलो	५.१५	२६.२०	५	२५
२०	Tree tomato-रुखगोलभेंडा	-	-	-	-
२१	Chilli Akabare-अकबरेखुर्सानी	-	-	-	-
२२	Chilli-खुर्सानी	६३	११०	६२	९०
२३	Okra-भिण्डी	४३.२५	३९६.९०	४३.५०	४०२
२४	Brinjal-भण्टा	३५.२५	५०१	३५	५००
२५	Onion-प्याज	७१.५०	१०१३	७२	१०२५
२६	Cucumber-काक्रो	७४.५७	११३३.५०	७४.५	११४०
२७	Pumpkin –फर्सी	४१.२५	५०१.५०	४०	४८५
२८	Squash-जुकुनी फर्सी	५.०२५	९०.९०	५	९२

२९	Bitter Gourd-करेला	३६.५०	४३५	३०	३५०
३०	Pointed Gourd-परवर	-	-	-	-
३१	Sponge Gourd-घिरौंला	१५.३०	१३९.२०	१५.५०	१४०
३२	Ridge Gourd-पाटेघिरौला	-	-	-	-
३३	Snake Gourd-चिचिण्डो	१०.१	७०.९०	१०	७०
३४	Bottle Gourd-लौका	३९.५	४७०	३९.७०	४७०
३५	Ash Gourd-कुभिण्डो	-	-	-	-
३६	Balsam Gourd-काँकरी	-	-	-	-
३७	Kakari-	-	-	-	-
३८	Kundru	-	-	-	-
३९	Chayote-स्कुस	-	-	-	-
४०	Watermelon-खर्बुजा	-	-	-	-
४१	Other (Cucurbits)-अन्य	५.२५	४८.४५	५.३०	४८
४२	Drumsticks	-	-	-	-
४३	Lettuce-सलाद	-	-	-	-
४४	Fennel Leaf-सौफको साग	-	-	-	-
४५	Coriander Leaf	२८.६०	३२०.२५	२८.८०	३२२
४६	Spinach-	३५.२०	२५०.८०	३५.४०	२५०
४७	Cress-चम्सुरको साग	-	-	-	-
४८	Amaranthus-लट्टे साग	१६	८१.७०	१६	८२
४९	Fenugreek Leaf-मेथीसाग	१४	७०.७०	१४	७०
५०	Swisschard	४.६५	२३.९८	५	२६
५१	Others (LeafyVeg.)	-	-	-	-
५२	Colocasia-पिडालु	६०.८०	५७०	५९	५५०
५३	Yam-तरुल	-	-	-	-
५४	Elephant Foot yam-हात्तिपाउ तरुल	-	-	-	-
५५	Other (Tubers)	५.७८	५३	५.८०	५५
	Total(जम्मा)	११२५.४९५	१२८८१.४२	१११३.६०	१२३०६

स्रोतः कृषि ज्ञान केन्द्र दार्चुला

तालिका ७.१२: जिल्लामा उत्पादन भएका तेलहनवालीको विवरण

क्र.सं.	वालीहरुको नाम	आ.व.२०७८/७९		आ.व.२०७९/८०	
		क्षेत्रफल(हेक्टर)	उत्पादन (मे.टन)	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे.टन)
१	Mustard-तोरी	९५	५७	९५	५७
२	Sarsoon-सर्स्यू	-	-	-	-
३	Rayo-रायो	-	-	-	-
४	Sunflower-सूर्यमुखी	-	-	-	-
५	Sesame	१४५	८७	१४६	९०
६	Ground Nut-बदाम	-	-	-	-
७	Lineseed -आलस	-	-	-	-
८	Niger -	-	-	-	-
	Total (जम्मा)	२४०	१४४	२४१	१४७

स्रोतः कृषि ज्ञान केन्द्र दार्चुला

तालिका ७.१३ जिल्लामा उत्पादन भएका नगदे वालीको विवरण

क्र.सं.	वालीहरुको नाम	आ.व.२०७८/७९		आ.व.२०७९/८०	
		क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन(मे.टन)	क्षेत्रफल(हेक्टर)	उत्पादन(मे.टन)
१	OIL SEED -तेलहन	२४०	१४४	२४१	१४७
२	POTATO-आलु	७३०	९५८९	६६८	८९३४
३	SUGAR CANE-उखु	५२	१६०१	५३	१६४०
४	Tea चिया (ग्रीन टि रअर्थोडक्स)	-	-	-	-
५	coffee कफी	-	-	-	-
६	JUTE	-	-	-	-
७	COTTON-कपास	-	-	-	-
८	RUBBER-रबर	-	-	-	-
	Total (जम्मा)	१०२२	११३३४	९६२	१०७२१

स्रोतः कृषि ज्ञान केन्द्र दार्चुला

७.१४ पशुपन्छी सम्बन्धी विवरण

दार्चुला जिल्ला पशुपन्छी उत्पादन हिसाबले प्रशस्त सम्भावना रहेको जिल्ला हो। विगत केही वर्षदेखी यस जिल्लामा व्यवसायिक रुपमा गाईपालन, बाख्रापालन, बंगुरपालन तथा पोल्ट्री फर्महरू स्थापना भएका छन्। जिल्लालाइ पशुजन्य उत्पादनका लागि प्रमुख क्षेत्रहरूलाई गाई, भैंसी, बाखा, बंगुर, कुखुरापालनको हिसाबले पकेट क्षेत्रको रूपमा विकास गरिदै लगिएको छ।

तालिका ७.१४ पशुपन्छी तथा मत्स्य तथ्याङ्क सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	विवरण	आ.व.०७८/७९ (संख्यामा)	आ.व.०७९/८०(संख्यामा)
१	गाई	६९६२८	७१३६७
२	भैंसी	३१६१२	३२१००
३	बाखा	७६९२३	७९४६०
४	भेडा	२०१८५	२२९३०
५	सुंगुरबंगुर	६११	८५६
६	कुखुरा	३९७६२	४१०००
७	हाँस	१४८०	१९११
८	खरायो	६०३४	७२९०
९	घोडा खच्चड	१५०	१४२

स्रोतः भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशुसेवा विज्ञ केन्द्र दार्चुला

७.१५ पशुपन्छीजन्य उत्पादन

यस जिल्लामा भएको पशुपन्छीजन्य उत्पादनको आ.व.२०७८/७९ र आ.व. २०७९/८०को विवरण विश्लेषण गर्दा पहिलो आर्थिक वर्ष भन्दा पछिल्लो आर्थिक वर्षमा बृद्धि भएको देखिन्छ।

तालिका ७.१५: पशुपन्छीजन्य उत्पादन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	विवरण	ईकाइ	उत्पादनआ.व.	
			०७८/७९	०७९/८०
१	राँगाभैंसीको मासु	मे.ट.	३९.०२	४५.२०
२	खसि बोकाकोमासु	मे.ट.	१४७१	१४९५.३
३	भेडाकोमासु	मे.ट.	५९८	६१०.७
४	सुंगुरबंगुरको मासु	मे.ट.	५.२	६
५	कुखुराकोमासु	मे.ट.	१०७.५	१०९.२
६	हाँसकोमासु	मे.ट.	३.०३	३.८
७	खरायोकोमासु	मे.ट.	२	२.७
८	माछा	मे.ट.	१७	२५
९	दुध	मे.ट.	१३११६	१३५१४
१०	कुखुराकोअण्डा	हजारमा	५२२.९	५४२
११	हाँसकोअण्डा	हजारमा	०	२

स्रोतः भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशुसेवा विज्ञ केन्द्र

तालिका ७.१६ जिल्लामा फैलिएका प्रमुख रोगहरुसम्बन्धी विवरण आ.व. २०७९।८०

क्र. सं.	फैलिएको रोगको नाम	रोग फैलिएका पालिकाको नाम	पटक	प्रभावित पशु संख्या
१	FMD खोरेत रोग	मार्मा, नौगाड, अपिहिमाल, शैल्यशिखर, महाकाली र लेकम	१	८००० गाई भैंसी भेडाबाख्रा
२	PPR रोग	नौगाड र महाकाली	१	३००० भेडाबाख्रा
३	LSD	९ वटै स्थानीय तह		४३२६७ गाई भैंसी
४	पार्भो रोग	महाकाली	१	४५० कुकुर

स्रोतः भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशुसेवा विज्ञ केन्द्र दार्चुला

खण्ड- ८

वन तथा भू-संरक्षण

८.१ वन

प्राकृतिक सम्पत्ति जल, जमिन र जंगल (वन)को उचित उपयोगको स्थिति कुनैपनि राष्ट्रको सामाजिक उन्नति र विकासको सवालसँग प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षरुपले जोडिएको हुन्छ। त्यसैले जंगलको उचित सदुपयोग र संरक्षण एवं संबर्द्धन गर्न सके सामाजिक तथा आर्थिक क्षेत्रको विकासमा ठूलो टेवा पुग्न जान्छ।

८.१.१ वन प्रजातीहरुको विवरण

यस जिल्लामा विभिन्न प्रकारको हावापानी पाईने भएकोले वन जङ्गलमा विविधता रहेको पाईएको छ। जनसङ्ख्याको बृद्धिले गर्दा घना बस्ती भएको ठाउँको विनास हुँदै गईरहेको छ। यस जिल्लाको कुल क्षेत्रफल २३२२ वर्ग कि.मि. मध्ये जम्मा वन क्षेत्र ७२९८२.३० हे. अर्थात ३१.३३% मात्र रहेको छ। कूल वन क्षेत्रमध्ये १९००४.९० हे. अर्थात २६.०४% वनक्षेत्र मात्र जिल्ला वन कार्यालय अन्तर्गत पर्दछ। यहाँ पाउने मुख्य रुख प्रजातीहरुमा खोटेसल्ला, वाँझ, कटुस, साल, खसुँ, गुराँस, सादन, पैयुँ, बर्रो, अमला, काफल, टुनी, च्युरी, साज, हर्रो, शिरिस, टाउरी, गुटेल, सिमल, भलायो, ओखर, दवदवे, पाँगर, जामुन, कर्मा, चिलाउने, दल्लो, बोट धाएरो, भुँडकुल, पियारी आदि रहेका छन्। त्यस्तै जडिबुटी प्रजातीहरुमा तेजपात, रीठा, पाषाणवेद, वनलसुन, सतुवा, काउलोबोक्रा, चिराईतो, चुत्रो, बोक्रा, भोर्लाबोक्रा, खोटो, अमला, छतिवनबोक्रा, टिमुर, अल्लो, करीलो, सुगन्धवाल, झ्याउ आदि रहेका छन्। समग्रमा यहाँको जैविक वातावरण निम्न अनुसार उल्लेख गरिएको छ।

८.१.२ वनको किसिम

भौगोलिक अवस्थितिको आधारमा वनको किसिम

जिल्लाको भौगोलिक अवस्थाका आधारमा यहाँको वनजङ्गललाई कोणधारी, चौडापाते, मिश्रित, झाँडी बुट्यान र अन्य भनेर वर्गीकरण गर्न सकिन्छ, जुन निम्न बमोजिम रहेका छन्।

क) **उष्ण पतझर वन (Tropical deciduous forest):** यस किसिमको वन लाली रेपाको सम्पूर्ण क्षेत्र सहित उकु, डाँडाकोट, गोकुलेश्वर, बोहरीगाउ र देथला जस्ता तत्कालीन गाविसका वन क्षेत्रमा पाईन्छ । यस वन अन्तर्गत साल, सिसौ, खयर, सिमल आदि प्रजातीहरु पर्दछन्।

ख) **उपोष्ण वन (Sub-tropical forest):** यस किसिमको वन उकु, डाडाकोट, गोकेलेश्वर, बोहरीगाउ र देथला जस्ता तत्कालीन गाविस लगायत लाली रेपाको केही क्षेत्रमा पाईन्छ। यसमा टुनी, सानन, खोटे सल्ला, उत्तिसका प्रजातीहरु पाइन्छन्।

ग) **समशितोष्ण वन (Lower temperate forest):** यस किसिमको वन शंकरपुर, मालिकार्जुन, धाप, हुनैनाथ, ग्वानी, रानीशिखर, धुलिगडा लगायतका तत्कालीन गाविसहरुमा पाईन्छ। यी वनहरुमा मुख्य गरी काफल, वाँजका प्रजातीहरु, गुराँस, देवदार, दल्लो, खरी, खस्रु आदि प्रजातीहरु पाउँछन् ।

घ) **झाडी क्षेत्र (Shurbs land):** यस वनमा विभिन्न प्रजातीहरु जस्तै मेल, बाँजका रुखहरु छरिएको अवस्थामा पाइए तापनि अरु सबै झाडी खालका प्रजातीहरु मात्र पाईन्छ। झाडी प्रजातीमा घँगारु,

ढटेला, चुत्रो, वन गुलाफ आदि पर्दछन् ।भौगोलिक अवस्थितिको आधारमा वनको किसिम यस प्रकार रहेको छ।

तालिका ८.१ भौगोलिक क्षेत्रका आधारमा वनको वर्गीकरण

वन जंगलको किसिम	मध्य पहाड (हेक्टरमा)	उच्च पहाड (हेक्टरमा)	उच्च हिमाल (हेक्टरमा)	जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टरमा)
कोणधारी वन	२७४८.५०	५२७१.३०	१९७.३०	८२१७.१०
हार्डउँड वन	६२२०.००	२१५७०.३०	२१५.८०	२८००६.१०
मिश्रित वन	११९४.६०	२०१३५.९०	४७१८.९०	२६०४९.४०
झाडी बुट्यान	१५१८.६०	१९१४.३०	२२२.३०	३६५५.२०
अन्य	-	-	-	७०५४.५
जम्मा	**११६८१.७०**	**४८८९१.८०**	**५३५४.३०**	**७२९८२.३०**

स्रोत: वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन डिभिजन वन कार्यालय दार्चुला

८.१.३ वनको किसिम

१.सामुदायिक वन : आ.व.२०७९/०८० सम्ममा जम्मा ८३९९.४ हेक्टर क्षेत्रफलमा१८२ ओटा सामुदायिक वनहरु स्थानीय उपभोक्तालाई हस्तान्तरण गरिएको छ।

२.कबुलियती वन: हालसम्म कबुलियती वन हस्तान्तरण गरिएको छैन तर सरकारी कार्यक्रम अन्तर्गत कबुलियती समूह बनाई उनीहरुलाई आयआर्जनको लागि केही हेक्टर वन क्षेत्र दिने कार्यक्रम भने सञ्चालनमा छ।

३.धार्मिक वन: विधिवत रुपमा दुईवटा धार्मिक वनहरु गठन भएका छन्।ती क्षेत्रहरुमा परम्परागत रुपमा स्थानीयहरुले मन्दिरहरु रहेका वन क्षेत्रलाई धार्मिक आस्थाका रुपमा संरक्षण गर्दै आइरहेका छन्।

४.साझेदारी वन:हालसम्म साझेदारी वनको व्यवस्था हुन सकेको छैन।

५.निजी वन: विधिवत रुपमा दर्ता भएको छैन।

६.सार्वजनिक वन: सार्वजनिक वनका रुपमा वनहरु व्यवस्थापन भएको रेकर्ड छैन।

८.२ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन

भिरालो भू वनोट, कमलो तथा अस्थिर भौगर्भिक अवस्था तथा मनसून केन्द्रीत भारी बर्षा जस्ता प्राकृतिक कारणले नै नेपाल भू क्षयको दृष्टिकोणले अत्यन्त सम्वेदनशील छ भने मानवजन्य कृयाकलाप खासगरी अनुपयुक्त भू उपयोग, वन जंगल लगायत प्राकृतिक श्रोतहरुको विनास, वातावरणीय पक्षलाई बेवास्ता गरी संचालन गरिने विकास निर्माण कार्यहरु एवं जनचेतनाको कमीका कारण भएका अन्य मानवीय क्रियाकलापहरुका कारणले प्राकृतिक रुपमा हुने भू क्षयलाई बढाई भू क्षय, पहिरो र बाढीको समस्यालाई झनै भयावह बनाएको छ।

भूक्षयको कारण बर्सेनी खेतवारीको मलिलो माटो बगाई कृषि जमिनको उत्पादकत्वमा ह्रास ल्याएको छ भने पहिरो र बाढीको कारण खेतीयोग्य जमिन र बिकासका पूर्वाधारको बिनाश तथा जनधनको क्षति गरी आक्रान्त बनाएको छ। यही विकराल स्थितिलाई मनन गरी देशका महत्वपूर्ण जलाधार क्षेत्रहरुको संरक्षण गर्न र जनताहरुलाई भू संरक्षण सम्बन्धी सेवा प्रदान गर्न वि.सं. २०३१ साल श्रावण २४ गते केन्द्रीय स्तरमा बन तथा भू संरक्षण मन्त्रालय अन्तगत भू तथा जलाधार संरक्षण विभाग र त्यसपछि जिल्लाहरुमा जिल्ला भू संरक्षण कार्यालयको रुपमा कार्यालय स्थापना गरी भू तथा जलाधार संरक्षण सम्बन्धी विभिन्न सेवामुलक एवं राहतमुलक कार्यक्रमहरु संचालन हुने क्रममा दार्चुला जिल्लामा पनि वि.सं. २०५० सालमा जिल्ला भू संरक्षण कार्यालयको स्थापना भई भू संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनका सेवा प्रदान गर्दै आएको सन्दर्भमा आ.व. २०७४।७५ सम्म ६१ जिल्लाहरुमा रहेका साविकका जिल्ला भू संरक्षण कार्यालयहरु देश संघीय संरचनामा अगाडि बढेसँगै नेपाल सरकारको मिति २०७५।३।३२ को निर्णयानुसार खारेज भएका र सुदूरपश्चिम प्रदेश(मन्त्रिपरिषद्) निर्णयानुसार प्रदेश सरकार मातहत रहने गरी यस सुदूरपश्चिम प्रदेशमा कायम भएका दुई वटा भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरू डोटी र डडेल्धुरा जिल्लामा स्थापना भएका छन। सेती अञ्चल अन्तर्गतका पाँच जिल्लाहरू भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय, डोटी र महाकाली अञ्चल अन्तर्गतका चार जिल्लाहरू डडेल्धुरा कार्यालयको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत पर्नेगरि निर्धारण गरियो। संघियताको मर्मअनूरूप जनतालाई अझै नजिकबाट सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले मिति २०७९।५।३० को सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकार(मन्त्रिपरिषद) को निर्णायअनुसार कैलाली(कार्यक्षेत्र कैलाली र कञ्चनपुर) र दार्चुला(कार्यक्षेत्र बैतडी र दार्चुला) जिल्लामा दुई वटा अस्थायी कार्यालयको रूपमा स्थापना भई संबन्धित जिल्लाका स्थानीय जनताहरुलाई भूसंरक्षण संबन्धी सेवाहरु प्रदान गर्दै आएको छ।

मुलुक संघियतामा प्रवेश गरेसँगै परिवर्तित परिवेशमा विगतमा साबिकमा जिल्ला भूसंरक्षण कार्यालयहरुले संचालन गर्दै आएका भू तथा जलाधार संरक्षण सम्बन्धि एकिकृत कार्यक्रमहरु उपलब्ध श्रोत साधन एवं स्विकृत कार्यक्रम तथा बजेटका आधारमा कार्य क्षेत्रका जिल्लाहरुका प्राथमिकता प्राप्त एवं संवेदनशील उपजलाधार क्षेत्रहरु र भूक्षय, पहिरोग्रस्त स्थानिय तहहरुमा स्थानिय जनताहरुको कार्यमूलक सहभागितामा संचालन हुदै आएका छन्।

कार्यालयको लक्ष्यः

कार्य क्षेत्रका जिल्लाहरुको महत्वपूर्ण र संबेदनशील जलाधार क्षेत्रको एकिकृत संरक्षणका माध्यमबाट खेतीयोग्य भूमिको संरक्षण तथा उत्पादकत्व बृद्धि गरी प्रदेशका जनताको समृद्धिमा टेवा पुर्याउने।

कार्यालयको उद्देश्यहरू

१. कार्य क्षेत्रका सबै जिल्लाका महत्वपूर्ण जलाधार क्षेत्रहरुको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गरी बाढी, पहिरो, भू–क्षय जस्ता प्राकृतिक प्रकोपको चाप कम गर्दै पारिस्थितिक सन्तुलन कायम राख्न सघाउ पुर्याउने।
२. जलाधार क्षेत्रका श्रोतहरुको वैज्ञानिक व्यवस्थापनबाट भू–क्षय कम गरी जमिनको उत्पादकत्वमा सुधार गर्दै जनताका वनजन्य तथा खाद्यजन्य आधारभुत आवश्यक्ता परिपुर्तिमा टेवा पुर्याउने।
३. विकासका पूर्वाधारहरुको संरक्षणमा टेवा पुर्याउने।

कार्यालयको कार्य क्षेत्रका जिल्लाका समस्या र उपजलाधारहरुको प्राथमिकताका आधारमा विभिन्न भू तथा जलाधार संरक्षणका एकिकृत प्याकेज कार्यक्रमहरु मार्फत कार्य क्षेत्रका जनताहरुलाई भू संरक्षण संबन्धी सेवाहरु प्रभावकारी ढंगले कार्यान्वयन गर्दै संरक्षणका माध्यमबाट प्रदेशका जनताको समृद्धिमा टेवा पुर्याउन यस कार्यालयले लिएको लक्ष्य प्राप्तीका लागि बदलिंदो परिवेशमा प्रदेश तथा संघीय सरकारबाट प्राप्त भएका निम्न लिखित कार्यक्रमहरु यस चालु आ.व. २०८०।८१मा संचालनमा रहेका छन्;

- ¬ सिचाई/ रिचार्ज पोखरी निर्माण तथा संरक्षण कार्यक्रम,
- ¬ संवेदनशिल जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम
- ¬ नदी उकास जग्गा पुर्नस्थापना तथा संरक्षण
- ¬ स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा खानेपानीका जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम
- ¬ आकस्मिक पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम
- ¬ नदी कटान नियन्त्रण तटबन्धन निर्माण आदी।

खण्ड- ९

भौतिक पूर्वाधार

९.१ सडक सम्बन्धि विवरण

यस जिल्लामा रहेका छोटा दुरीका अधिकांश कच्चीसडकहरु लगभग ९ महिना चल्ने र वर्षातका कारणले लगभग ३ महिना बन्द हुने गर्दछन्।जिल्लाको सडक सम्बन्धी संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार रहेको छः

पक्की सडकः

- गोकुलेश्वर देखि दार्चुला खलंगासम्म ७२ किलोमिटर।

कच्ची सडकः

- दार्चुलाखलंगादेखि दल्लेख हुँदै गोकुलेश्वरसम्म ४४ किलोमिटर ।
- ऐरिछिनादेखि रिठाचौपातासम्म ३० किलोमिटर ।
- गोकुलेश्वरदेखि रिठाचौपातासम्म ८ किलोमिटर ।
- रिठाचौपातादेखि रातामाटासम्म लगभग ५ किलोमिटर ।
- खलंगा-टिंकर सडक अन्तर्गतको ४३ किलोमिटर ।
- गोकुलेश्वरदेखि बोहरीगाउँ हुँदै पनेबाजसम्म १५ किलोमिटर ।
- धापदेखि निसिलसम्म १.५ किलोमिटर ।
- गोकुलेश्वरदेखि लटिनाथ हुँदै मकरीगाडसम्म लगभग २६ किलोमिटर ।
- वेतदेखि सलेतीसम्म १० किलोमिटर ।

खण्ड- १०

विद्युत तथा उर्जा

१०.१ विद्युतिकरण

दार्चुला जिल्लामा विधुतिकरण भएका स्थानीय तहहरुमा सवैभन्दा बढी महाकाली न.पा. रसवैभन्दा कम नौगाढ गा.पा. रहेकाछन।नौ वटै स्थानीय तहहरुको विधुतिकरणको अवस्था तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १०.१ जिल्लाको विद्युतीकरणको अवस्था

क्र.सं.	स्थानिय तह	विधुतिकरणको अवस्था (प्रतिशत)
१	ब्याँस गाउँपालिका	७९.४३
२	दुहुँ गाउँपालिका	७३.७५
३	महाकाली नगरपालिका	९७.९१
४	नौगाड गाउँपालिका	११.४३
५	अपिहिमाल गाउँपालिका	१३.८४
६	मार्मा गाउँपालिका	४६.८०
७	शैल्यशिखर नगरपालिका	९२.९६
८	मालिकार्जुन गाउँपालिका	८९.१७
९	लेकम गाउँपालिका	७९.७६

स्रोतः नेपाल विद्युत प्राधिकरण, दार्चुला वितरण केन्द्र

१०.२ विद्युत उपभोग विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस जिल्लाका २८,३८१ घरपरिवार मध्ये २०,०२४ परिवार (७०.६%) ले अक्सर बत्ति बाल्नको लागि बिजुली प्रयोग गरेको देखिन्छ। ७,५२६ परिवारले सोलारबाट, १२७ परिवारले मट्टीतेल बाट, ९ परिवारले बायोग्याँसबाट र ६९५ परिवारले अन्य साधनबाट बत्ति बालेको पाइन्छ।तर नेपाल विद्युत प्राधिकरण, दार्चुला वितरण केन्द्रको विवरण अनुसारजिल्लाको विद्युतिकरणको अवस्था हेर्दा कुल १३ प्रकारका ग्राहकहरुले विद्युत उपभोग गर्दै आईरहेको देखिन्छ।

तालिका १०.१ क्षेत्र अनुसार विद्युत उपभोग

क्र.सं.	ग्राहक वर्गिकरण	ग्राहकसंख्या	औसत विद्युत खपत युनिट मासिक	विधुतखपत प्रतिशत
१	ग्राहस्थ	१६५०२	३६२३३६	६४
२	व्यापारीक	६०	१२३७०७	२२
३	गैह्र व्यापारीक	३२२	४७६८५	९
४	औधोगिक	१०२	१८९६७	३.५९
५	सडक वत्ती	१	१९६५	०.३५
६	सिंचाई	-	-	-
७	खानेपानी	३	३४९७	०.६२
८	मठ, मन्दिर	१७	४७७	०.०८
९	सामुदायिक	०	-	-
१०	अस्थायी	२	११२	०.०२
११	मनोरञ्जन	०	-	-
१२	गैह्र ग्राहस्थ	६	८३५	०.१५
१३	आन्तरिक	६	६६२	०.१२
	जम्मा	**१७०२१**	**५६०२४३**	**९९.९३**

स्रोतः नेपाल विद्युत प्राधिकरण, दार्चुलावितरण केन्द्र

१०.२ उर्जा

(१) ३० मेगावाटको चमेलीया जलविधुत आयोजनाको काम सम्पन्न भइ संचालनमा रहेको ।

(२) ८.५ मेगावाटको नौगाड जलविधुत आयोजना संचालनमा रहेको ।

(३) ८ मेगावाट क्षमताको माथिल्लो नौगाड जलविधुत आयोजना संचालनमा रहेको ।

(४) १० मेगावाट क्षमताको मकरीगाड जलविधुत आयोजना निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको ।

(५) ४० मेगावाट क्षमताको माथील्लो चमेलिया जलविधुत आयोजना निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको।

खण्ड- ११

सञ्चार

११.१ दुरसञ्चार

जिल्लामा दुरसञ्चार सम्बन्धी उपलब्ध मुख्य सेवाहरूमा तार सहितको टेलिफोन सेवा, जि.एस्.एम्. मोवाइल सेवा, सि.डि.एम.ए. र इन्टरनेट सेवा मुख्य रहेका छन् । जिल्लामा मुख्य सेवा प्रदायक कम्पनीको रूपमा नेपाल टेलिकम रहेको छ।

११.१.१ टेलिफोन सेवा

नेपाल टेलिकमद्वारा प्रदान गरिने सेवाहरु र लाभप्रदायकहरु तपशील बमोजिम रहेका छन्।

तालिका ११.१ टेलिफोन सेवा सम्बन्धी विवरण

Sales Office	Darchula	Remarks
GSM Postpaid	315	distributions from NT office only
GSM Prepaid	61501	
Sky Prepaid	34468	Almost all CDMA/SKY /Wimax customers are shifted to GSM, some of them may have left
Sky Postpaid	250	
CDMA Prepaid	0	
CDMA Postpaid	0	
Wimax	10	
Lease Line	15	
FTTH Data	635	
FTTH Voice	10	
IPTV	0	
PSTN	105	Including idle customers
ADSL	29	
No of BTS (Tower)	38	
Number Tel Exchange	2	

स्रोतः नेपाल टेलिकम, दार्चुला

११.२ हुलाक सेवा

हुलाक तथा डाँक सेवा उपलब्ध गराउने मुख्य निकायको रूपमा जिल्ला हुलाक कार्यालय र यस मातहतका निकायहरू क्रियाशिल रहेका छन्। जिल्लामा एक जिल्ला हुलाक कार्यालय, १० इलाका हुलाक कार्यालयहरू र ईलाका हुलाक कार्यालय नभएका साविकका ३२ गाविसहरूमा अतिरिक्त हुलाक सेवा उपलब्ध रहेको छ। निम्न स्थानहरुमा रहेर हुलाकका कार्यालयहरुले सेवा प्रदान गर्दै आइरहेको पाइन्छ

तालिका ११.२ हुलाक सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	हुलाकको किसिम	संख्या	हुलाक रहेको स्थान
१	जिल्ला हुलाक	१	महाकाली न.पा. ४ खँलङ्गा दार्चुला
२	इलाका हुलाक	१०	राप्ला, हुती, सिप्टी, मालिकार्जुन, जौलजीबी, डाडाकोट, गोकुलेश्वर, रिठाचौपाता, लटीनाथ र सितेला
३	अतिरिक्त हुलाक	३२	

स्रोतः जिल्ला हुलाक कार्यालय, दार्चुला

११.३ पत्रपत्रिका तथा रेडियो

जिल्लामा राष्ट्रिय स्तरबाट प्रकाशन हुने दैनिक पत्रपत्रिकाहरूमा गोरखापत्र रकान्तिपुर पत्रपत्रिकाहरूका स्थानीय संवाददाताहरू रहेका छन्। त्यस्तै, टेलिभिजन तर्फ पनि नेपाल टेलिभिजन, कान्तिपुर, हिमालय, एभिन्युज र न्यज २४ टेलिभिजन लगायत टेलिभिजन नेटवर्कहरूका स्थानीय संवाददाताहरू रहेका छन्। अनलाईन मिडियाहरु पनि रहेका छन्। नेपाल पत्रकार महासंघ जिल्ला शाखा क्रियाशिल रहेको छ।यस जिल्लाका विभिन्न स्थानहरुमा ९ वटा स्थानीयएफ एम रेडियोहरू स्थापना भईसञ्चालनमा रहेका छन्।

११.३.१ एफ. एम. रेडियोहरु

यस जिल्लामा हाल संचालनमा रहेका एफ.एम. रेडियोहरुले नगर एवं ग्रामिण भेगहरुमा सूचनाको संवाहकको रुपमा कार्य गरिरहेका देखिन्छ।देश एवं जिल्लामा घटेका एवं भैरहेका विभिन्न घटनाहरुको जानकारी प्रदान गरिरहेका छन् ,जसले जनचेतना अभिबृद्धी गर्नमा सहयोग पुगेको देखिन्छ।

तालिका ११.४: एफएम रेडियो सम्बन्धी विवरण

सि. नं	नाम र मेगा हर्ज	क्षमता (वाट)	ठेगाना	संचालकको नाम र स्थान	सम्पर्क फोन नं.	प्रभाव क्षेत्र
१	रेडियो मालिकार्जुन एफ.एम १०७.२	१००	महाकाली - ५ दार्चुला	श्री प्रेम सिंह धामी स्मृति प्रतिष्ठान	९८४८८७५६००	दार्चुला जिल्ला आसपासका क्षेत्र
२	रेडियो दार्चुला ९०	५००	महाकाली - ५ दार्चुला	श्री सञ्चार विकास केन्द्र	०९३४२०३२१	दार्चुला जिल्ला आसपासका क्षेत्र
३	रेडियो नयाँ नेपाल एफ.एम १०४.५	१००	मालिकार्जुन - ८ दार्चुला	श्री मिडिया विकास समाज नेपाल	९८४८८७५६००	दार्चुला जिल्ला आसपासका क्षेत्र
४	रेडियो कालापानी एफ.एम १०२.२	२५०	छापरी -६ दार्चुला	कालापानी सामुदायिक समाचार केन्द्र	०*९३४२०४११	दार्चुला जिल्ला आसपासका क्षेत्र
५	रेडियो सारथी एफ.एम ९२.६	५००	भगवती -७ दार्चुला	श्री सारथी मिडिया नेटवर्क	०९३४२०२३७	दार्चुला जिल्ला आसपासका क्षेत्र
६	सारथी एफ.एम ९०.६	१००	महाकाली - ४ दार्चुला	दार्चुला विकास संगठन	०९३४२०४६५	दार्चुला जिल्ला आसपासका क्षेत्र
७	रेडियो लोकदर्पण एफ.एम ९४.६	५००	लेकम - ५दार्चुला	श्री मालिकार्जुन सामुदायिक संस्था		दार्चुला जिल्ला आसपासका क्षेत्र
८	रेडियो लिपुलेक एफ.एम ९९.६	१००	शैल्यशिखर- ७ दार्चुला	श्री अद्विितिय विकास संगठन	९८५८७५५५६६	दार्चुला जिल्ला आसपासका क्षेत्र
९	रेडियो हाम्रो एफ.एम ८८.८	१००	व्यास -५ दार्चुला	श्री संघीय मिडिया फोरम नेपाल	९८४८८७५६००	दार्चुला जिल्ला आसपासका क्षेत्र

स्रोतः जिल्ला हुलाक कार्यालय,दार्चुला

११.३.२ पत्रपत्रिका

जिल्ला प्रशासन कार्यालय मा दर्ता भई जिल्ला हुलाक कार्यालयमा नविकरण गरी प्रकाशन भएका दैनिक, साप्ताहिक, मासिक पत्रिका गरी जम्मा ६ वटा पत्रपत्रिकाहरु जिल्लामा क्रियाशिल रहेका छन्। हाल प्रकाशनमा रहेका पत्रपत्रिकाहरूको विवरण निम्न अनुसार रहेको छ।

तालिका ११.५: पत्रपत्रिका सम्बन्धी विवरण

सि.नं.	पत्रपत्रिकाको नाम	दर्ता नम्वर	वर्ग	प्रकाशक/ सम्पादकको नाम	सम्पर्क नम्वर
१	दार्चुला सन्देश दैनिक	०२/०६४/०६५	क	शंकर सिंह धामी	९८४८८७५६००
२	कालापानी पोष्ट साप्ताहिक	०१/०६३/०६४	ख	शंकर सिंह धामी	९८४८८७५६००
३	मानसरोवर राष्ट्रिय दैनिक	०१/०७८/०७९	ग	प्रेम चुनारा	०९३४२०३९७
४	लिम्पयाधुरा राष्ट्रिय दैनिक	०३/०७८/०७९	-	सुन्दर सिंह धामी	
५	सिद्धटोपी खबर साप्ताहिक	०१/०८०/०८१	-	प्रेम वल्लभ जोशी	
६	लोकदर्पण डायरी साप्ताहिक	०३/०७८/०७९	-	लोकेन्द्र प्रसाद जोशी	

स्रोतः जिल्ला हुलाक कार्यालय, दार्चुला

११.३.४ दार्चुला जिल्लामा क्रियाशिल पत्रकारहरुको विवरण

यस जिल्लाभित्र संचालन भैरहेका सरकारी, गैरसरकारी, सामाजिक एवं व्यक्तिगत रुपबाट हुने विविध कार्यहरुलाई विभिन्न श्रव्यदृश्य एवं पत्रपत्रिका मार्फत सूचना जनजनमा पुर्‍याउँदै जनतालाइ सूसूचित गराइ सूचनाको हकलाई स्थापित गर्न पत्रकारहरुले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको देखिन्छ।

तालिका ११.७ दार्चुला जिल्लामा क्रियाशिल पत्रकारहरुको विवरण

सि.नं	नाम	संस्था	पद	मोवाइलनं
१	पेम चुनारा	रेडियो नेपाल	सम्बाददाता	९८५८७५७८८८
२	शंकर सिह धामी	दार्चुला सन्देश दैनिक	प्रकाशक	९८४८७७५५२२
३	नरेन्द्र सिह कार्की	रेडियो सारथी एफएम	स्टेसन म्यानेजर	९८४८८२९९१५
४	कमल राज जोशी	एभीन्युज टेलीभिजन	सम्बाददाता	९८४८७२७७४७
५	केशव दत्त भट्ट	रेडियो कालापानी	संयोजक	९८४८८९३२८९
६	इन्द्र सिह साउँद	कालापानी एफएम	स्टेसन म्यानेजर	९८४८७७५०२३
७	कृष्ण सिह धामी	नेपाल पत्राकार महासंघ दार्चुला	अध्यक्ष	९८६८७७३८५२
८	राजेन्द्र सिह धामी	रेडियो नेपाल / सारथी एफएम	सम्बाददाता	९८४८८२९९१४
९	गगन सिह विष्ट	नयाँ नेपाल एफएम	स्टेसन म्यानेजर	९८४८८५७६००

१०	लक्ष्मण सिह धामी	नयाँ नेपाल एफएम	सम्बाददाता	९८६८८०८३५७
११	मन्जु तिङ्करी	विविसी नेपाली सेवा	सम्बाददाता	९८४८०२४८४६
१२	कृष्ण बहादुर धामी	रेडियो दाचुला एफएम	सम्बाददाता	९८४८६३५५७४
१३	मान सिह कुवर	मालिकार्जुन एफएम	सम्बाददाता	९८४४६९५२१२
१४	मनोरथ प्रसाद बडु	कान्तिपुर दैनिक	सम्बाददाता	
१५	ईश्वरी बुडाथोकी	नयाँ नेपाल एफएम	सम्बाददाता	
१६	उदय सिह धामी	मालिकार्जुन एफएम	सम्बाददाता	
१७	कपील देव भट्ट	दार्चुला सन्देश दैनिक	सम्बाददाता	
१८	लोकन्द्र प्रसाद जोशी	रेडियो लोकदर्पण एफएफ/गोरखापत्र दैनिक	अध्यक्ष /सम्बाददाता	९८४८८९०४१७
१९	लक्ष्मी भाट	रेडियो लोकदर्पण एफएफ	सम्बाददाता	
२०	रमेश सिह खत्री	हिमालयन टेलिभिजन	सम्बाददाता	९८४८७११२३१
२१	हरिप्रसाद जोशी	न्युज २४ टेलीभिजन	सम्बाददाता	९८६९७१०८०९
२२	पुष्प राज जोशी	रेडियो लोकदर्पण एफएफ	सम्बाददाता	
२३	गणेश सिह धामी	राष्ट्रिय समाचार समिति	सम्बाददाता	९८५८७५५६६
२४	प्रेम राज जोशी	सिद्धटोपी अनलाइन	सञ्चालक	९८६६४४४०३७
२५	प्रकाश चन्द्र भट्ट	नेपाल टेलीभिजन	सम्बाददाता	९८६९५१२८७४
२६	रणजित खत्री	चौलानी टुडे एफएम	स्टेसन म्यानेजर	९८४८७१६६८८
२७	बिमला भुजेल धामी	रेडियो सारथी एफएम	सम्बाददाता	९८६५३८९६४८
२८	ललित सिह सामन्त	मालिकार्जुन एफएम	सम्बाददाता	
२९	निरज कुमार धामी	दार्चुला न्युज डट कम अनलाइन	सञ्चालक	९८६८७७७५७६
३०	योगेन्द्र सिह धामी	सारथी एफएम	सम्बाददाता	
३१	उमेश सिह धामी	मालिकार्जुन खबर अनलाइन	सम्बाददाता	

स्रोतः पत्रकार महासंघ दार्चुला शाखा

खण्ड- १२

उद्योग, व्यापार र वाणिज्य

१२.१ उद्योग तथा वाणिज्य

१२.१.१ दार्चुला जिल्लामा उद्योगको अवस्था

दार्चुला जिल्लामा रहेका संभावित विविध क्षेत्रहरुमा लगानी गरी साना ठूला विभिन्न व्यवसायहरु संचालन भैरहेका छन्। राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ अनुसार क्षेत्रगतरुपमा रहेका प्रतिष्ठान संख्या र संलग्न जनशक्तीहरुको विवरण तपशील बमोजिम रहेको छ।

तालिका १२.१: दार्चुला जिल्लामा रहेका प्रतिष्ठान र संलग्न जनशक्ती सम्बन्धी विवरण

<table>
<tr><th>सि.नं.</th><th>विवरण</th><th>प्रतिष्ठान संख्या</th><th>संलग्न जनशक्ती संख्या</th></tr>
<tr><td>१</td><td>कृषि, वन तथा माछापालन</td><td>१८२</td><td>६८९</td></tr>
<tr><td>२</td><td>खानी तथा उत्खनन</td><td rowspan="4">३९</td><td rowspan="4">२६३</td></tr>
<tr><td>३</td><td>विद्युत, ग्याँस, वाफ तथा वातानुकुलित आपूर्ती</td></tr>
<tr><td>४</td><td>पानी आपुर्ती ढल फोहोर व्यवस्थापन तथा प्रशोधन क्रियाकलाप</td></tr>
<tr><td>५</td><td>निर्माण</td></tr>
<tr><td>६</td><td>औद्योगिकउत्पादन</td><td>५१९</td><td>११३५</td></tr>
<tr><td>७</td><td>थोक तथा खुद्रा व्यापार मोटरगाडी मोटरसाइकल मर्मत</td><td>१५८९</td><td>२७८४</td></tr>
<tr><td>८</td><td>आवास सुविधा तथा खाना व्यवस्था</td><td>२९०</td><td>५५१</td></tr>
<tr><td>९</td><td>यातायात तथा गोदाम</td><td rowspan="2">५५</td><td rowspan="2">२३३६</td></tr>
<tr><td>१०</td><td>सूचना तथासंचार</td></tr>
<tr><td>११</td><td>वित्तिय तथा विमा</td><td>६७</td><td>४१०</td></tr>
<tr><td>१२</td><td>घर जग्गा कारोवार</td><td rowspan="5">१६१</td><td rowspan="5">७६७</td></tr>
<tr><td>१३</td><td>पेशागत वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलाप</td></tr>
<tr><td>१४</td><td>प्रशासनिक तथा सहयोगी क्रियाकलाप</td></tr>
<tr><td>१५</td><td>कलामनोरञ्जन तथा मनोविनोद क्रियाकलाप</td></tr>
<tr><td>१६</td><td>अन्य सेवा क्रियाकलाप</td></tr>
<tr><td>१७</td><td>शिक्षा</td><td>३३४</td><td>२२८३</td></tr>
<tr><td>१८</td><td>मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलाप</td><td>१७७</td><td>१७२२</td></tr>
<tr><td></td><td>जम्मा</td><td>३४१३</td><td>१०८३७</td></tr>
</table>

स्रोत:राष्ट्रिय आर्थिक गणना, २०७५

१२.२ वित्तिय सेवा प्रदायक निकायहरु

दार्चुला जिल्लामा हाल विभिन्न वाणिज्य बैंक, विकास बैंक, लघुवित्तर इन्स्योरेन्स कम्पनी सहितका बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरूले वित्तिय सेवाहरू प्रदान गर्दै आईरहेका छन्। जिल्लामा कार्यक्षेत्र रहेका मुख्य बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरुको नाम, अवस्थिति र सम्पर्क नं तलको तालिकामा दिइएको छ।

(क)वाणिज्य बैंक

तालिका १२.३: दार्चुला जिल्लामा संचालित वाणिज्य बैंकहरुको विवरण

सि.नं.	बैंकको नाम	शाखा कार्यालय अवस्थिती	सम्पर्क नं
१	नेपाल बैंक लि.	शैल्यशिखर न.पा.- गोकुलेश्वर	०९३-
२	राष्ट्रिय बाणिज्य बैंक लि.	महाकाली न.पा.- खलंगा	०९३-४२०१५५/२६०
		शैल्यशिखर न.पा.- गोकुलेश्वर	०९३-५९०५५५
३	माछापुच्छ्रे बैंक लि.	महाकाली न.पा.- खलंगा	०९३-४२०३४८
		मालिकार्जुन गा.पा.- पस्ती	९८६०६१८०३४
		अपिहिमाल गा.पा.- खण्डेश्वरी	९८६०९२२७८४
		व्याँस गा.पा.- सुनसेरा	९८४८७५०८५२
४	कृषि विकास बैंक लि.	महाकाली न.पा.- खलंगा	०९३-४२०१६६
५	लक्ष्मी सनराइज बैंक लि.	महाकाली न.पा.- खलंगा	०९३-४२०१२३
		मार्मा गा.पा.	९८६८७३५३९०
		लेकम गा.पा.- रिठाचौपाता	९८४८५६४३१५
६	नेपाल इन्भेष्टमेन्ट मेघा बैंक लि.	महाकाली न.पा.- खलंगा	०९३-४२०३०७
		दुहुँ गा.पा.-हिकिला	९८६२४८४४३९
७	नविल बैंक लि.	महाकाली न.पा.- खलंगा	०९३-४२०२४२
८	ग्लोबल आइएमई बैंक लि.	महाकाली न.पा. खलंगा	०९३-४२०३८३
		शैल्यशिखर न.पा.- गोकुलेश्वर	०९३-४०००८०
		नौगाड गा.पा.	९८५८७७९९७७
९	एन आई सी एशिया बैंक लि.	महाकाली न.पा.- खलंगा	०९३-४२०२४२

स्रोतः स्थलगत तथ्याङ्क संकलन

(ख) विकास बैंक

तालिका १२.४ दार्चुला जिल्लामा संचालित विकास बैंकहरुको विवरण

१	महालक्ष्मी विकास बैंक	शैल्यशिखर न.पा.- गोकुलेश्वर	०९३-४०००९५
२	सांग्रिला डेभलेपमेन्ट वैंक	महाकाली न.पा.- खलंगा	०९३-४२०५२१

स्रोतः स्थलगत तथ्याङ्क संकलन

(ग) लघुवित्त

तालिका १२.४ दार्चुला जिल्लामा रहेका लघुवित्तहरुको विवरण

क्र.सं.	नाम	स्थान	सम्पर्क नं.
१	डिप्रोक्स लघुवित्त संस्था लि.	खलंगा, दार्चुला	९८६९०११०२५
२	एन.आई.सी. एशिया लघुवित्त संस्था लि.	खलंगा, दार्चुला	९८०२२६९१७७
३	सि.वाई.सी नेपाल लघुवित्त संस्था लि.	खलंगा, दार्चुला	९८५७६४६२६८
४	एन.एम.बी. लघुवित्त संस्था लि.	खलंगा, दार्चुला	९८६४३२५५८०
५	किसान लघुवित्त संस्था लि.	धाप, दार्चुला	९८६८५७०१६६
६	ग्रामीण विकास लघुवित्त संस्था लि.	खलंगा, दार्चुला	०९३-४२०२९८
७	निर्धन लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.	गोकुलेश्वर, दार्चुला	०९३-४०००८३
८	मिरमिरे लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.	गोकुलेश्वर, दार्चुला	०९३-५९००२२
९	छिमेक लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.	गोकुलेश्वर, दार्चुला	

स्रोतः स्थलगत तथ्याङ्क संकलन

(घ विमा कम्पनीहरु

तालिका १२.५ दार्चुला जिल्लामा रहेका विमा कम्पनीहरुको विवरण

सि.न	विमा कम्पनीको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नम्वर
१.	हिमालयन लाइफ इन्सुरेन्स	महाकाली -४ दार्चुला	०९३-४२०४३१
२.	सुर्य ज्योती लाइफ इन्सुरेन्स	महाकाली -४ दार्चुला	०९३-४२०४४०
३.	एसियन लाइफ इन्सुरेन्स	महाकाली -४ दार्चुला	०९३-४२००४१
४.	नेपाल लाइफ इन्सुरेन्स	महाकाली -४ दार्चुला	०९३-४२००९९
५.	आइ. एम.ई.लाइफ इन्सुरेन्स	महाकाली -४ दार्चुला	०९३-४२०५२७

६.	नेशनल लाइफ इन्सुरेन्स	महाकाली -४ दार्चुला	०९३-४२०४७९
७.	सन नेपाल लाइफ इन्सुरेन्स	महाकाली -४ दार्चुला	०९३-४२०१८५
८.	लाइफ इन्सुरेन्स कर्पोरेसन नेपाल लिमिटेड	महाकाली -४ दार्चुला	०९३-४२०२७०
९.	प्रभु महालक्ष्मी लाइफ इन्सुरेन्स	महाकाली -५ दार्चुला	०९३-४२०५२६

स्रोतः स्थलगत तथ्याङ्क संकलन

खण्ड- १३

राजस्व

१३.१ दार्चुला भन्सार कार्यालय, दार्चुला

विगतमा महाकाली भन्सार कार्यालय झुलाघाट, बैतडी अन्तर्गत छोटी भन्सार कार्यालयको रुपमा रहेको दार्चुला भन्सार कार्यालय मिति २०७७ भाद्र १ गतेबाट मूल भन्सार कार्यालयको रुपमा स्थापित भएको थियो। दार्चुला भन्सार कार्यालय,दार्चुलाबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार आ.व.२०७७।७८ देखि आ.व. २०७९।८० को अन्त्य सम्ममा लक्ष्य अनुसार राजस्व असुलीको विवरण निम्नानुसार रहेको छ।

तालिका १३.१ लक्ष्य अनुसार राजस्व असुली विवरण (रु.हजारमा)

आ.व.	लक्ष्य रकम (रु.हजारमा)	राजस्व असुली रकम (रु.हजारमा)	बढी असुली प्रतिशत
२०७७/०७८	१०२००००	१६५३०९०	६२.०६%
२०७८/०७९	१९३६०००	२६३०६५५	३५.८८%
२०७९/०८०	१९६८०००	४०८१४०२	१०७.३८%

स्रोतः दार्चुला भन्सार कार्यालय, दार्चुला

१३.२ मालपोत कार्यालय

दार्चुला जिल्लामा जग्गा किनवेच, अंशबन्डा लगायतका विविध कार्यहरुको राजश्वसंकलन गरी सेवा दिने कार्य मालपोत कार्यालय दार्चुलाबाट हुँदै आइरहेको छ। मालपोत कार्यालय, दार्चुलामा विगत ३ वर्षमा दर्ता भएका लिखत संख्या तथा संकलित राजश्व रकमतपशील बमोजिम रहेको छ।

तालिकाः १३.२ दर्ता भएका लिखत संख्या तथा संकलित राजश्व रकम(रु.)

सि.नं.	आर्थिक वर्ष	लिखत संख्या	राजश्व रकम
१	२०७७/०७८	६६६	७४६९४१२
२	२०७८/०७९	७९६	८९७०१२६
३	२०७९/०८०	२७२	३६३०२८४

स्रोतः मालपोत कार्यालय, दार्चुला

खण्ड -१४

न्याय तथा कानून

१४.१ जिल्ला अदालत दार्चुला

जिल्ला अदालत दार्चुलामादर्ता भएका मुद्दा सम्वन्धी तुलनात्मक विवरण निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १४.१: जिल्ला अदालत दार्चुलामा दर्ता भएका मुद्दा सम्वन्धी विवरण

क्र.स.	आ.व.	जिम्मेवारी सरेको	यस बर्ष परेको	जम्मा	फछ्यौंट	प्रतिशत	बाँकी
१	२०७७/०७८	४१	१००	१४१	९८	६७.३७	४६
२	२०७८/०७९	४६	१२१	१६७	११३	६७.६६	५४
३	२०७९/०८०	५४	१५१	२०५	१६९	८२.४३	३६

स्रोत: जिल्ला अदालत, दार्चुला

तालिका १४.२ फैसला कार्यान्वयन तर्फको निवेदनहरूको विवरण:

आ.व.	जिम्मेवारी सरेको	यस वर्ष परेको	जम्मा	फछ्यौंट	प्रतिशत	बाँकी
०७७/०७८	५	१५	२०	१६	८०	४
०७८/०७९	४	१९	२३	१६	६९.५७	७
०७९/०८०	७	१७	२४	२१	८७.५	३

स्रोत: जिल्ला अदालत, दार्चुला

तालिका १४.३ फैसला कार्यान्वयन सम्बन्धी निवेदनहरुको लगत फछ्यौंट र बाँकीको अवधिगत विवरण (०७९/८०)

क्र. सं.	विषय	जिम्मेवारी सरि आएको लगत		जम्मा	नयाँदर्ता	जम्मा लगत	जम्मा फछ्यौंट		जम्मा	जम्मा बाँकी		जम्मा
		३ महिना भित्रको	३ महिना नाघेको				३ महिना भित्रको	३ महिना नाघेको		३ महिना भित्रको	३ महिना नाघेको	
१	विगो भराउने	३	१	४	१०	१४	४	७	११	३	०	३
२	चलन चलाउने	०	०	०	१	१	१	०	१	०	०	०
३	वण्डा छुट्याउने	१	२	३	६	९	५	४	९	०	०	०
४	क्षतिपूर्ति भराउने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	खर्च भराउने(माना चामल भराउने)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६	अदालती शुल्क भराउने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	अन्य	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	४	३	७	१७	२४	१०	११	२१	३	०	३

स्रोत: जिल्ला अदालत, दार्चुला

१४.२ जिल्लामा घटेका अपराध सम्वन्धी विवरण

१४.२.१ फौजदारी कसूर मुद्दा/अपराध

कुनै कार्यलाई नगर भनेर भनेको छ र त्यस्तो कार्य गर्नु वा कुनै कार्य गर भनेको तर त्यस्तो कार्य नगर्नु नै अपराध हो। अरुलाई खतरा चोट पुऱ्याउने कार्य अपराध हो कसैले पनि कसैको ज्यान जान सक्ने वा गम्भिर चोटपटक लाग्नेगरी कुनै षडयन्त्र गर्नु वा कोशिस गर्नु वा त्यस्तो घटना घटाउनु पनि अपराध हो। यस्ता कानुन विपरित कार्य गरेमा त्यस्ता व्यक्तीहरुलाई कानुनको दायरामा ल्याई समाजमा शान्तिसुव्यवस्थाको प्रत्याभूत गर्न कानुनमा व्यवस्था भएबमोजिम जिल्ला प्रहरी कार्यालयले आफूलाई दिएको जिम्मेवारी अहोरात्र खटिई काम गर्दै आइरहेको छ। जिल्ला प्रहरी कार्यलयको अभिलेख अनुसार गत ३ आ.व.मा विभिन्न फौजदारी कसुर मुद्दा तथा अपराध सम्बन्धी कार्यको दर्ता विवरण तपशील बमोजिम रहेको छ।

तालिका १४.४ फौजदारी कसूर मुद्दा/अपराध दर्ता सम्बन्धी विवरण

सि.नं.	मुद्दा शिर्षक	दर्ता संख्या		
		०७७/०७८	०७८/७९	०७९/८०
१	कर्तव्यज्यान	८	५	२
२	आत्महत्या गर्न दुरुत्साहन दिन नहुने	०	१	१
३	जबरजस्ती करणी	५	९	७
४	बालयौन दुराचार	०	१	०
५	ज्यानमार्ने उद्योग	१	२	१
६	आगोलागी	०	०	०
७	बहुविवाह	२	८	१
८	हातहतियार खरखजाना	१	०	१
९	झुण्डीनु आत्महत्या	१६	२१	२४
१०	विष सेवन आत्महत्या	२	२	३
११	हामफाली आत्महत्या	३	१	०
१२	भबितव्य ज्यान	३४	२५	३८
१३	साधारण चोरी	७	३	३
१४	सवारी भबितव्य	५	३	३
१५	राज्यबिरुद्धको कसूर	१	०	०
१६	डाँका चोरी	०	०	०
१७	अभद्र व्यवहार	२३	२९	२९
१८	लागु औषध	७	२	५
१९	फुटकर ज्यान	४	९	५
२०	सवारी ज्यान	१	१	६
२१	किर्ते	०	०	०
२२	अपहरण तथा शरीर बन्धक	०	०	०

२३	अपराधिक उपद्रव	१	०	०
२४	जवरजस्ती करणी उद्योग	२	१	०
२५	अप्राकृतिक मैथुन गर्न नहुने	०	०	०
२६	बोक्सीको आरोप	०	०	०
२७	कुटपिट अङ्गभङ्ग	१	०	०
२८	सार्वजनिक हित स्वास्थ्य सुविधा र नैतिकता विरुद्धको कसुर	०	०	०
२९	पशुपंक्षी बिरुद्धको कसुर	०	०	०
३०	नवजात शिशु फालेको	०	०	०
३१	सवारी अंगभंग	०	०	०
३२	वालविवाह	०	२	०
३३	बालयौन दुरुपयोग	०	०	०
३४	ठगी	०	०	१
३५	जुवा/सट्टाबाजी	४	१	३/१
३६	बम बिष्फोटक सम्बन्धी कसुर	०	०	०
३७	गर्भपतन गर्न नहुने सम्बन्धी कसुर	०	०	०
३८	मानब बेचविखन तथा ओसारपसार	०	०	०
३९	ईलाज सम्बन्धी कसुर	०	०	०
४०	बैङकिङ् कसुर	०	०	०
४१	व्यक्ति बेपत्ता पार्ने सम्बन्धी कसुर	०	०	१

स्रोतः जिल्ला प्रहरी कार्यालय, दार्चुला

१४.२.२ घरेलु हिंसा

घरेलु हिंसा भन्नाले परिवारमा कुनै व्यक्तिले घरेलु सम्बन्ध भएको अर्को कुनै व्यक्तिलाई दिएको शारीरिक मानसिक यौनजन्य वा आर्थिक यातना भन्ने बुझिन्छ। जसमा पारिवारिक सम्बन्ध भएका कम्तिमा दुईजना सदस्य सहभागी भएको हुनुपर्दछ।जवरजस्ती दुर्व्यवहार सजाय त्रास वा बदलाको भावको सम्बन्ध भएको कारणबाट अधिकांश घरेलु हिंसा हुन पुग्दछ।यसप्रकारबाट दार्चुला जिल्लामा घटेका घटनाहरु गत ३ आ.व.मा तपशील बमोजिम रहेको छ।

तालिका १४.५ घरेलु हिंसा सम्बन्धी विवरण

सि.नं.	विवरण	०७७/०७८	०७८/७९	०७९/८०
१	उजुरीपरेको संख्या	६२	११३	११३
२	मिलापत्र	५३	८७	९९
३	सम्बन्धित निकायमा गएको	८	२५	५
४	सम्पर्कमा नआएको	१	१	९
५	काम बाँकी रहेको	०	०	०

स्रोतः जिल्ला प्रहरी कार्यालय, दार्चुला

१४.३ सवारी दुर्घटना

यस जिल्लामा गत ३ वर्षमा ३० जनाको दुर्घटनाबाट मृत्यु भयो। ३ वर्षको समयमा यस जिल्लामा भएका दुर्घटनामा ३३ जना घाइते भएका थिए। सडक दुर्घटनालाई न्यून गर्नका लागि ट्राफिक प्रहरीले सडकमा नै चालक र सहचालकलाई प्रशिक्षण, विद्यालयमा कक्षा संचालन, अन्तरक्रिया, चेतनामूलक व्यानर,पर्चा र होडिङ बोर्डहरू राखेको देखिन्छ।

ग्रामिण सडकहरूको बिग्रदो अवस्था सडक सवारी दुर्घटनाको मुख्य कारण देखिन्छ। विशेषगरी यातायातका साधनहरू बढीजसो ठक्कर दिएर, पल्टिएर र खसेर मृत्यु भएको देखिन्छ। जिल्लामा बढ्दो शहरीकरण तथा जिल्ला सडक नेटवर्कको सञ्जालको बिस्तारबाट यातायातका साधन उपभोग गर्ने दरमा बृद्धिसँगै सडक दुर्घटनामा पनि बृद्धि हुनु स्वभाविक भएतापनि यस वर्ष सवारी दुर्घटनामा उल्लेख्य कमि आएको पाइन्छ। विगत तीन आर्थिक वर्षको सडक दुर्घटनाको अवस्था निम्न अनुसार रहेको छ।

तालिका १४.६ सवारी दुर्घटना सम्वन्धी विवरण

विवरण	आ.व०७७।७८	आ.व.०७८।७९	आ.व ०७९।८०	जम्मा	कैफियत
दुर्घटना संख्या	६	४	९	१९	
मृत्यु संख्या	१०	६	१४	३०	
घाईते संख्या	१०	०	२३	३३	

स्रोतः जिल्ला ट्राफिक प्रहरी कार्यालय,दार्चुला

खण्ड -१५

विविध

१५.१ जिल्ला प्रशासन कार्यालय

जिल्ला प्रशासन कार्यालय बाट नयाँ नागरिता वितरण, प्रतिलिपि वितरण, नयाँ तथा हराएको राहदानी वितरण, नाबालक प्रमाणिकरण, राष्ट्रिय परिचयपत्र वितरण, बिभिन्न प्रकारका मुद्धाको फछ्यौंट, हातहतियार तथा खरखजाना ईजाजत तथा नविकरण लगायतका कामहरु हुदै आईरहेको छ।

तालिका १५.२ जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट प्राप्त सेवाको विवरण

विवरण	आ.व. २०७७।७८	आ.व. २०७८।७९	आ.व. २०७९।८०	कैफियत
नयाँ नागरिकता संख्या	३६९४	४६९०	४२२१	
प्रतिलिपी नागरिकता संख्या	१७२४	२७५६	४२१७	
राहदानी संख्या	२१५	१६१	१३१८	
नावालक परिचयपत्र	१८	१८	२४	
राष्ट्रिय परिचय पत्रमा आवद्ध संख्या	२९८१	६१९९	५५०८०	विवरण संकलन अभियान संचालनका क्रममा ४८८१५ जना र स्थायी स्टेशनबाट ६२६५ जनाको विवरण संकलन

स्रोत: जिल्ला प्रशासन कार्यालय,दार्चुला

तालिका १५.३: जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा दर्ता भएका मुद्धाको विवरण

सिनं.	मुद्धाको नाम	मुद्धा दर्ता संख्या	आ व२०७८।७९ सम्म	
			फछ्यौंट	फछ्यौंट हुन बाँकी
१	अभद्र व्यवहार गर्न नहुने र जुवा खेल्न नहुने	५१	४६	५

स्रोत: जिल्ला प्रशासन कार्यालय,दार्चुला

तालिका १५.४ जिल्लामा सन्चालित एम्बुलेन्सको विवरण

क्र.सं.	एम्बुलेन्स सञ्चालन गर्ने संस्था	एम्बुलेन्स रहेको स्थान	संस्थाको सम्पर्क नं.	एम्बुलेन्स चालकको नाम	एम्बुलेन्स चालकको सम्पर्क नं.
१	जिल्ला अस्पताल	खलंगा दार्चुला	०९३-४२०३०८	धनसिंह विष्ट	९८६५८३५४२७
२	गोकुलेश्वर अस्पताल	गोकुलेश्वर	०९३-४०००८८	मान बहादुर विष्ट	९८६८८४८४८४
३	शैल्यशिखर नगरपालिका	शैल्यशिखर	-	अमर सिंह धामी	९८६५६७०८८२
४	मार्मा गाउँपालिका	लटिनाथ मार्मा		नरेन्द्र धामी	९७४८२२४६६०
५	दुहुँ गाउँपालिका	दुहुँ		करन महरा	९८४८१९८०५३
६	ब्यााँस गाउपालिका	सुनसेरा		दरपान सिंह विष्ट	९८४२२५९५९६
७	ब्यााँस गाउँपालिका	सुनसेरा		विष्णु सिंह डडाल	९८४००४६७५०
८	अपिहिमाल गाउँपालिका	मकरीगाड		विरेन्द्र धामी	९७४८२५३२७४
९	महाकाली नगरपालिका	खलंगा दार्चुला		महेश विष्ट	९८६४६१९४७७
१०	लेकम गाउँपालिका	रिठाचौपाता		धर्मानन्द पन्त	९८६६५२०९८९
११	मालिकार्जुन गाउँपालिका	मालिकार्जुन	९८५१२१५८६९	जय सिंह धामी	९८४८९९९७७१
१२	मालिकार्जुन गाउँपालिका	उकु	९८५१२१५८६९	गणेश महरा	९८४८७६३०२१
१३	मालिकार्जुन गाउँपालिका	शंकरपुर पस्ती	९८५१२१५८६९	ललित मोहन साम	९८६८५१२६०९

स्रोत: जिल्ला प्रशासन कार्यालय दार्चुला

खण्ड १६

नगरपालिका तथा गाउँपालिका सम्वन्धि विवरण

मिति २०७३।११।२७ गतेको राजपत्रमा प्रकाशित विवरण अनुसार यस जिल्लामा तपसिल वमोजिमका स्थानिय तहहरु रहने व्यवस्था गरिएको छ।

तालिका १६.१गाउँपालिका/नगरपालिका सम्बन्धी विवरण

सि.नं.	नगरपालिका तथा गाउँपालिकाको नाम	केन्द्र	वडा संख्या
१	ब्याँस गाउँपालिका	सुन्सेरा	६
२	दुहुँ गाउँपालिका	हिकीला	५
३	महाकाली नगरपालिका	दार्चुला खलँगा	९
४	नौगाड गाउँपालिका	होपरीगाड	६
५	अपिहिमाल गाउँपालिका	खण्डेश्वरी	६
६	मार्मा गाउँपालिका	लटिनाथ	६
७	शैल्यशिखर नगरपालिका	गोकुलेश्वर	९
८	मालिकार्जुन गाउँपालिका	शँकरपुर	८
९	लेकम गाउँपालिका	रातामाटा	६

१६.१ ब्याँस गाउँपालिका

१ गाउँपालिकाको पृष्ठभूमि

दार्चुला जिल्लाको साविकका ५ वटा गाविसहरु व्यास, राप्ला, सुन्सेरा, धौलाकोट र हुतीलाई समायोजन गरी ६ वडा सहितको व्याँस गाउँपालिका गठन गरिएको छ ।

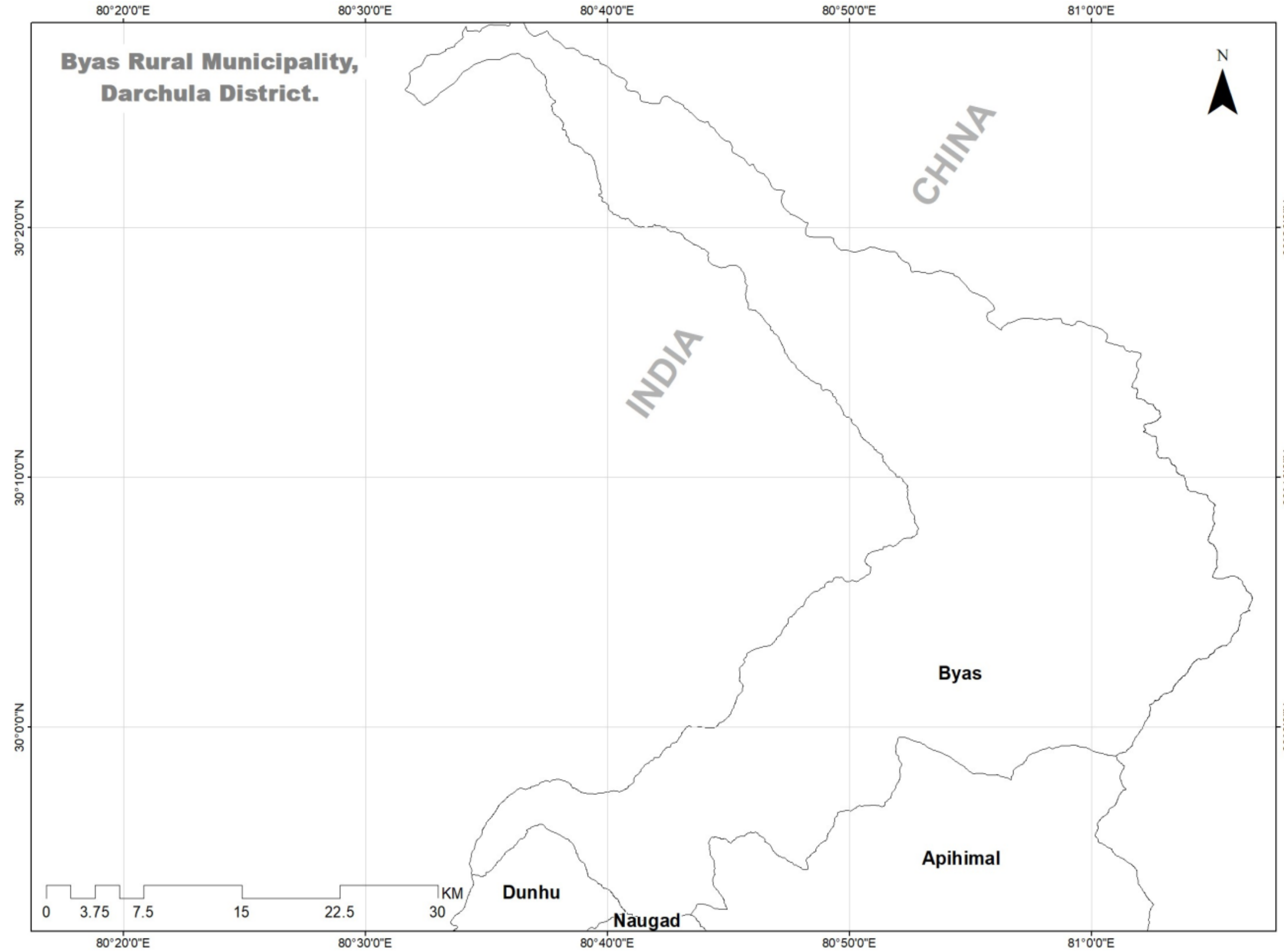

२) गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नामः	ब्याँस गाउँपालिका
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी)	८३९.२६
केन्द्रः	सुन्सेरा
वडा संख्याः	६
जनसंख्या	९६६८(जनगणना २०७८)
जनघनत्वः	१२ जना प्रति वर्ग कि.मि
परिवार संख्या	२१४३

३) सिमाना

पूर्वः बझाङ् जिल्ला र चिन	पश्चिमः भारत
उत्तरः चिन	दक्षिणः दुहुनौगाड र अपिहिमाल गाउँपालिका

४) गाउँपालिकाको वडा अनुसार परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरणः

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँ पालिकाको कुल परिवार संख्या २१४३ र कुल जनसंख्या ९६६८ रहेको छ। जसमध्ये महिलाको संख्या ५०९० र पुरुषको संख्या ४५७८ छ। सवैभन्दा बढी जनसंख्या वडा नं. ४ मा २६३१ छ भने सवैभन्दा कम वडा नं. १ मा २३७ रहेको छ।

तालिका १६.१.१: परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	परिवार संख्या	जनसंख्या	पुरुष	महिला	औसत परिवारको आकार	लैंगिक अनुपात
१	११०	२३७	१२२	११५	२.१५	१०६.०९
२	२४७	१०२३	५३६	४८७	४.१४	११०.०६
३	२९१	१४६४	७०३	७६१	५.०३	९२.३८
४	५७६	२६३१	११९०	१४४१	४.५७	८२.५८
५	३९८	१९३७	८८७	१०५०	४.८७	८४.४८
६	५२१	२३७६	११४०	१२३६	४.५६	९२.२३
जम्मा	२१४३	९६६८	४५७८	५०९०	४.५१	८९.९४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

५) परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसारयस गाउँपालिकाको कुल परिवार मध्ये ९७.०६ प्रतिशत परिवारले दैनिक रुपमा खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ।

तालिका १६.१.२ खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धन अनुसार परिवार संख्या

जम्मा परिवार संख्या	इन्धनकोप्रकार						
	काठ/दाउरा	एल.पि.ग्याँस	विद्युत	गुईंठा	बायोग्याँस	मट्टितेल	अन्य
२१४३	२०८०	५४	०	०	८	०	१

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

६) परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र बसोवास गर्ने परिवारको पिउने पानीको मुख्य स्रोत धारा/पाइप रहेको छ। यस बाहेक मुल धारातथा खुल्ला इनार कुवाको पानी उपयोग गर्ने परिवार संख्या पनि रहेका छन्, जुन तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १६.१.३ परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीकोमुख्य स्रोत								
	धारा पाइप घरपरिसर भित्र	धारापाइप घरपरिसर बाहिर	ट्युव वेलहाते पम्प	ढाकिएको इनार कुवा	खुल्लाइनार कुवा	मुल धारा	नदी खोला	जार बोतल	अन्य
२१४३	४८५	१३६८	०	१	१०	२६६	३	०	१०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

७) परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने कुल परिवार मध्ये ९८.४६ प्रतिशत परिवारमा शौचालयको सुविधा रहेको छ।यस गाउँपालिकामा चर्पी नभएका परिवार पनि रहेका छन्। चर्पीको प्रयोग सम्बन्धि विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका १६.१.४ परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पी सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार				
	फ्लस भएको(सार्वजनिक ढल)	फ्लस भएको(सेप्टिक ट्याङ्क)	साधारण	सार्वजनिक	चर्पी नभएको
२१४३	२२	११९४	८८३	११	३३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

८)परिवारले बाल्ने बत्तीको स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने अधिकांश परिवारले बत्ती बाल्नको लागि अक्सर विद्युत प्रयोग गरेको देखिन्छ।यसको साथै सोलार,मट्टितेल,बायोग्याँसबाट बत्ती बाल्ने परिवार पनि यस गाउँपालिकामा रहेका छन्।

तालिका १६.१.५ बत्ती बाल्न प्रयोग हुने स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	बत्तीबाल्न अक्सर प्रयोग हुनेस्रोत				
	विद्युत	सोलार	मट्टितेल	बायोग्याँस	अन्य
२१४३	१५३९	५२०	२	२	८०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

९) जातजाती अनुसारको जनसंख्या

वि.सं. २०७८ को जनगणना अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने मुख्य जातजातिहरु क्षेत्री, ब्राह्मण, विश्वकर्मा, व्यासी रठकुरी देखिएका छन्। जसको सख्या र प्रतिशत निम्न अनुसार रहेको छ।

क्षेत्री -६६१९ (६८.४६%) ब्राह्मण- १२४१ (१२.८४%) विश्वकर्मा- ९०९ (५.९३%)

व्यासी -५७३ (३.२८%) ठकुरी —१८१ (१.६९%)

यीबाहेक परियार ४२जना मिजार ८८ जना र अन्य १५ जना रहेका छन्।

१०) मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको संरचना

व्यास गाउँपालिका क्षेत्रमा बसोवास गर्ने बहुसंख्यक व्यक्तिको मातृभाषा नेपाली रहेको छ। यस बाहेक दार्चुलेली, व्यासी, डोटेली र अन्यपनि केही मात्रामा देखिएका छन्। जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

नेपाली - ६२.५७% दार्चुलेली - ३०.५५% व्यासी- ६.२५%

डोटेली - ०.४०% अन्य - ०.२३%

११) धर्म अनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकाभित्र मुख्य रुपमा हिन्दु धर्म मान्ने मानिसहरु बसोवास गरेको देखिन्छ। यस बाहेक बौद्ध र क्रिश्चियन पनि केही मात्रामा देखिएका छन्। जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

हिन्दु - ९९.३३% बौद्ध - ०.५४% क्रिश्चियन - ०.१३%

१२) साक्षरता सम्बन्धि विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार ५ बर्ष र सो भन्दा माथिको कुल जनसंख्या मध्ये पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने (साक्षरता दर) ७३.४१%, पढ्न मात्र सक्ने ०.४५%, पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने २६.१३% रहेको छ।

तालिका १६.१.६ साक्षरता सम्बन्धी विवरण

विवरण	५ वर्ष माथिको जम्मा जनसंख्या	जनसंख्या			उल्लेख नभएको
		पढ्न लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न नसक्ने	
कुल	८८१३	६४७०	४०	२३०३	०
महिला	४१३१	३४५७	१०	६६४	०
पुरुष	४६८२	३०१३	३०	१६३९	०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१३)गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाको विवरण

ब्यास गाउँपालिका भित्र हालसम्म सामुदायिक र संस्थागत विद्यालय सवै तहका गरि जम्मा २४ वटा विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरुको संख्यात्मक विवरण तपशील वमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.१.७ विद्यालयहरुको विवरण

विद्यालयको किसिम	विद्यालयको तह	विद्यालयको संख्या
सामुदायिक विद्यालय	आधारभुत(१-५)	१६
	आधारभुत(६-८)	२
	मा.वि.(९-१०)	४
	मा.वि.(११-१२)	२
	सामुदायिक विद्यालय जम्मा	**२४**
संस्थागत विद्यालय	आधारभुत(१-५)	०
	आधारभुत(६-८)	०
	मा.वि. (१-१०)	०
	मा.वि. (१-१२)	०
	संस्थागत विद्यालय जम्मा	**०**
	कुल जम्मा	**२४**

स्रोत :शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, दार्चुला

१४) गाउँपालिकामा सञ्चालित प्रतिष्ठान तथा व्यवसायहरु

राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ अनुसार यस गाउँपालिका भित्र दर्ता भएका र दर्ता नभएका दुवै गरि जम्मा २१५ वटा प्रतिष्ठान/व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। सो प्रतिष्ठान/व्यवसायहरुमा ३८८ जना पुरुष र १६३ महिला गरेर कुल ५५१ जना जनशक्ति संलग्न रहेका छन्। १ जना मात्र जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ९०, दुई जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ६८, तीन देखि नौ जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ५० र दश वा सो भन्दा बढी जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ७ रहेको छ।

१५) जग्गामा महिलाको स्वामित्व अनुसार परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाघर जग्गा दुबै भएको महिला परिवारसंख्या थोरै देखिन्छन्। यिनीहरुको संख्या मात्र १२८ (५.९७%,) रहेको छ। घर मात्र भएका ९,जग्गा मात्र भएका ५० र घर जग्गा दुबै नभएका परिवार संख्या १८९० (८८.१९%) रहेका छन्।

तालिका १६.१.८महिलाको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	स्वामित्व					जम्मा
	घर मात्र भएको	जग्गा मात्र भएको	घर जग्गा दुबै भएको	घर जग्गा दुबै नभएको	उल्लेख नभएको	
१.	९	५०	१२८	१८९०	६६	२१४३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१६) अपाङ्गताको प्रकारअनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाशारीरिक अपाङ्गता भएका पुरुष महिला नै अन्यप्रकारको अपाङ्गता भन्दा बढी देखिन्छन्।साथै विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता पनि रहेका छन्। जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

तालिका १६.१.९अपाङ्गताको प्रकार सम्बन्धी विवरण

	अपाङ्गताको प्रकार											
	शारीरिक	न्यून दृष्टियुक्त	दृष्टिविहीन	बहिरोपन	मनोसामाजिक	न्यून श्रवणशक्ति	बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	मानसिक वा मनोसामाजिक	बौद्धिक अपाङ्गता	हेमोफिलिया	अटिजम्	बहु अपाङ्गता
पुरुष	६६	१६	२	१४	९	१	१२	४	१	०	१	१०
महिला	२७	५	३	८	१०	१	६	५	१	०	०	६
जम्मा	९३	२१	५	२२	१९	२	१८	९	२	०	१	१६

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१७) परिवारले कृषि वाहेक चलाएका साना घरेलु व्यवसाय

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाकृषि वाहेक कुनै पनि साना घरेलु व्यवसाय नभएका परिवारसंख्याधेरै देखिन्छन्।साना घरेलु व्यवसाय चलाएका परिवार संख्या पुरुष र महिला अनुसार निम्न अनुसाररहेका छन्।

तालिका १६.१.१० साना घरेलु व्यवसायसम्बन्धी विवरण

कुनै पनि साना व्यवसाय नभएको	साना घरेलु व्यवसाय											जम्मा
	घरेलु उद्योग		व्यापार		यातायात		सेवा		अन्य		उल्लेख नभएको	
	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.		
१५४३	१४	४	१०९	१८	३१	१०	८७	३३	२५२	३०	१२	२१४३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१८) नगरपालिकाको बजेट सम्बन्धी विवरण

यस गाउँपालिकाको गत ४ बर्षको बजेट सम्बन्धी विवरण तपशील बमोजिम रहेको छ।

तालिका १८.१.११ बजेट सम्बन्धी विवरण (रुपियामा)

विवरण	आ.व.०७५/०७६	आ.व.०७६/०७७	आ.व.०७७/०७८	आ.व.०७८/०७९	आ.व.०७९/०८०
कुल बजेट	-	३४५७७१२४८.३८	४०४३७२३७०.००	४७०४२१४७६.००	४९२५४४२४७.००
खर्च	-	२७६१८४३१४.२३	३३९१६३५४१.८३	३५५०४८४४४.९७	३९०२५९८८२.३३
बाँकी	-	६९५८६९३४.१५	६५२०८८२८.१७	११५३७३०३१.०३	१०२२८४३६४.६७

स्रोत : ब्यास गा.पा, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

१६.२ दुहुँ गाउँपालिका

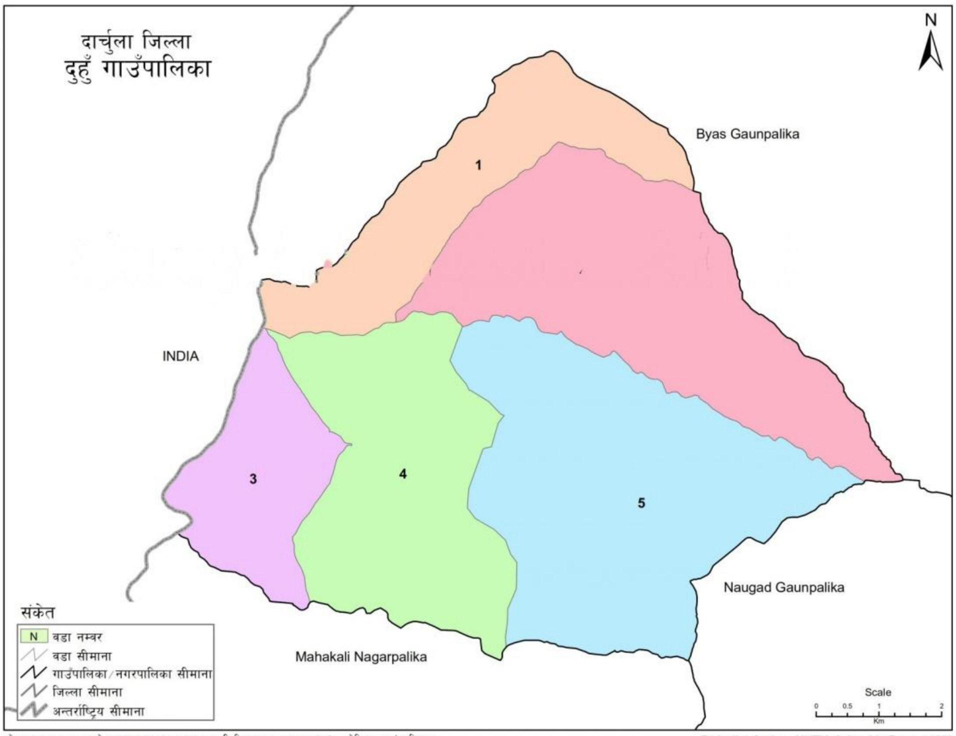

स्रोत: स्थलरुप नक्सा (स्केल १:२५००० / १:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC, 2016

१) गाउँपालिकाको पृष्ठभूमि

दार्चुला जिल्लाका साविकका ४ वटा गाविसहरु पिपलचौरी, हिकिला, धारी र बरमदेबलाई समायोजन गरी ५ वडा सहितको दुहुँ गाउँपालिका गठन गरिएको छ ।

२) गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नामः दुहुँ गाउँपालिका
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी) : ६५.३५
केन्द्रः हिकिला
वडा संख्याः ५
जनसंख्याः ९८४२ (जनगणना २०७८)
जनघनत्वः १५१ जना प्रति वर्ग कि.मि.
परिवार संख्याः २१९६

३) सिमाना

पुर्व : व्यास र नौगाड गाउँपालिका पश्चिमः भारत
उत्तर : व्यास गाउँपालिका दक्षिण : महाकाली नगरपालिका

४)गाउँपालिकाको वडाअनुसार परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरणः

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकाको जम्मा परिवार संख्या २१९६ र कुल जनसंख्या ९८४२ रहेको छ। जसमध्ये महिलाको संख्या ५२९५ र पुरुषको संख्या ४५४७ छ।

तालिका १६.२.१ परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

वडानं.	परिवार संख्या	जनसंख्या	पुरुष	महिला	परिवारको आकार	लैगिंक अनुपात
१	३९७	१६८६	७९१	८९५	४.२५	८८.३८
२	५९९	२५८६	१२०३	१३८३	४.३२	८६.९८
३	३७४	१६३०	७२६	९०४	४.३६	८०.३१
४	४२३	२०८९	९४५	११४४	४.९४	८२.६०
५	४०३	१८५१	८८२	९६९	४.५९	९१.०२
जम्मा	२१९६	९८४२	४५४७	५२९५	४.४८	८५.८७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

५) परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसारयस गाउँपालिकाको कुल परिवार मध्ये ९४.९५ प्रतिशत परिवारले दैनिक रुपमा खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। कुल परिवारको ४.८३ प्रतिशतले खाना पकाउन अक्सर एल.पि.ग्याँसको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ।

तालिका १६.२.२ खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धनअनुसार परिवार संख्या

जम्मा परिवार संख्या	इन्धनकोप्रकार						
	काठ/दाउरा	एल.पि.ग्याँस	विद्युत	गुईंठा	बायोग्याँस	मट्टितेल	अन्य
२१९६	२०८५	१०६	२	०	३	०	०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

६) परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत धारा/पाइप रहेको छ। यस बाहेक मुल धारा र नदी/खोलाको पानी पिउने परिवार संख्या पनि रहेका छ।जुन तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १६.२.३ परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीकोमुख्य स्रोत								
	धारा पाइप घरपरिसर भित्र	धारापाइप घरपरिसर बाहिर	ट्युववेलहाते पम्प	ढाकिएकोइनार कुवा	खुल्लाइनार कुवा	मुल धारा	नदी खोला	जार बोतल	अन्य
२१९६	३५९	१७७१	०	३	२९	१८	९	५	२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

७) परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने कुल परिवार मध्ये ९८.७७ प्रतिशत परिवारमा शौचालयको सुविधा रहेको छ। यस गाउँपालिकामा चर्पी नभएको परिवार पनि रहेका छन्। चर्पीको प्रयोग अनुसार परिवारको विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका १६.२.४ परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पी सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार				
	फ्लस भएको (सार्वजनिक ढल)	फ्लस भएको (सेप्टिक टयाङ्की)	साधारण	सार्वजनिक	चर्पी नभएको
२१९६	१७	१७२०	४३२	०	२७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

८)परिवारले बाल्ने बत्तीको स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने परिवारले बत्ती बाल्नको लागि अक्सर विद्युत प्रयोग गरेको देखिन्छ ।यसको साथै सोलार,मट्टितेलबाट बत्ती बाल्नेहरु पनि रहेका छन्।

तालिका १६.२.५ बत्ती बाल्न प्रयोग हुने स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग हुने स्रोत				
	विद्युत	सोलार	मट्टितेल	बायोग्याँस	अन्य
२१९६	१६९२	४७८	६	०	२०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

९)जातजाती अनुसारको जनसंख्या

वि.सं. २०७८ को जनगणना अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने मुख्य जातजातिहरु क्षेत्री, ब्राह्मण, विश्वकर्मा र ठकुरी देखिएका छन्।जसको सख्या र प्रतिशत निम्न अनुसार रहेको छ।

क्षेत्री -६०१८ (६१.१५%) ब्राह्मण- १२४१ (१२.८४%)

ठकुरी -१७३५(१७.६३%) विश्वकर्मा- ९३७ (९.५२%)

यी बाहेक परियार १३ जना मिजार २५ जना र अन्य ५ जना रहेका छन्।

१०) मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको संरचना

दुहुँ गाउँपालिका क्षेत्रमा बसोवास गर्ने बहुसंख्यक व्यक्तिको मातृभाषा नेपाली रहेको छ।यस बाहेक दार्चुलेली, व्यासी, डोटेली र अन्यपनि केही मात्रामा देखिएका छन्।जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

नेपाली - ५७.३२% दार्चुलेली - २४.७२% डोटेली - १७.८३% अन्य - ०.१३%

११) धर्म अनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिका भित्र मुख्य रुपमा हिन्दु धर्म मान्ने मानिसहरु बसोवास गरेको देखिन्छ।यस बाहेक बौद्ध र क्रिश्चियन पनि केही मात्रामा देखिएका छन् ।जुन निम्न अनुसार रहेका छन् ।

हिन्दु - ९९.९१% बौद्ध - ०.०३% क्रिश्चियन - ०.०.०६%

१२) साक्षरता सम्बन्धि विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार ५ बर्ष र सो भन्दा माथिको जम्मा जनसंख्या मध्ये पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने (साक्षरता दर) ७७.८८%, पढ्न मात्र सक्ने ०.६२%, पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने २१.४६% रहेको छ।

तालिका १६.२.६ साक्षरता सम्बन्धी विवरण

विवरण	५ वर्ष माथिका जम्मा जनसंख्या	जनसंख्या			उल्लेख नभएको
		पढ्न लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न नसक्ने	
कुल	८९६४	६९८१	५६	१९२४	३
पुरुष	४०७८	३६१५	१७	४४५	१
महिला	४८८६	३३६६	३९	१४७९	२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१३) गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाको विवरण

दुहु गाउँपालिका भित्र हालसम्म सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालय सवै तहका गरि जम्मा ५४ वटा विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। वि.सं. १९८५ सालमा स्थापित भिमपोखराको जनकल्याण मा.वि बागलुङ जिल्लामा औपचारिक शिक्षाको शुरुवात गर्ने विद्यालयको रुपमा मानिन्छ। गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरुको संख्यात्मक विवरण तपशील वमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.२.७ विद्यालयहरुको विवरण

विद्यालयको किसिम	विद्यालयको तह	विद्यालयको संख्या
सामुदायिक विद्यालय	आधारभुत(१-५)	१२
	आधारभुत(६-८)	२
	मा.वि.(९-१०)	३
	मा.वि (११-१२)	२
	सामुदायिक विद्यालय जम्मा	**१९**
संस्थागत विद्यालय	आधारभुत(१-५)	२
	आधारभुत(६-८)	०
	मा.वि(९-१०)	०
	मा.वि(११-१२)	०
	संस्थागत विद्यालय जम्मा	**२**
	कुल जम्मा	**२१**

स्रोत:शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई,दार्चुला

१४) गाउँपालिकामा सञ्चालित प्रतिष्ठान तथा व्यवसायहरु

राष्ट्रियआर्थिक गणना २०७५ अनुसार गाउँपालिका भित्र दर्ता भएका र दर्ता नभएका दुवै गरि जम्मा १९४ वटा प्रतिष्ठान/व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेका छन्।सो प्रतिष्ठान/व्यवसायहरुमा ३२७ जना पुरुष र १६३ महिला गरेर कुल ४९० जना जनशक्ति संलग्न रहेका छन्। १ जना मात्र जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ९८, दुई जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ५५, तीन देखि नौ जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ३४ र दश वा सो भन्दा बढी जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ७ रहेको छ।

१५) जग्गामा महिलाको स्वामित्व अनुसार परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाघर जग्गा दुबै भएको महिला परिवारसंख्या थोरै देखिन्छन्। यिनीहरुको संख्या मात्र ३९(१.७८%,) रहेको छ।घर मात्र भएका ११, जग्गा मात्र भएका ५० र घर जग्गा दुबै नभएका परिवार संख्या १९०८(८६.८९%) रहेका छन्।

तालिका १६.१.८ महिलाको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	स्वामित्व					जम्मा
	घर मात्र भएको	जग्गा मात्र भएको	घर जग्गा दुबै भएको	घर जग्गा दुबै नभएको	उल्लेख नभएको	
१.	११	५०	३९	१९०८	१८८	२१९६

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१६) अपाङ्गताको प्रकारअनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाशारीरिक अपाङ्गता भएका पुरुष महिला नै अन्यप्रकारको अपाङ्गता भन्दा बढी देखिन्छन्।साथै विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता पनि रहेका छन्।जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

तालिका १६.१.९अपाङ्गताको प्रकार सम्बन्धी विवरण

	अपाङ्गताको प्रकार											
	शारीरिक	न्यून दृष्टियुक्त	दृष्टिविहिन	वहिरोपन	मनोसामाजिक	न्यून श्रवणशक्ति	वहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	मानसिक वा मनोसामाजिक	बौद्धिक अपाङ्गता	हेमोफिलिया	अटिजम्	बहु अपाङ्गता
पुरुष	६७	१८	८	९	५	५	७	३	५	०	०	१३
महिला	७२	१६	१६	८	३	३	६	२	१	०	०	१४
जम्मा	१३९	३४	२४	१७	८	८	१३	५	६	०	०	२७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१७) परिवारले कृषि वाहेक चलाएका साना घरेलु व्यवसाय

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाकृषि वाहेक कुनै पनि साना घरेलु व्यवसाय नभएका परिवार संख्या धेरै देखिन्छन्।साना घरेलु व्यवसाय चलाएका परिवार संख्या पुरुष र महिला अनुसार निम्न अनुसार रहेका छन्।

तालिका १६.१.१०साना घरेलु व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

कुनै पनि साना व्यवसाय नभएको	साना घरेलु व्यवसाय											जम्मा
	घरेलु उद्योग		व्यापार		यातायात		सेवा		अन्य		उल्लेख नभएको	
	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म	पु.	म.		
१९६०	३५	१६	५५	१६	३	१	५८	२२	१५	१४	१	२१९६

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१८) गाउँपालिकाको बजेट सम्बन्धी विवरण

यस गाउँपालिकाको गत ५ बर्षको बजेट सम्बन्धी विवरण तपशील बमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.१.११ बजेट सम्बन्धी विवरण (रुपियामा)

विवरण	आ.व.०७५/०७६	आ.व.०७६/०७७	आ.व.०७७/०७८	आ.व.०७८/०७९	आ.व.०७९/०८०
कुल बजेट	२७२५७९५००.००	३४५५३९७४५.५६	४२२७६३३७६.४३	४१६४४६२५४.५७	४२२८१२६३१.५२
खर्च	२२७९२९३८१.७०	२५९३३०८६९.२४	३५९९५४०२८.५७	३२५३१५९०६.६३	३३४३०२६५०.४६
बाँकी	४४६५०११८.३०	८६२०८८७६.३२	६२८०९३४७.८६	९११३०३४७.९४	८८५०९९८१.०६

स्रोत :दुँहुँ गा.पा, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

१६.३ महाकाली नगरपालिका

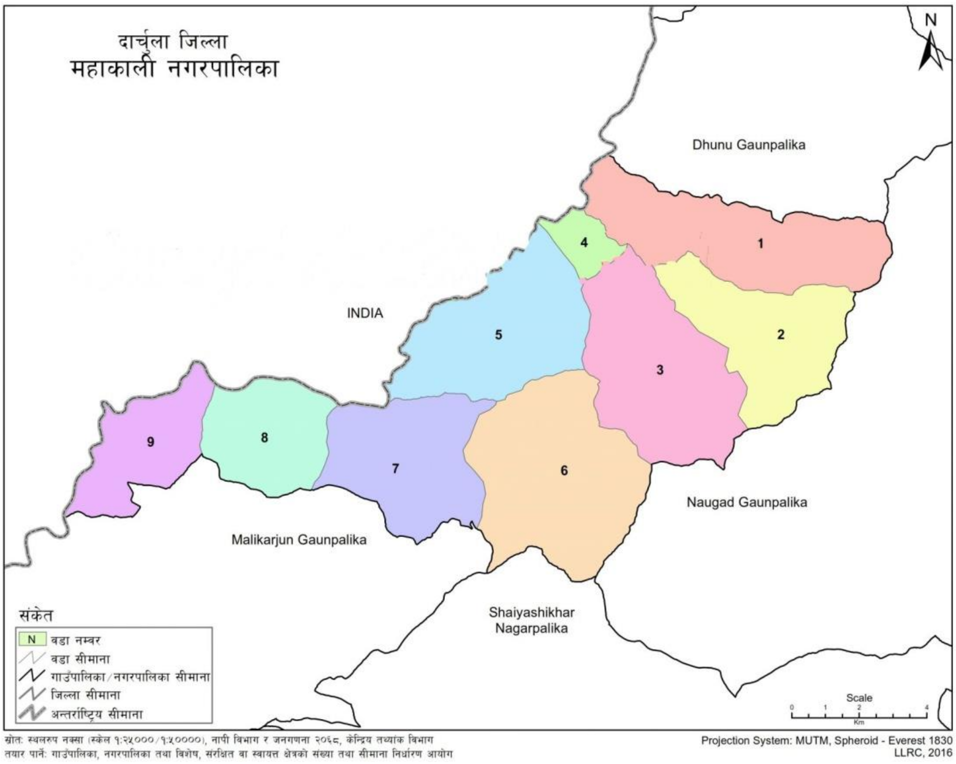

१) नगरपालिकाको पृष्ठभूमि

दार्चुला जिल्लाकासाविकका ५ वटा गाविसहरु छापरी, काटै, खलँगा, धाप र दत्तुलाई समायोजन गरी महाकाली नगरपालिका गठन गरिएको छ।

२) नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नामः	महाकाली
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी)	१३५.११
केन्द्रः	खलँगा दार्चुला
वडा संख्याः	९
जनसंख्या	२४०८१(जनगणना २०७८)
परिवार संख्या	५९८२
जनघनत्वः	१७८ जना प्रति वर्ग कि.मि.

३) सिमाना

पूर्वः नौगाड गाउँपालिका	पश्चिमः धारचुला भारत
उत्तरः दुहुँ गाउँपालिका	दक्षिणःमालिकार्जुन गापा र शैल्यशिखर नगरपालिका

४) नगरपालिकाको वडाअनुसार परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस नगरपालिकाको कुल परिवार संख्या ५९८२ र कुल जनसंख्या २४०८१ रहेको छ। जसमध्ये महिलाको संख्या १२६२४ र पुरुषको संख्या ११४५७ छ।

तालिका १६.३.१: परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	परिवार संख्या	जनसंख्या	पुरुष	महिला	परिवारको आकार	लैगिंक अनुपात
१	५८५	२५१९	११६५	१३५४	४.३१	८६.०४
२	३९४	१७५९	८१२	९४७	४.४६	८५.७४
३	३९५	१६९२	७५९	९३३	४.२८	८१.३५
४	१६१४	६०२०	२९६१	३०५९	३.७३	९६.८०
५	१४७५	५३३६	२६३७	२६९९	३.६२	९७.७०
६	२७७	१२०४	५५७	६४७	४.३५	८६.०९
७	३२५	१४४३	७०३	७४०	४.४४	९५.००
८	४२०	२०७७	९२९	११४८	४.९५	८०.९२
९	४९७	२०३१	९३४	१०९७	४.०९	८५.१४
जम्मा	५९८२	२४०८१	११४५७	१२६२४	४.०३	९०.७६

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

५) परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसार यस नगरपालिकाको कुल परिवार मध्ये ४७.२६ प्रतिशत परिवारले दैनिक रुपमा खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। कुल परिवारको ५२.४४ प्रतिशतले खाना पकाउन अक्सर एल.पि.ग्याँसको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ।

तालिका १६.३.२ खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धनअनुसार परिवार संख्या

जम्मा परिवार संख्या	परिवारले प्रयोग गर्ने इन्धनकोप्रकार						
	काठ/दाउरा	एल.पि.ग्याँस	विद्युत	गुइँठागोरहा	बायोग्याँस	मट्टितेल	अन्य
५९८२	२८२७	३१३७	६	०	१२	०	०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

६) परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसार यस नगरपालिका भित्र बसोवास गर्ने परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत धारा/पाइप रहेको छ। यस बाहेक मुल धारा र नदी खोलाको पानी पिउने परिवार संख्या पनि रहेका छ।जुन तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १६.३.३ परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीकोमुख्य स्रोत								
	धारा पाइप घरपरिसर भित्र	धारापाइप घरपरिसर बाहिर	ट्युववेल हाते पम्प	ढाकिएकोइ नार कुवा	खुल्लाइ नार कुवा	मुल धारा	नदी खोला	जार बोतल	अन्य
५९८२	४२६३	१६१६	०	१	२०	६२	११	०	९

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

७) परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस नगरपालिकामा बसोवास गर्ने कुल परिवार मध्ये ९९.०० प्रतिशत परिवारमा शौचालयको सुविधा रहेको छ। यस नगरपालिकामा चर्पी नभएको परिवार पनि केही मात्रामा रहेका छन्।

तालिका १६.३.४ परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पी सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार				
	फ्लस भएको(सार्वजनिक ढल)	फ्लस भएको(सेप्टिक टयाङ्की)	साधारण	सार्वजनिक	चर्पी नभएको
५९८२	५४	५२६३	५९६	९	६०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

८) परिवारले बाल्ने बत्तीको स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस नगरपालिकामा बसोवास गर्ने परिवारले बत्ती बाल्नको लागि अक्सर विद्युत प्रयोग गरेको देखिन्छ। यसको साथै सोलार, मट्टितेलबाट बत्ती बाल्नेहरु पनि रहेका छन्।

तालिका १६.३.५ बत्ती बाल्न प्रयोग हुने स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	बत्तीबाल्न अक्सर प्रयोग हुनेस्रोत				
	विद्युत	सोलार	मट्टितेल	बायोग्याँस	अन्य
५९८२	५६८१	२७५	२२	०	४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

९) जातजाती अनुसारको जनसंख्या

वि.सं. २०७८ को जनगणना अनुसार यस नगरपालिकामा बसोवास गर्ने मुख्य जातजातिहरु क्षेत्री, ब्राह्मण, विश्वकर्मा र ठकुरी देखिएका छन्। जसको सख्या र प्रतिशत निम्न अनुसार रहेको छ।

क्षेत्री -१५०५५ (६२.५२%) ब्राह्मण- ३९२५ (१६.३०%) विश्वकर्मा- २७३७ (११.३७%)
ठकुरी -१०५६ (४.३९%) व्यासी — ६५० (२.७०%)

यी बाहेक परियार २२२ जना, मिजार १३७, मगर १५७ जना, थारु २० जना, तामाङ ३३ जना, बिदेशी १५ जनार अन्य ५६ जना रहेका छन्।

१०) मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको संरचना

महाकाली नगरपालिका क्षेत्रमा बसोवास गर्ने बहुसंख्यक व्यक्तिको मातृभाषा नेपाली रहेको छ। यस बाहेक बिभिन्न भाषाहरु निम्न अनुसार रहेका छन्।

नेपाली - ७२.७५% दार्चुलेली - २२.४०% व्यासी —२.२८% डोटेली - १.२८% मगर— ०.३९% हिन्दी — ०.२४% बैतडेली — ०.१९% तामाङ —०.११% थारु — ०.०७% दैलेखी — ०.०८% अन्य - ०.२१%

११) धर्म अनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाभित्र मुख्य रुपमा हिन्दु धर्म मान्ने मानिसहरु बसोवास गरेको देखिन्छ। यस बाहेक बौद्ध र क्रिश्चियन पनि केही मात्रामा देखिएका छन्। जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

हिन्दु - ९९.४३% बौद्ध - ०.२१% क्रिश्चियन - ०.२९%
इस्लाम —०.०७ %

१२) साक्षरता सम्बन्धि विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार ५ बर्ष वा सो भन्दा माथिको जम्मा जनसंख्या मध्ये पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने (साक्षरता दर) ८२.८९%, पढ्न मात्र सक्ने ०.२८%, पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने १६.८१% रहेको छ।

तालिका १६.३.६ साक्षरता सम्बन्धी विवरण

विवरण	५ वर्ष माथिको जम्मा जनसंख्या	जनसंख्या			उल्लेख नभएको
		पढ्न लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न नसक्ने	
कुल	२२३६८	१८५४०	६२	३७६१	५
पुरुष	१०५२८	९६०३	२०	९०३	२
महिला	११८४०	८९३७	४२	२८५८	३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१३) गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाको विवरण

यस गाउँपालिका भित्र हालसम्म सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयका सवै तहका गरि जम्मा २२ वटा विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरुको संख्यात्मक विवरण तपशील वमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.३.७ विद्यालयहरुको विवरण

विद्यालयको किसिम	विद्यालयको तह	विद्यालयको संख्या
सामुदायिक विद्यालय	आधारभुत.(१-५)	२९
	आधारभुत.(६-८)	६
	मा.वि.(९-१०)	६
	मा.वि (११-१२)	४
सामुदायिक विद्यालय जम्मा		**४५**
संस्थागत विद्यालय	आधारभुत.(१-५)	५
	आधारभुत.(६-८)	२
	मा.वि(९-१०)	२
	मा.वि(११-१२)	0
संस्थागत विद्यालय जम्मा		**९**
कुल जम्मा		**५४**

स्रोत :शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, दार्चुला

१४) नगरपालिकामा सञ्चालित प्रतिष्ठान तथा व्यवसायहरु

राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ अनुसार यस नगरपालिका भित्र दर्ता भएका र दर्ता नभएका दुवै गरी जम्मा ११६९ वटा प्रतिष्ठान/व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेका छन्।सो प्रतिष्ठान/व्यवसायहरुमा २२६९ जना पुरुष र १४८० महिला गरेर कुल ३७४९ जना जनशक्ति संलग्न रहेका छन्। १ जना मात्र जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ४८६, दुई जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ३७४, तीन देखि नौ जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या २५४ र दश वा सो भन्दा बढी जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ५५ रहेको छ।

१५) जग्गामा महिलाको स्वामित्व अनुसार परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाघर जग्गा दुबै भएको महिला परिवारसंख्या थोरै देखिन्छन्। यिनीहरुको संख्या मात्र ४१५(६.९४%,) रहेको छ ।घर मात्र भएका ६२, जग्गा मात्र भएका १३७ र घर जग्गा दुबै नभएका परिवार संख्या ५२३५(८७.५१%) रहेका छन्।

तालिका १६.१.८महिलाको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	स्वामित्व					जम्मा
	घर मात्र भएको	जग्गा मात्र भएको	घर जग्गा दुबै भएको	घर जग्गा दुबै नभएको	उल्लेख नभएको	
१.	६२	१३७	४१५	५२३५	१३३	५९८२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१६) अपाङ्गताको प्रकारअनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाशारीरिक अपाङ्गता भएका पुरुष महिला नै अन्य प्रकारको अपाङ्गता भन्दा बढी देखिन्छन् ।साथै विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता पनि रहेका छन्। जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

तालिका १६.१.९ अपाङ्गताको प्रकार सम्बन्धी विवरण

	अपाङ्गताको प्रकार											
	शारीरिक	न्यून दृष्टियुक्त	दृष्टिविहीन	वहिरोपन	मनोसामाजिक	न्यून श्रवणशक्ति	बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	मानसिक वा मनोसामाजिक	बौद्धिक अपाङ्गता	हेमोफिलिया	अटिजम्	बहुअपाङ्गता
पुरुष	१११	२६	१६	१२	२	१	१२	७	१	२	०	१९
महिला	८२	२०	११	५	७	४	७	६	१	१	२	१४
जम्मा	१९३	४६	३७	१७	९	५	१९	१३	२	३	२	३३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१७) परिवारले कृषि वाहेक चलाएका साना घरेलु व्यवसाय

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामा कृषि वाहेक कुनै पनि साना घरेलु व्यवसाय नभएका परिवारसंख्या धेरै देखिन्छन्। साना घरेलु व्यवसाय चलाएका परिवार संख्या पुरुष र महिला अनुसार निम्न अनुसाररहेका छन्।

तालिका १६.१.१० साना घरेलु व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

कुनै पनि साना व्यवसाय नभएको	**साना घरेलु व्यवसाय**											**जम्मा**
	घरेलु उद्योग		**व्यापार**		**यातायात**		**सेवा**		**अन्य**		**उल्लेख नभएको**	
	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.		
५५५२	२९	४८	१५३	५२	१६	४	३४	१६	३५	९	३४	५९८२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१८) नगरपालिकाको बजेट सम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकाको गत ५ आर्थिक बर्षको बजेट सम्बन्धी विवरण तपशील बमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.३.८ बजेट सम्बन्धी विवरण (रुपियामा)

विवरण	आ.व.०७५/०७६	आ.व.०७६/०७७	आ.व.०७७/०७८	आ.व.०७८/०७९	आ.व.०७९/०८०
कुल बजेट	६४०३३२९०५.३४	६५८३५५१५१.०१	६७४६५६५९७.१९	७२५१९१७३२.०२	७३०८६२३५६.६४
खर्च	४६१४१७५०६.७७	५५२५४९९३५.२२	६३८०६११३६.९६	६८६३७९४५०.८०	७०८१००८९४.०६
बाँकी	७८९१५३९८.५७	१०५८०५२१५.७९	३६५९५४६०.०४	३८८१२२८१.२२	२२७६१४६२.५८

स्रोत : महाकाली न.पा,नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

१६.४ नौगाड गाउँपालिका

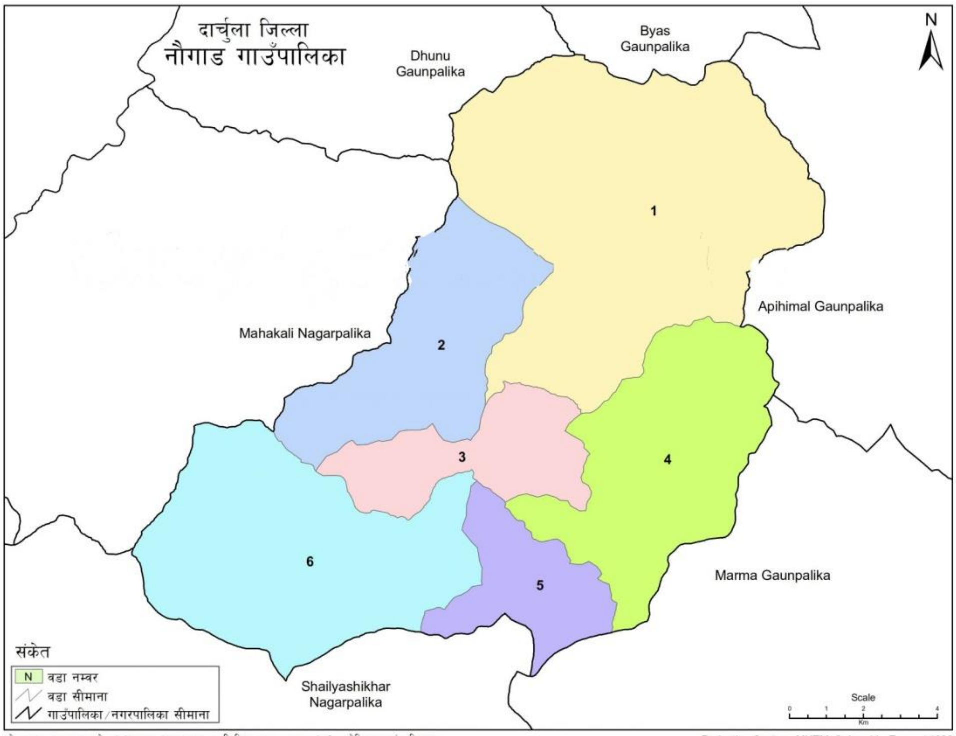

स्रोत: स्थलरुप नक्सा (स्केल १:२५००० /१:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC, 2016

१) गाउँपालिकाको पृष्ठभूमि

दार्चुला जिल्लाका साविकका ४ वटा गाविसहरु धुलिगाडा, खार, इयरकोट र सिप्टी समायोजन गरी नौगाड गाउँपालिका गठन गरिएको हो।

२) गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नामः	नौगाड गाउँपालिका
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी)	१८०.८२
केन्द्रः	होपरीगाड
वडा संख्याः	६ वटा
जनसंख्या	९९८२(जनगणना २०७८)
परिवार संख्या	२६११
जनघनत्वः	८६ जना प्रति वर्ग कि.मि

३) सिमाना

पूर्वः अपिहिमाल र मार्मा गाउँपालिका	पश्चिमः महाकालीनगरपालिका र दुहुँ गापा
उत्तरः व्यास गाउँपालिका	दक्षिणः शैल्यशिखर नगरपालिका

४) गाउँपालिकाको वडाअनुसार परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरणः

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकाको परिवार संख्या २६११ र कुल जनसंख्या ९९८२ रहेको छ।जसमध्ये महिलाको संख्या ५३८९ र पुरुषको संख्या ४५९३ छ।

तालिका १६.४.१: परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	परिवार संख्या	जनसंख्या	पुरुष	महिला	परिवारको आकार	लैगिंक अनुपात
१	४४६	२३०६	१०९५	१२११	५.१७	९०.४२
२	४७५	२५६३	१२३१	१३३२	५.४०	९२.४२
३	४५६	२२३२	१०९१	११४१	४.८९	९५.६२
४	६२८	३१९७	१४८०	१७१७	५.०९	८६.२०
५	३२४	१६४२	७९५	८४७	५.०७	९३.८६
६	६४६	३५८८	१८०६	१७८२	५.५५	१०१.३५
जम्मा	२९७५	१५५२८	७४९८	८२३०	५.२२	९३.३७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

५) परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकाका कुल परिवार मध्ये ९६.९१ प्रतिशत परिवारले दैनिक रुपमा खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। कुल परिवारको २.८२ प्रतिशतले खाना पकाउन अक्सर एल.पि.ग्याँसको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ।

तालिका १६.४.२ खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धन अनुसार परिवार संख्या

जम्मापरिवार	प्रयोग गर्ने इन्धनको प्रकार						
	काठ/दाउरा	एल.पि.ग्याँस	विद्युत	गुईंठा	बायोग्याँस	मट्टितेल	अन्य
२९७५	२८८३	८४	१	०	६	१	०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

६) परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने धेरेजसो परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत धारा/पाइप रहेको छ। यस बाहेक मुल धारा र नदी खोलाको पानी पिउने परिवार पनि रहेका छन्।जुन तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १६.४.३ परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीकोमुख्य स्रोत								
	धारा पाइप घरपरिसर भित्र	धारापाइप घरपरिसर बाहिर	ट्युववेल हाते पम्प	ढाकिएको इनार कुवा	खुल्लाइनार कुवा	मूल धारा	नदी खोला	बोतल	जार	अन्य
२९७५	८८५	१९४८	०	१	३०	८८	१२	०		११

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

७) परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने कुल परिवार मध्ये ९९.५० प्रतिशत परिवारमा शौचालयको सुविधा रहेको छ। यस गाउँपालिकामा चर्पी नभएको परिवार पनि केही मात्रामा रहेका छन्।

तालिका १६.४.४ परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पी सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार				
	फ्लस भएको (सार्वजनिक ढल)	फ्लस भएको (सेप्टिक टयाङ्की)	साधारण	सार्वजनिक	चर्पी नभएको
२९७५	२५	२७७४	१५९	२	१५

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

८) परिवारले बाल्ने बत्तीको स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने परिवारले बत्ती बाल्नको लागि अक्सर विद्युत प्रयोग गरेको देखिन्छ ।यसको साथै सोलार, मट्टितेलबाट बत्ती बाल्नेहरु पनि रहेका छन्।

तालिका १६.४.५ बत्ती बाल्न प्रयोग हुने स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग हुने स्रोत				
	विद्युत	सोलार	मट्टितेल	बायोग्याँस	अन्य
२९७५	१८६९	७७३	७	४	३२२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

९)जातजाती अनुसारको जनसंख्या

वि.सं. २०७८ को जनगणना अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने मुख्य जातजातिहरु क्षेत्री, ब्राह्मण, विश्वकर्मा र ठकुरी देखिएका छन्।जसको सख्या र प्रतिशत निम्न अनुसार रहेको छ।

क्षेत्री -१३५०० (८६.९४%) विश्वकर्मा- १५२९ (९.८५%) परियार-३३७(२.१७%)

मिजार — ६३(०.४१%) ठकुरी -४२ (०.२७%)

यीबाहेक ब्राह्मण३५जना र अन्य २२ जना रहेका छन्।

१०) मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको संरचना

नौगाड गाउँपालिका क्षेत्रमा बसोवास गर्ने बहुसंख्यक व्यक्तिको मातृभाषा नेपाली रहेको छ।यस बाहेक दार्चुलेली, डोटेली, अवधि, खस र अन्यपनि केही मात्रामा देखिएका छन्।जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

नेपाली - ४३.६३% दार्चुलेली - ३९.५२% डोटेली - १६.५७%

अवधि -०.०९% खस - ०.०६% अन्य - ०.१३%

११) धर्म अनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा हिन्दु र क्रिश्चियन धर्म मान्ने मानिसहरु बसोवास गरेको देखिन्छ। जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

हिन्दु - ९९.९०%   क्रिश्चियन - ०.१०%

१२) साक्षरता सम्बन्धि विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार ५ बर्ष र सो भन्दा माथिको कुल जनसंख्या मध्ये पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने (साक्षरता दर) ७४.२१%, पढ्न मात्र सक्ने ०.२३%, पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने २५.५०% रहेको छ।

तालिका १६.४.६ साक्षरता सम्बन्धी विवरण

विवरण	५ वर्ष माथिका जम्मा जनसंख्या	जनसंख्या			उल्लेख नभएको
		पढ्न लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न नसक्ने	
कुल	१४१०१	१०४६५	३२	३५९६	८
पुरुष	६७४७	५६८२	८	१०५२	५
महिला	७३५४	४७८३	२४	२५४४	३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१३) गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाको विवरण

यस गाउँपालिका भित्र हालसम्म सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयका सवै तहका गरि जम्मा ४५ वटा विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरुको संख्यात्मक विवरण तपशील वमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.४.७ विद्यालयहरुको विवरण

विद्यालयको किसिम	विद्यालयको तह	विद्यालयको संख्या
सामुदायिक विद्यालय	आधारभुत(१-५)	२८
	आधारभुत(६-८)	८
	मा.वि.(९-१०)	४
	मा.वि (११-१२)	३
	सामुदायिक विद्यालय जम्मा	**४३**
संस्थागत विद्यालय	आधारभुत(१-५)	२
	आधारभुत(६-८)	०
	मा.वि(९-१०)	०
	मा.वि(११-१२)	0
	संस्थागत विद्यालय जम्मा	**२**
	कुल जम्मा	**४५**

स्रोत :शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई,दार्चुला

१४) गाउँपालिकामा सञ्चालित प्रतिष्ठान तथा व्यवसायहरु

राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ अनुसार यस गाउँपालिका भित्र दर्ता भएका र दर्ता नभएका दुवै गरी जम्मा २३० वटा प्रतिष्ठान/व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेका छन्।सो प्रतिष्ठान/व्यवसायहरुमा ७०२ जना पुरुष र २७१ महिला गरेर कुल ९७३ जना जनशक्ति संलग्न रहेका छन्। १ जना मात्र जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या १३, दुई जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या १६, तीन देखि नौ जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या १९१ र दश वा सो भन्दा बढी जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या १० रहेको छ।

१५) जग्गामा महिलाको स्वामित्व अनुसार परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामा घर जग्गा दुबै भएको महिला परिवार संख्या थोरै देखिन्छन्। यिनीहरुको संख्या मात्र ४६(१.५५%,) रहेको छ।घर मात्र भएका ६, जग्गा मात्र भएका ४६ र घर जग्गा दुबै नभएका परिवार संख्या २७७६(९३.३१%) रहेका छन्।

तालिका १६.१.८ महिलाको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	स्वामित्व					जम्मा
	घर मात्र भएको	जग्गा मात्र भएको	घर जग्गा दुबै भएको	घर जग्गा दुबै नभएको	उल्लेख नभएको	
१.	६	३१	४६	२७७६	११६	२९७५

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१६) अपाङ्गताको प्रकार अनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामा शारीरिक अपाङ्गता भएका पुरुष महिला नै अन्य प्रकारको अपाङ्गता भन्दा बढी देखिन्छन्।साथै विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता पनि रहेका छन्। जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

तालिका १६.१.९ अपाङ्गताको प्रकार सम्बन्धी विवरण

	अपाङ्गताको प्रकार											
	शारीरिक	न्यून ष्टियुक्त	दृष्टिविहीन	बहिरोपन	मनोसामाजिक	न्यून श्रवणशक्ति	बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	मानसिक वा मनोसामाजिक	बौद्धिक अपाङ्गता	हेमोफिलिया	अटिजम्	बहुअपाङ्गता
पुरुष	९८	२४	८	१२	८	२	१२	७	०	०	१	१४
महिला	५८	२८	९	१०	७	२	९	६	०	१	१	५
जम्मा	१५६	५२	१७	२२	१५	४	२१	१३	०	१	२	१९

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१७) परिवारले कृषि वाहेक चलाएका साना घरेलु व्यवसाय

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामा कृषि वाहेक कुनै पनि साना घरेलु व्यवसाय नभएका परिवार संख्या धेरै देखिन्छन्।साना घरेलु व्यवसाय चलाएका परिवार संख्या पुरुष र महिला अनुसार निम्न अनुसाररहेका छन्।

तालिका १६.१.१० साना घरेलु व्यवसायसम्बन्धी विवरण

कुनै पनि साना व्यवसाय नभएको	साना घरेलु व्यवसाय											जम्मा
	घरेलु उद्योग		व्यापार		यातायात		सेवा		अन्य		उल्लेख नभएको	
	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु	म.		
२८५१	१२	११	४१	१९	४	२	१०	२	९	६	८	२९७५

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१८) गाउँपालिकाको बजेट सम्बन्धी विवरण

यस गाउँपालिकाको गत ५ आर्थिक बर्षको बजेट सम्बन्धी विवरण तपशील बमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.३.११ बजेट सम्बन्धी विवरण (रुपियामा)

विवरण	आ.व.०७५/०७६	आ.व.०७६/०७७	आ.व.०७७/०७८	आ.व.०७८/०७९	आ.व.०७९/०८०
कुल बजेट	३९८७७०३३०.००	४११६७४४३४.००	५१६६९२२४९.००	६१७५०२३७३.००	५६१५९२३५९.००
खर्च	३९८३३३४११.००	४०५२५५४७०.००	५०७५२११६२.००	५८७८०८१००.००	५३११६६८१६.००
बाँकी	४३६९१९.००	६४१८९६४.००	९१७१०८७.००	२९६९४२७३.००	३०४२५५४३.००

स्रोत : नौगाड गा.पा, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

१६.५ अपिहिमाल गाउँपालिका

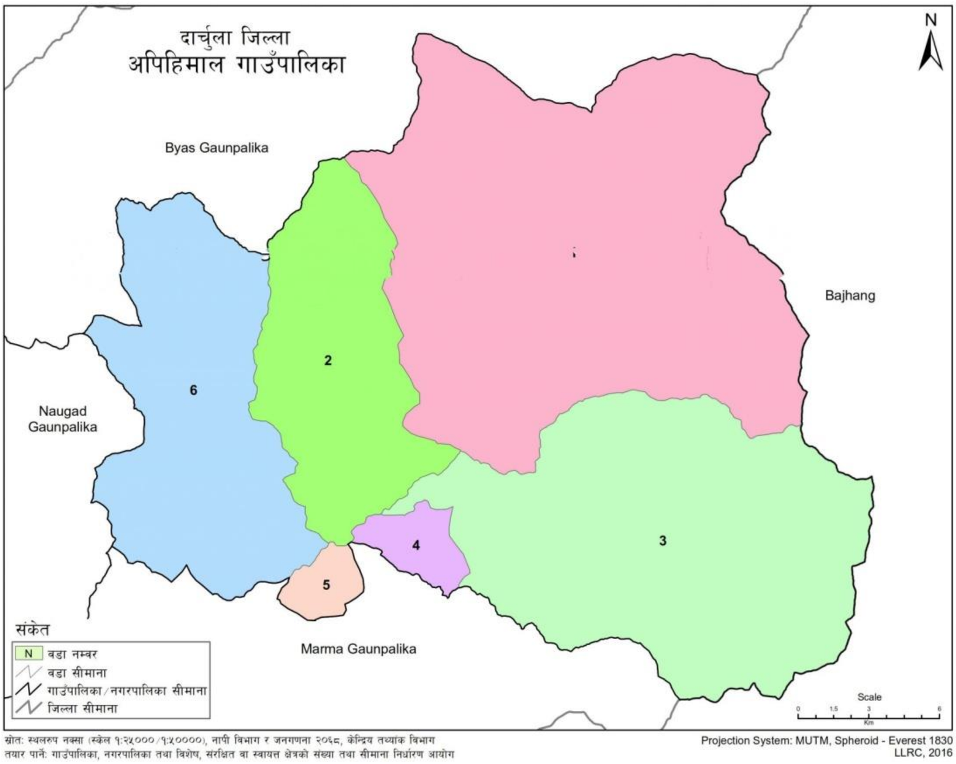

१) गाउँपालिकाको पृष्ठभूमि

दार्चुला जिल्लाको साविकका खण्डेश्वरी, घुसा गाविसको पुरा भाग तथा सितोला गाविसको वडा नं. ५-९ र गुल्जर गाविसको वडा नं.१ लाई समावेश गरी अपिहिमाल गाउँपालिका गठन गरिएको छ।यस गाउँपालिकामा दार्चुला जिल्लाको प्रख्यात अपिहिमाल बेस क्याम्प र मकरीगाड देखि मकरीकोट सम्मको सिढी सहितको पैदल मार्ग रहेको छ।

२)गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नामः	अपिहिमालगाउँपालिका
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी)	६१३.९५
केन्द्रः	खण्डेश्वरी
वडा संख्याः	६ वटा
जनसंख्या	६७९८ (जनगणना २०७८)
जनघनत्वः	११ जना प्रति वर्ग कि.मि.
परिवारसंख्याः	१३५५

३) सिमाना

पूर्वः बझाङ जिल्ला	पश्चिमः ब्याँस र नौगाड गा.पा.
उत्तरः ब्याँस गा.पा.	दक्षिणः मार्मा गा.पा.

४) गाउँपालिकाको वडाअनुसार परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरणः

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकाको कुल परिवार १३५५ र कुल जनसंख्या ६७९८ रहेको छ। जसमध्ये महिलाको संख्या ३४१२ र पुरुषको संख्या ३३८६ छ।

तालिका १६.५.१: परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	परिवार संख्या	जनसंख्या	पुरुष	महिला	औसत परिवारको आकार	लैगिंक अनुपात
१	१३५५	६७९८	३३८६	३४१२	५.०२	९९.२४
२	१११	५८३	२८६	२९७	५.२५	९६.३०
३	३३८	१६७६	८२९	८४७	४.९६	९७.८७
४	३१५	१४४३	७११	७३२	४.५८	९७.१३
५	१७२	९५५	४८०	४७५	५.५५	१०१.३५
६	२४१	१२९३	६५४	६३९	५.३७	१०२.३५
जम्मा	१३५५	६७९८	३३८६	३४१२	५.०२	९९.२४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

५) परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसारयस गाउँपालिकाका कुल परिवार मध्ये ९७.५६ प्रतिशत परिवारले दैनिक रुपमा खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। कुल परिवारको २.३६ प्रतिशतले खाना पकाउन अक्सर एल.पि.ग्याँसको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ।

तालिका १६.५.२ खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धन अनुसार परिवार संख्या

जम्मा परिवार संख्या	इन्धनको प्रकार						
	काठ/दाउरा	एल.पि.ग्याँस	विद्युत	गुईंठा	बायोग्याँस	मट्टितेल	अन्य
१३५५	१३२२	३२	१	०	०	०	०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

६) परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र बसोवास गर्ने धेरैजसो परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत धारा/पाइप रहेको छ। जुन तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १६.५.३ परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीको मुख्य स्रोत								
	धारा पाइप घरपरिसर भित्र	धारापाइप घरपरिसर बाहिर	ट्युववेलहाते पम्प	ढाकिएकोइनार कुवा	खुल्लाइ नार कुवा	मुल धारा	नदी खोला	जार बोतल	अन्य
१३५५	११६५	१८८	०	०	०	२	०	०	०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

७) परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने कुल परिवार मध्ये ९९.८५ प्रतिशत परिवारमा शौचालयको सुविधा रहको छ। यस गाउँपालिकामा चर्पी नभएको परिवार अरु पालिकाको तुलनामा धेरै कम रहेका छन्। विस्तृत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका १६.५.४ परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पी सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार				
	फलस भएको (सार्वजनिक ढल)	फलस भएको (सेप्टिक टयाङ्क)	साधारण	सार्वजनिक	चर्पी नभएको
१३५५	०	१०७५	२७८	०	२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

८) परिवारले बाल्ने बत्तीको स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने परिवारले बत्ती बाल्नको लागि अक्सर सोलार प्रयोग गरेको देखिन्छ।यसको साथै विद्युतबाट बत्ती बाल्नेहरु पनि यस गाउँपालिका रहेका छन्।

तालिका १६.५.५ बत्ती बाल्न प्रयोग हुने स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग हुने स्रोत				
	विद्युत	सोलार	मट्टितेल	बायोग्याँस	अन्य
१३५५	२२८	१११२	०	०	१५

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

९) जातजाती अनुसारको जनसंख्या

वि.सं. २०७८ को जनगणना अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने मुख्य जातजातिहरुमा क्षेत्री, विश्वकर्मा, ब्याँसी, ब्राह्मण, परियार र अन्य रहेका छन् ।

क्षेत्री –९४.२९% विश्वकर्मा- ४.५५% ब्याँसी- ०.५३%

ब्राह्मण- ०.३४% परियार– ०.२६% अन्य - ०.०३%

१०) मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको संरचना

यसगाँउपालिका क्षेत्रमा बसोवास गर्ने बहुसंख्यक व्यक्तिहरुको मातृभाषा नेपाली रहेको छ।यस बाहेक दार्चुलेली, डोटेली, ब्याँसी र अन्य पनि केही मात्रामा देखिएका छन्।जुन तपशील बमोजिमको प्रतिशतमा देखिएका छन।

नेपाली - ७०.५७% दार्चुलेली – २५.६०% डोटेली - ३.२८%

ब्याँसी - ०.५१% अन्य - ०.०४%

११) धर्म अनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाँउपालिका भित्र मुख्य रुपमा हिन्दु र किश्चियन धर्म मान्ने मानिसहरु बसोवास गरेको देखिन्छ। धर्म मान्ने जनसंख्या तपशील बमोजिमको प्रतिशत रहेको पाईन्छ।

हिन्दु — ९९.९९%   किश्चियन — ०.०१%

१२) साक्षरता सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार ५ बर्ष र सो भन्दा माथिको जम्मा जनसंख्या मध्ये पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने (साक्षरता दर) ८०.९३%, पढ्न मात्र सक्ने ०.६४%, पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने १८.४३% रहेको छ।

तालिका १६.५.६ साक्षरता सम्बन्धी विवरण

विवरण	५ वर्ष माथिका जम्मा जनसंख्या	जनसंख्या			उल्लेख नभएको
		पढ्न लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न नसक्ने	
कुल	६२०२	५०१९	४०	११४३	०
पुरुष	३०६४	२७३६	१२	३१६	०
महिला	३१३८	२२८३	२८	८२७	०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१३) गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण

अपिहिमाल गाउँपालिका भित्र हालसम्म सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयका सबै तहका गरि जम्मा २२ वटा विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरुको संख्यात्मक विवरण तपशील वमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.५.७ विद्यालयहरुको विवरण

विद्यालयको किसिम	विद्यालयको तह	विद्यालयको संख्या
सामुदायिक विद्यालयहरु	आधारभुत(१-५)	१४
	आधारभुत(६-८)	४
	मा.वि.(९-१०)	३
	मा.वि (११-१२)	१
	सामुदायिक विद्यालय जम्मा	**२२**
संस्थागत विद्यालयहरु	आधारभुत(१-५)	०
	आधारभुत(६-८)	०
	मा.वि(९-१०)	०
	मा.वि(११-१२)	०
	संस्थागत विद्यालय जम्मा	**०**
	कुल जम्मा	**२२**

स्रोत :शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई,दार्चुला

१४) गाउँपालिकामा सञ्चालित प्रतिष्ठान तथा व्यवसायहरु

राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ अनुसार यस गाउँपालिका भित्र दर्ता भएका र दर्ता नभएका दुवै गरी जम्मा १४१ वटा प्रतिष्ठान/व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेका छन्।सो प्रतिष्ठान/व्यवसायहरुमा २९६ जना पुरुष र १२० महिला गरेर कुल ४१६ जना जनशक्ति संलग्न रहेका छन्।१ जना मात्र जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ५४, दुई जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ४४, तीन देखि नौ जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान तथा व्यवसायको संख्या ३६ र दश वा सो भन्दा बढी जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ७ रहेको छ।

१५) जग्गामा महिलाको स्वामित्व अनुसार परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाघर जग्गा दुबै भएको महिला परिवारसंख्या थोरै देखिन्छन्। यिनीहरुको संख्या मात्र २८ (२.०६%,) रहेको छ।घर मात्र भएका ११, जग्गा मात्र भएका २३ र घर जग्गा दुबै नभएका परिवार संख्या १२७९(९४.३९%) रहेका छन्।

तालिका १६.१.८महिलाको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण

क.सं.	स्वामित्व					जम्मा
	घर मात्र भएको	जग्गा मात्र भएको	घर जग्गा दुबै भएको	घर जग्गा दुबै नभएको	उल्लेख नभएको	
१.	११	२३	२८	१२७९	१४	१३५५

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१६) अपाङ्गताको प्रकारअनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाशारीरिक अपाङ्गता भएका पुरुष महिला नै अन्यप्रकारको अपाङ्गता भन्दा बढी देखिन्छन्।साथै विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता पनि रहेका छन्। जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

तालिका १६.१.९अपाङ्गताको प्रकार सम्बन्धी विवरण

	अपाङ्गताको प्रकार											
	शारीरिक	न्यून दृष्टियुक्त	दृष्टिविहीन	बहिरोपन	मनोसामाजिक	न्यून श्रवण शक्ति	बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	मानसिक वा मनोसामाजिक	बौद्धिक अपाङ्गता	हेमोफिलिया	अटिजम्	बहुअपाङ्गता
पुरुष	४९	२२	१४	१२	१२	६	६	०	०	०	०	८
महिला	४४	२१	१४	२	१२	५	२	०	०	०	०	८
जम्मा	९३	४३	२८	१४	२५	११	८	०	०	०	०	१६

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१७) परिवारले कृषि वाहेक चलाएका साना घरेलु व्यवसाय

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामा कृषि वाहेक कुनै पनि साना घरेलु व्यवसाय नभएका परिवारसंख्या धेरै देखिन्छन् ।साना घरेलु व्यवसाय चलाएका परिवार संख्या पुरुष र महिला अनुसार निम्न अनुसार रहेका छन्।

तालिका १६.१.१०साना घरेलु व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

कुनै पनि साना व्यवसाय नभएको	साना घरेलु व्यवसाय											जम्मा
	घरेलु उद्योग		व्यापार		यातायात		सेवा		अन्य		उल्लेख नभएको	
	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.		
११०६	५७	२६	४७	१६	१७	१	१२	९	५६	७	१	१३५५

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१८) नगरपालिकाको बजेट सम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकाको गत ५ आर्थिक बर्षको बजेट सम्बन्धी विवरण तपशील बमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.३.११ बजेट सम्बन्धी विवरण (रुपियामा)

विवरण	आ.व.०७५/०७६	आ.व.०७६/०७७	आ.व.०७७/०७८	आ.व.०७८/०७९	आ.व.०७९/०८०
कुल बजेट	-	२८४४२६८७३	३८०५९१४००	३४९५८९६७५	३५४१११२३२
खर्च	-	२३२३०३१४३	३२१०९५१९४	२८३६४७८९०	३०९३८०२४०
बाँकी	-	५२१२३७३०	५९४९६२०६	६५९४१७८५	४४७३१०५२

स्रोत : अपिहिमाल गा.पा, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

१६.६ मार्मा गाउँपालिका

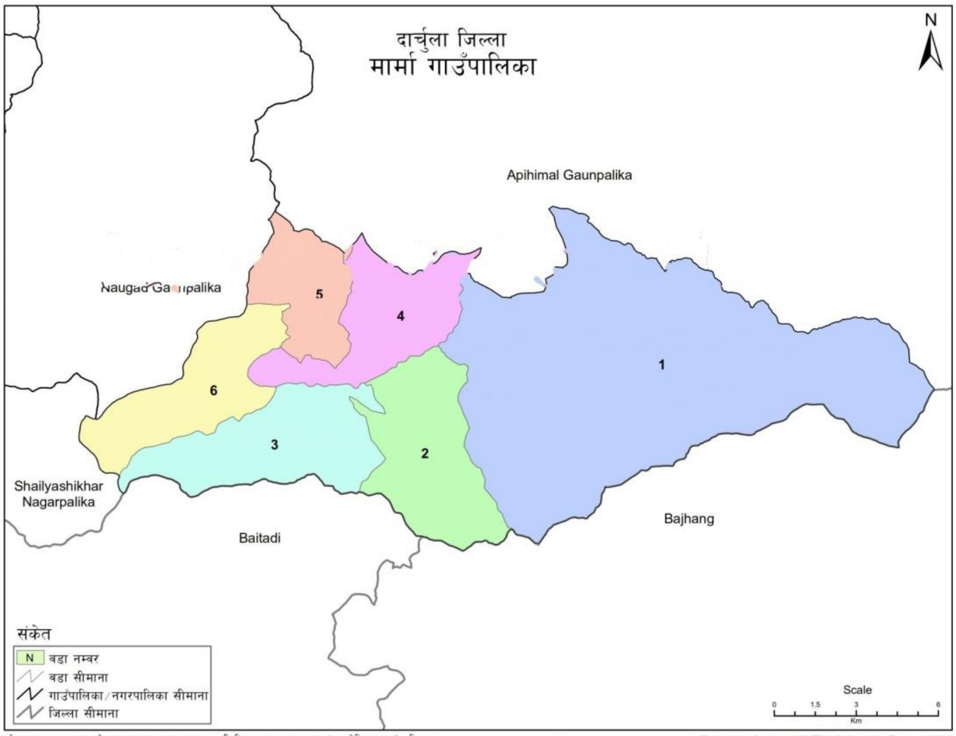

स्रोत: स्थलरुप नक्सा (स्केल १:२५००० / १:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग
Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC, 2016

१) गाउँपालिकाको पृष्ठभूमि

दार्चुला जिल्लाको साविकका लटिनाथ र तपोवन गाविसको पुरा भाग तथा सितोला गाविसको वडा नं. १-४ र गुल्जर गाविसको वडा नं. २-९लाई समावेश गरी मार्मा गाउँपालिका गठन गरिएको छ।

२) गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नामः	मार्मा गाउँपालिका
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी)	२०८.०६
केन्द्रः	लटिनाथ
वडा संख्याः	६ वटा
जनसंख्या	१५१२४ (जनगणना२०७८)
जनघनत्वः	७३ जना प्रति वर्ग कि.मि
परिवार संख्या	३०२५

३) सिमाना

पूर्वः अपिहिमाल गा.पा. र बझाङ जिल्ला
उत्तरः अपिहिमाल गा.पा.
पश्चिमः नौगाड गा.पा. र शैल्यशिखर न.पा
दक्षिणः बैतडी र बझाङ जिल्ला

४) गाउँपालिकाको वडाअनुसार परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरणः

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा परिवार संख्या ३०२५ र कुल जनसंख्या १५१२४ रहेको छ। जसमध्ये महिलाको संख्या ७८९२ र पुरुषको संख्या ७२३२ छ।

तालिका १६.६.१: परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

वडानं.	परिवार संख्या	जनसंख्या	पुरुष	महिला	परिवारको आकार	लैगिंक अनुपात
१	७०४	३५९१	१७२७	१८६४	५.१०	९२.६५
२	५०५	२२६७	१०९०	११७७	४.४९	९२.६१
३	४७४	२३६०	११४९	१२११	४.९८	९४.८८
४	५१९	२५७१	१२११	१३६०	४.९५	८९.०४
५	३५६	१७६४	८१६	९४८	४.९६	८६.०८
६	४६७	२५७१	१२३९	१३३२	५.५१	९३.०२
जम्मा	३०२५	१५१२४	७२३२	७८९२	५.००	९१.६४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

५) परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसारयस गाउँपालिकाको कुल परिवार मध्ये ९२.१३ प्रतिशत परिवारले दैनिक रुपमा खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। त्यस्तै कुल परिवारको ७.८७ प्रतिशतले खाना पकाउन अक्सर एल.पि.ग्याँसको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ।

तालिका १६.६.२ खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धनअनुसार परिवार संख्या

जम्मा परिवार	इन्धनकोप्रकार						
	काठ/दाउरा	एल.पि.ग्याँस	विद्युत	गुईंठा	बायोग्याँस	मट्टितेल	अन्य
३०२५	२७८७	२३८	०	०	०	०	०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

६) परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा यस गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत धारा/पाइप रहेको छ। यस बाहेक मुल धारा र नदी खोलाको पानी पिउने परिवारसंख्या पनि रहेका छन्।जुन तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १६.६.३ परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीकोमुख्य स्रोत								
	धारा पाइप घरपरिसर भित्र	धारापाइप घरपरिसर बाहिर	ट्युववेलहाते पम्प	ढाकिएको इनार कुवा	खुल्ला इनार कुवा	मुल धारा	नदी खोला	जार बोतल	अन्य
३०२५	१८०५	१२०६	०	०	१	८	४	०	१

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

७) परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने कुल परिवार मध्ये ९९.२७ प्रतिशत परिवारमा शौचालयको सुविधा रहेको छ।यस पालिकामा चर्पी नभएको परिवार पनि रहेका छन्। विस्तृत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका १६.६.४ परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पी सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार				
	फ्लस भएकोसार्वजनिक ढल	फ्लस भएकोसेप्टिक टयाङ्की	साधारण	सार्वजनिक	चर्पी नभएको
३०२५	७०	२३६८	५६०	५	२२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

८) परिवारले बाल्ने बत्तीको मुख्य स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने परिवारले बत्ती बाल्नको लागि अक्सर विद्युत प्रयोग गरेको देखिन्छ ।यसको साथै सोलार, मट्टितेलबाट बत्ती बाल्नेहरु पनि रहेका छन् ।

तालिका १६.६.५ बत्ती बाल्न प्रयोग हुने स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	बत्तीबाल्न अक्सर प्रयोग हुनेस्रोत				
	विद्युत	सोलार	मट्टितेल	बायोग्याँस	अन्य
३०२५	१७९७	११८४	२	१	४१

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

९)जातजाती अनुसारको जनसंख्या

वि.सं. २०७८ को जनगणना अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्दै आएका मुख्य जातजातिहरुमा क्षेत्री, ब्राह्मण, विश्वकर्मा, ठकुरी, परियार र अन्य देखिएका छन्।

क्षेत्री— ७९.७०%   ब्राह्मण ७.१३%   विश्वकर्मा — ६.९२%

ठकुरी — ४.११%   परियार — २.०४%   अन्य — ०.११%

१०) मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको संरचना

यसगाउँपालिकामा बसोवास गर्ने बहुसंख्यक व्यक्तिहरुको मातृभाषा नेपाली रहेको छ। यस बाहेक दार्चुलेली, डोटेली, बैतडेली, बझाङ्गी र अन्य भाषा पनि केही मात्रामा देखिएका छन्।

नेपाली —६७.९४%   दार्चुलेली— २०.०४%   डोटेली - १.६३%

बैतडेली - १.१४%   बझाङ्गी — ०.१४%   अन्य — ०.१२%

११) धर्म अनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा हिन्दु र बौद्ध धर्म मान्ने मानिसहरु बसोवास गरेको देखिन्छ। विभिन्न धर्म मान्ने जनसंख्या प्रतिशत तपशील बमोजिम रहेको छ ।

हिन्दु — ९९.९५% बौद्ध— ०.०५%

१२) साक्षरता सम्बन्धि विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार ५ बर्ष र सो भन्दा माथिको जम्मा जनसंख्या मध्ये पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने (साक्षरता दर) ७७.०८%, पढ्न मात्र सक्ने ०.२४%, पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने २२.६३% रहेको छ।

तालिका १६.६.६ साक्षरता सम्बन्धी विवरण

विवरण	५ वर्ष माथिका जम्मा जनसंख्या	जनसंख्या			उल्लेख नभएको
		पढ्न लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न नसक्ने	
कुल	१३७७१	१०६१५	३३	३११६	७
पुरुष	६५०६	५५६३	१२	९२९	२
महिला	७२६५	५०५२	२१	२१८७	५

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१३) गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण

यस गाउँपालिका भित्र हालसम्म सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयका सवै तहका गरि जम्मा ४६ वटा विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरुको संख्यात्मक विवरण तपशील वमोजिम रहेको छ ।

तालिका १६.६.७ विद्यालयहरुको विवरण

विद्यालयको किसिम	विद्यालयको तह	विद्यालयको संख्या
सामुदायिक विद्यालय	आधारभुत(१-५)	३३
	आधारभुत(६-८)	६
	मा.वि.(९-१०)	४
	मा.वि (११-१२)	३
	सामुदायिक विद्यालय जम्मा	**४६**
संस्थागत विद्यालय	आधारभुत(१-५)	०
	आधारभुत(६-८)	०
	मा.वि(१-१०)	०
	मा.वि(१-१२)	0
	संस्थागत विद्यालय जम्मा	**०**
	कुल जम्मा	**४६**

स्रोत :शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई,दार्चुला

१४) गाउँपालिकामा सञ्चालित प्रतिष्ठान तथा व्यवसायहरु

राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ अनुसार यसगाउँपालिका भित्र दर्ता भएका र दर्ता नभएका दुवै गरी जम्मा २६४ वटा प्रतिष्ठान/व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेका छन्।सो प्रतिष्ठान/व्यवसायहरुमा ५१४ जना पुरुष र २१८ महिला गरेर कुल ७३२ जना जनशक्ति संलग्न रहेका छन्। १ जना मात्र जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ९७, दुई जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या७९, तीन देखि नौ जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ७९ र दश वा सो भन्दा बढी जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ९ रहेको छ।

१५) जग्गामा महिलाको स्वामित्व अनुसार परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाघर जग्गा दुबै भएको महिला परिवारसंख्या थोरै देखिन्छन्। यिनीहरुको संख्या मात्र ५८ (१.९२%,) रहेको छ।घर मात्र भएका १६, जग्गा मात्र भएका ५७ र घर जग्गा दुबै नभएका परिवार संख्या २८१८(९३.१६%) रहेका छन्।

तालिका १६.१.८महिलाको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	स्वामित्व					जम्मा
	घर मात्र भएको	जग्गा मात्र भएको	घर जग्गा दुबै भएको	घर जग्गा दुबै नभएको	उल्लेख नभएको	
१.	१६	५७	५८	२८१८	७६	३०२५

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१६) अपाङ्गताको प्रकारअनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामा शारीरिक अपाङ्गता भएका पुरुष महिला नै अन्य प्रकारको अपाङ्गता भन्दा बढी देखिन्छन्।साथै विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता पनि रहेका छन्। जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

तालिका १६.१.९अपाङ्गताको प्रकार सम्बन्धी विवरण

	अपाङ्गताको प्रकार												
	शारीरिक	न्यून दृष्टियुक्त	दृष्टिविहीन	बहिरोपन	मनोसामाजिक	न्यून श्रवणशक्ति	बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	मानसिक वा मनोसामाजिक	बौद्धिक अपाङ्गता	हेमोफिलिया	अटिजम्	बहुअपाङ्गता
पुरुष	८१	१८	११	३	११	३	१०	५	४	०	१	१६
महिला	६८	१३	१०	७	४	२	५	७	३	१	०	१०
जम्मा	१४९	३१	२१	१०	१५	५	१५	१२	७	१	१	२६

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१७) परिवारले कृषि वाहेक चलाएका साना घरेलु व्यवसाय

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामा कृषि वाहेक कुनै पनि साना घरेलु व्यवसाय नभएका परिवारसंख्या धेरै देखिन्छन्।साना घरेलु व्यवसाय चलाएका परिवार संख्या पुरुष र महिला अनुसार निम्न अनुसाररहेका छन्।

तालिका १६.१.१०साना घरेलु व्यवसायसम्बन्धी विवरण

कुनै पनि साना व्यवसाय नभएको	**साना घरेलु व्यवसाय**											**जम्मा**
	घरेलु उद्योग		**व्यापार**		**यातायात**		**सेवा**		**अन्य**		**उल्लेख नभएको**	
	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.		
२५६९	२१	६	७९	२९	६	५	११	०	९४	६७	१३८	३०२५

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१८) नगरपालिकाको बजेट सम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकाको गत ४ आर्थिक बर्षको बजेट सम्बन्धी विवरण तपशील बमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.३.११ बजेट सम्बन्धी विवरण (रुपियामा)

विवरण	**आ.व.०७५ /०७६**	**आ.व.०७६/०७७**	**आ.व.०७७/०७८**	**आ.व.०७८/०७९**	**आ.व.०७९/०८०**
कुल बजेट	-	४४०१४३५५७.६	४६४०१५९७०.७	४३०१३७९८७.९	४४०१४३५५७.८
खर्च	-	४२५५३०९२०.७	४५५२०२७९७.८	४१८३९८८०२.९	४२५५३०९२०.७
बाँकी	-	१४६१२६३६.८४	८८१३१७२.९७	११७३९१८५	१४८१२६३६.८४

स्रोत : मार्मा गा.पा, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

१६.७ शैल्यशिखर नगरपालिका

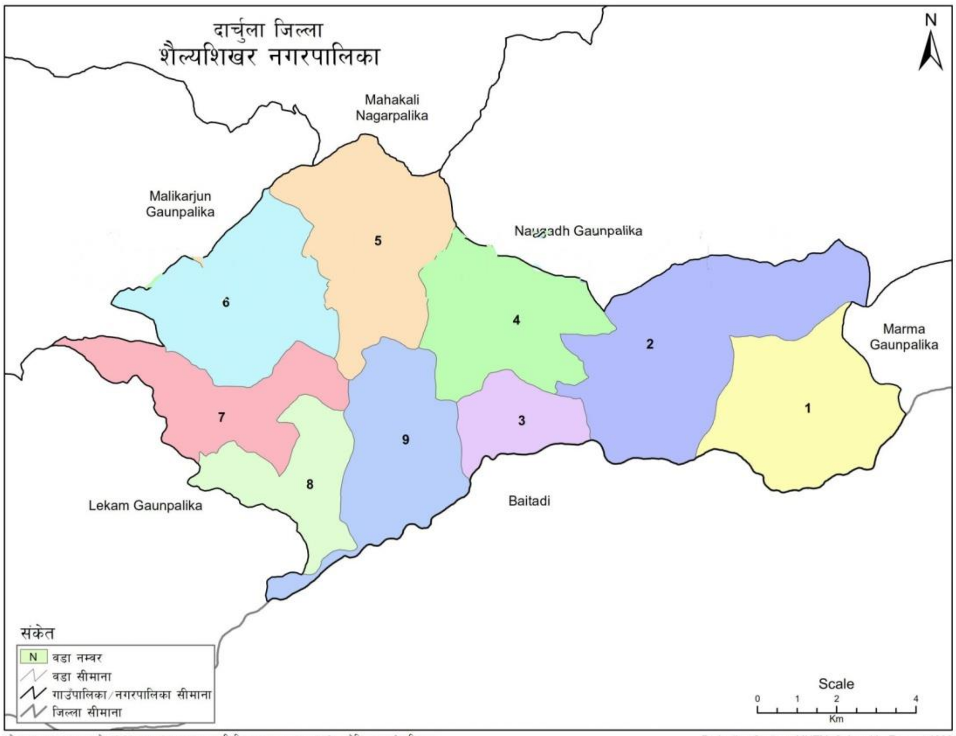

स्रोत: स्थलरुप नक्सा (स्केल १:२५००० / १:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC, 2016

१) नगरपालिकाको पृष्ठभूमि

दार्चुला जिल्लाका साबिकका ६ वटा गाविसहरु शिखर, रानिशिखर, देथला, गोकुलेश्वर, ग्वानी र बोहरीगाउँ मिलाएर शैल्यशिखर नगरपालिका गठन गरिएको छ।

२)नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नामः	शैल्यशिखर नगरपालिका
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी)	११७.८१
केन्द्रः	गोकुलेश्वर
वडा संख्याः	९
जनसंख्या	२१८०७ (जनगणना२०७८)
जनघनत्वः	१८५जना प्रति वर्ग कि.मि.
परिवार संख्याः	४५०१

३) सिमाना

पूर्वः मार्मागा.पा. पश्चिमः लेकम गा.पा.

उत्तरः नौगाड गा.पा.,महाकाली न.पा. र मालिकार्जुनगा.पा. दक्षिणः बैतडी जिल्ला

४) नगरपालिकाको वडाअनुसार परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरणः

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाको कुल परिवार संख्या ४५०१ र कुल जनसंख्या २१८०७ रहेको छ।जसमध्ये महिलाको संख्या ११२४२ र पुरुषको संख्या १०५६५ रहेको छ।

तालिका १६.८.१:परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

वडानं.	परिवार संख्या	जनसंख्या	पुरुष	महिला	औसत परिवारको आकार	लैगिंक अनुपात
१	५५१	२४६०	१२०६	१२८०	४.५१	९४.२२
२	४०४	२०२३	९७०	१०५३	५.०१	९२.१२
३	३४२	१६६१	७६०	९०१	४.८६	८४.३५
४	४७८	२६३८	१२६०	१३७८	५.५२	९१.४४
५	४२४	२१८९	१०७३	१११६	५.१६	९६.१५
६	५७९	२८९०	१३९३	१४९७	४.९९	९३.०५
७	४०१	१९५१	९३८	१०१३	४.८७	९२.६०
८	४१७	२०४६	९८८	१०५८	४.९१	९३.३८
९	९०५	३९२३	१९७७	१९४६	४.३३	१०१.५९
जम्मा	४५०१	२१८०७	१०५६५	११२४२	४.८४	९३.९८

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

५) परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसारयस नगरपालिकाको कुल परिवार मध्ये ८७.८९ प्रतिशत परिवारले दैनिक रुपमा खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। कुल परिवारको ११.७८ प्रतिशतले खाना पकाउन एल.पि.ग्याँसको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ।

तालिका १६.८.२ खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धन अनुसार परिवार संख्या

जम्मा परिवार संख्या	खाना पकाउन प्रयोग गर्ने इन्धनकोप्रकार						
	काठ/दाउरा	एल.पि.ग्याँस	विद्युत	गुईंठा	बायोग्याँस	मट्टितेल	अन्य
४५०१	३९५६	५३०	३	०	५	५	२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

६)परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८अनुसार यस नगरपालिकाभित्र बसोवास गर्ने परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत धारा/पाइप रहेको छ। यस बाहेक मुल तथा ईनार/कुवाको पानी उपयोग गर्ने संख्या पनि उलेख्य रहेको छ। जुन तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १६.८.३ परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीकोमुख्य स्रोत								
	धारा पाइप घरपरिसर भित्र	धारापाइप घरपरिसर बाहिर	ट्युववेल हाते पम्प	ढाकिएकोइ नार कुवा	खुल्लाइ नार कुवा	मुल धारा	नदी खोला	बोतल जार	अन्य
४५०१	२११८	१९५३	०	६	२५	२७१	१२०	०	८

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

७) परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस नगरपालिकामा बसोवास गर्ने कुल परिवार मध्ये ९८.४० प्रतिशत परिवारमा शौचालयको सुविधा रहेको छ। यस नगपालिकामा अझैपनि चर्पी नभएका केही परिवारहरु रहेका छन्।

तालिका १६.८.४ परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पी सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार				
	फ्लस भएको (सार्वजनिक ढल)	फ्लस भएको (सेप्टिक टयाङ्क)	साधारण	सार्वजनिक	चर्पी नभएको
४५०१	२८	३८३३	५६५	३	७२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

८) परिवारले बाल्ने बत्तीको स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस नगरपालिकामा बसोवास गर्ने परिवारले बत्ती बाल्नको लागि अक्सर विद्युत प्रयोग गरेको देखिन्छ ।यसको साथै सोलार, मट्टितेल, बायोग्याँसबाट बत्ती बाल्नेहरु पनि यस नगरपालिका रहेका छन् ।

तालिका १६.८.५ बत्ती बाल्न प्रयोग हुने स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	बत्तीबाल्न अक्सर प्रयोग हुनेस्रोत				
	विद्युत	सोलार	मट्टितेल	बायोग्याँस	अन्य
४५०१	३४७३	८५१	३५	०	१४२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

९)जातजाती अनुसारको जनसंख्या

वि.सं. २०७८ को जनगणना अनुसार यस नगरपालिकामा बसोवास गर्ने मुख्य जातजातिहरुमा क्षेत्री, ब्राह्मण, विश्वकर्मा, परियार, ठकुरी, बादी, दशनामी/ सन्यासी, मगर, कुशवाहा र अन्य देखिएका छन् ।

क्षेत्री -५२.६६% ब्राह्मण- २८.१७% विश्वकर्मा/कामी- ११.२०%

परियार/दमाई —४.०४% ठकुरी — २.७१% बादी - ०.५५%

दशनामी/सन्यासी ०.३३% मगर - ०.१७% कुशवाहा— ०.०५% अन्य — ०.१३%

१०) मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको संरचना

यस नगरपालिका क्षेत्रमा बसोवास गर्ने बहुसंख्यकव्यक्तिहरुको मातृभाषा नेपाली रहेको छ।यस बाहेक दार्चुलेली, डोटेली,बैतडेली र अन्य देखिएका छन।

नेपाली — ५३.३०% दार्चुलेली— २४.०८% डोटेली— २१.८७%

बैतडेली— ०.६३% अन्य — ०.१२%

११) धर्म अनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाभित्र मुख्य रुपमा हिन्दु,, क्रिश्चियन,बौद्ध, इस्लाम र बहाई धर्म मान्ने मानिसहरु बसोवास गरेको देखिन्छ।विभिन्न धर्म मान्ने जनसंख्या प्रतिशत तपशील बमोजिम रहेको छ।

हिन्दु — ९९.८९% क्रिश्चियन - ०.०९% बौद्ध — ०.०१%

इस्लाम- ०.००५% बहाई - ०.००५%

१२) साक्षरता सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार ५ बर्ष र सो भन्दा माथिको जम्मा जनसंख्या मध्ये पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने (साक्षरता दर) ७४.९३%, पढ्न मात्र सक्ने ०.४६%, पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने २४.५८% रहेको छ।

तालिका १६.८.६ साक्षरता सम्बन्धी विवरण

विवरण	५ वर्ष माथिका जम्मा जनसंख्या	जनसंख्या			उल्लेख नभएको
		पढ्न लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न नसक्ने	
कुल	१९९८२	१४९७२	९१	४९११	८
पुरुष	९६०१	८१०८	३६	१४५२	५
महिला	१०३८१	६८६४	५५	३४५९	३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१३) नगरपालिकामा सञ्चालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाको विवरण

यस नगरपालिका भित्र हालसम्म सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयका सवै तह गरी जम्मा ५३ वटा विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन्।नगरपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरुको संख्यात्मक विवरण तपशील वमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.८.७ विद्यालयहरुको विवरण

विद्यालयको किसिम	विद्यालयको तह	विद्यालयको संख्या
सामुदायिक विद्यालय	आधारभुत(१-५)	२८
	आधारभुत(६-८)	१०
	मा.वि.(९-१०)	६
	मा.वि (११-१२)	७
	सामुदायिक विद्यालय जम्मा	**५१**
संस्थागत विद्यालय	आधारभुत(१-५)	१
	आधारभुत(६-८)	०
	मा.वि(९-१०)	१
	मा.वि(११-१२)	०
	संस्थागत विद्यालय जम्मा	**२**
	कुल जम्मा	**५३**

स्रोत :शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, दार्चुला

१४) नगरपालिकामा सञ्चालित प्रतिष्ठान तथा व्यवसायहरु

राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ अनुसार यस नगरपालिका भित्र दर्ता भएका र दर्ता नभएका दुवै गरी जम्मा ५२४ वटा प्रतिष्ठान/व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेका छन्।सो प्रतिष्ठान/व्यवसायहरुमा १२४५ जना पुरुष र २६५ महिला गरेर कुल १५१० जना जनशक्ति संलग्न रहेका छन्। १ जना मात्र जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या २७८, दुई जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या १३४, तीन देखि नौ जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ८६ र दश वा सो भन्दा बढी जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या २६ रहेको छ।

१५) जग्गामा महिलाको स्वामित्व अनुसार परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामा घर जग्गा दुबै भएको महिला परिवारसंख्या थोरै देखिन्छन्। यिनीहरुको संख्या मात्र ८६(१.९१%,) रहेको छ ।घर मात्र भएका ५, जग्गा मात्र भएका ८५ र घर जग्गा दुबै नभएका परिवार संख्या ४१६६(९२.५६%) रहेका छन्।

तालिका १६.१.८महिलाको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	स्वामित्व					जम्मा
	घर मात्र भएको	जग्गा मात्र भएको	घर जग्गा दुबै भएको	घर जग्गा दुबै नभएको	उल्लेख नभएको	
१.	५	८५	८६	४१६६	१५९	४५०१

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१६) अपाङ्गताको प्रकारअनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाशारीरिक अपाङ्गता भएका पुरुष महिला नै अन्य प्रकारको अपाङ्गता भन्दा बढी देखिन्छन्।साथै विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता पनि रहेका छन्। जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

तालिका १६.१.९अपाङ्गताको प्रकार सम्बन्धी विवरण

	अपाङ्गताको प्रकार											
	शारीरिक	न्यून दृष्टियुक्त	दृष्टिविहीन	बहिरोपन	मनोसामाजिक	न्यून श्रवणशक्ति	बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	मानसिक वा मनोसामाजिक	बौद्धिक अपाङ्गता	हेमोफिलिया	अटिजम्	बहुअपाङ्गता
पुरुष	११९	२५	१०	८	१५	३	११	१०	१	२	०	१९
महिला	९५	२३	१३	१४	११	५	१२	३	५	०	०	१५
जम्मा	२१४	४८	२३	२२	२६	८	२३	१३	६	२	०	३४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१७) परिवारले कृषि वाहेक चलाएका साना घरेलु व्यवसाय

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाकृषि वाहेक कुनै पनि साना घरेलु व्यवसाय नभएका परिवारसंख्या धेरै देखिन्छन्।साना घरेलु व्यवसाय चलाएका परिवार संख्या पुरुष र महिला अनुसार निम्न अनुसाररहेका छन्।

तालिका १६.१.१०साना घरेलु व्यवसायसम्बन्धी विवरण

कुनै पनि साना व्यवसाय नभएको	साना घरेलु व्यवसाय											जम्मा
	घरेलु उद्योग		व्यापार		यातायात		सेवा		अन्य		उल्लेख नभएको	
	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.		
४३२९	१९	२	७९	३२	३	७	२	२	८	१	१७	४५०१

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१८) नगरपालिकाको बजेट सम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकाको गत ५ आर्थिक बर्षको बजेट सम्बन्धी विवरण तपशील बमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.८.११ बजेट सम्बन्धी विवरण(रु.लाखमा)

विवरण	आ.व.०७५/०७६	आ.व.०७६/०७७	आ.व.०७७/०७८	आ.व.०७८/०७९	आ.व.०७९/०८०
कुल बजेट	४५६८	५००९	५५२६	६००२	६३३५
खर्च	४४८५	४३८३	५०७७	५५५१	५४३०
बाँकी	८३	६२६	४४९	४५१	९०५

स्रोत : शैल्यशिखर न.पा, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

१६.८ मालिकार्जुन गाउँपालिका

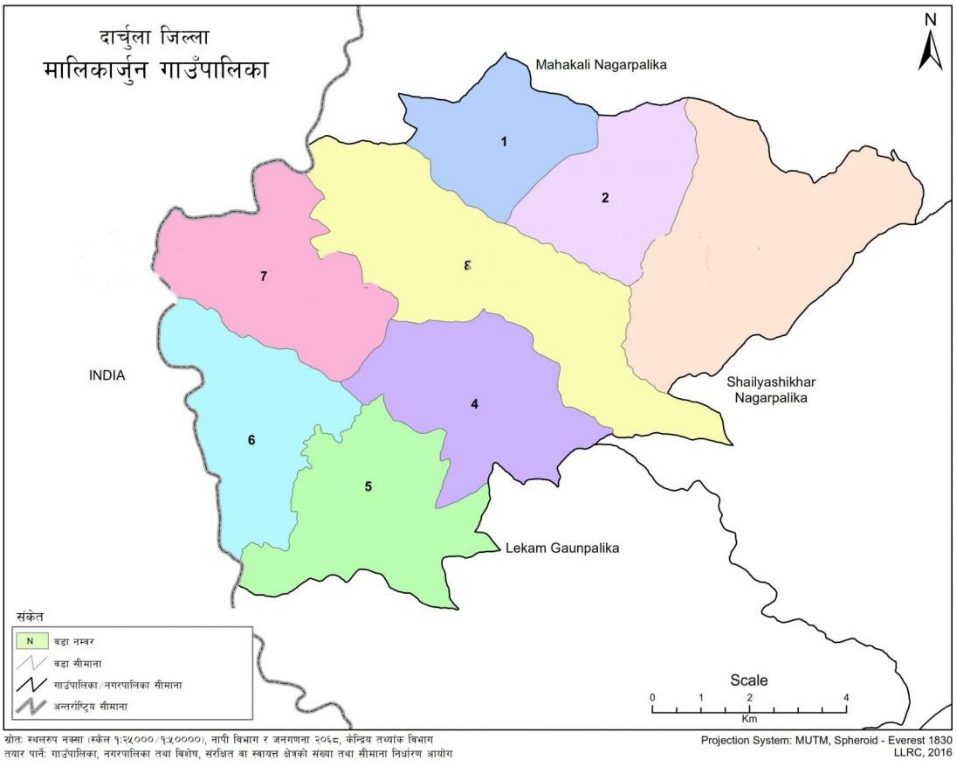

१) गाउँपालिकाको पृष्ठभूमि

दार्चुला जिल्लाको ६ वटा गाविसहरु शंकरपुर, भगवती, मालिकार्जुन, हुनैनाथ, डाडाकोट र उकु मिलाएर मालिकार्जुन गाउँपालिका गठन गरिएको छ।

२) गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नाम :	मालिकार्जुन गाउँपालिका
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी)	१००.८२
केन्द्र:	शंकरपुर पस्ती
वडा संख्या:	८
जनसंख्या:	१५६३५(जनगणना २०७८)
जनघनत्व:	१५५जना प्रति वर्ग कि.मि.
परिवार संख्या:	३१७४

३) सिमाना

पूर्वः शैल्यशिखर न.पा.
पश्चिमः भारत
उत्तरः महाकाली न.पा.
दक्षिणः लेकम गा.पा.

४) गाउँपालिकाको वडाअनुसार परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरणः

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिमा जम्मा परिवार संख्या ३१७४ र कुल जनसंख्या १५६३५ रहेको छ। जसमध्ये महिलाको संख्या ८०५४ र पुरुषको संख्या ७५८१ छ।

तालिका १६.९.१: परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

वडानं.	परिवार संख्या	जनसंख्या	पुरुष	महिला	परिवारको आकार	लैगिंक अनुपात
१	२२२	११७६	५५४	६२२	५.३०	८९.०७
२	४०२	१८८७	९१०	९७७	४.६९	९३.१४
३	४७३	२८७५	१४६४	१४११	६.०८	१०३.७६
४	३४९	१५५७	७३९	८१८	४.४६	९०.३४
५	३७५	१७५३	८४८	९०५	४.६७	९३.७०
६	३९१	१७६४	८१४	९५०	४.५१	८५.६८
७	३१७	१५१०	७४६	७६४	४.७६	९७.६४
८	६४५	३११३	१५०६	१६०७	४.८३	९३.७१
जम्मा	३१७४	१५६३५	७५८१	८०५४	४.९३	९४.१३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

५) परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकाको कुल परिवार मध्ये ९६.५७ प्रतिशत परिवारले दैनिक रुपमा खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। कुल परिवारको ३.१५ प्रतिशतले खाना पकाउन अक्सर एल.पि.ग्याँसको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ।

तालिका १६.९.२ खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धन अनुसार परिवार संख्या

जम्मा परिवार संख्या	परिवारले खाना पकाउन प्रयोग गर्ने इन्धनको प्रकार						
	काठ/दाउरा	एल.पि.ग्याँस	विद्युत	गुईंठा	बायोग्याँस	मट्टितेल	अन्य
३१७४	३०६५	१००	३	०	४	२	०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

६) परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८अनुसार यस गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत धारा/पाइप रहेको छ । यस बाहेक मुल धारा र नदी/खोलाको पानी पिउने परिवार पनि रहेका छन्। जुन तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १६.९.३ परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीको मुख्य स्रोत								
	धारा पाइप घर परिसर भित्र	धारा पाइप घर परिसर बाहिर	ट्युववेल हाते पम्प	ढाकिएको इनार कुवा	खुल्लाइ नार कुवा	मुल धारा	नदी खोला	जार बोतल	अन्य
३१७४	११५३	१६११	०	६	९५	२७६	३१	०	२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

७) परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने कुल परिवारमध्ये ९८.११ प्रतिशत परिवारमा शौचालयको सुविधा रहेको छ। यस गाउँपालिकामा चर्पी नभएको परिवार पनि रहेका छन्। विस्तृत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका १६.९.४ परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पी सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार				
	फलस भएको (सार्वजनिक ढल)	फ्लस भएको (सेप्टिक टयाङ्की)	साधारण	सार्वजनिक	चर्पी नभएको
३१७४	१३	६५२	२४४३	६	६०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

८) परिवारले बाल्ने बत्तीको स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने परिवारले बत्ती बाल्नको लागि अक्सर विद्युत प्रयोग गरेको देखिन्छ ।यसको साथै सोलार, मट्टितेलबाट पनि बत्ती बाल्नेहरु केही मात्रामा रहेका छन्।

तालिका १६.९.५ बत्ती बाल्न प्रयोग हुने स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	बत्तीबाल्न अक्सर प्रयोग हुनेस्रोत				
	विद्युत	सोलार	मट्टितेल	बायोग्याँस	अन्य
३१७४	२२७२	८३२	२२	१	४७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

९) जातजाती अनुसारको जनसंख्या

वि.सं. २०७८ को जनगणना अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मुख्य जातजातिहरुमा क्षेत्री, विश्वकर्मा, ब्राह्मण, ठकुरी, परियार, दशनामी/सन्यासी, गुरुङ,धानुक र अन्य रहेका छन्।

क्षेत्री- ६३.२७% विश्वकर्मा — १६.७८% ब्राह्मण-११.४४%

ठकुरी - ६.५६% परियार — ०.८८% दशनामी/सन्यासी — ०.६७%

गुरुङ - ०.१६% धानुक -०.१३% अन्य -०.१०%

१०) मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको संरचना

यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने बहुसंख्यक मानिसहरुको मातृभाषा नेपाली रहेको छ। यस बाहेक दार्चुलेली, डोटेली, हिन्दी,बैतडेली, गुरुङ र अन्यभाषा पनि केही मात्रामा रहेका छन्।

नेपाली — ६५.२२% दार्चुलेली, - २३.८१% डोटेली— १०.१७%

हिन्दी- ०.४७% बैतडेली- ०.१६% गुरुङ - ०.०९%

अन्य - ०.०८%

११) धर्म अनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा हिन्दु र बौद्धधर्म मान्ने मानिसहरु बसोवास गरेको देखिन्छ। धर्म मान्ने जनसंख्या प्रतिशत तपशील बमोजिम रहेको छ।

हिन्दु — ९९.९९३% बौद्ध — ०.००७%

१२) साक्षरता सम्बन्धि विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार ५ बर्ष र सो भन्दा माथिको जम्मा जनसंख्या मध्ये पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने (साक्षरता दर) ७९.९१%, पढ्न मात्र सक्ने ०.५७%, पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने १९.५१% रहेको छ।

तालिका १६.९.६ साक्षरता सम्बन्धी विवरण

विवरण	५ वर्ष माथिका जम्मा जनसंख्या	जनसंख्या			उल्लेख नभएको
		पढ्न लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न नसक्ने	
कुल	१४४३७	११५३७	८३	२८१६	१
पुरुष	६९५४	६२३७	२२	६९५	०
महिला	७४८३	५३००	६१	२१२१	१

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१३) गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण

बरेङ गाउँपालिका भित्र हालसम्म सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयका सवै तह गरि जम्मा ३८ वटा विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरुको संख्यात्मक विवरण तपशील वमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.९.७ विद्यालयहरुको विवरण

विद्यालयको किसिम	विद्यालयको तह	विद्यालयको संख्या
सामुदायिक विद्यालय	आधारभुत(१-५)	२३
	आधारभुत(६-८)	३
	मा.वि.(९-१०)	६
	मा.वि (११-१२)	५
सामुदायिक विद्यालय जम्मा		**३७**
संस्थागत विद्यालय	आधारभुत(१-५)	१
	आधारभुत(६-८)	०
	मा.वि(९-१०)	0
	मा.वि(११-१२)	0
संस्थागत विद्यालय जम्मा		**१**
कुल जम्मा		**३८**

स्रोत :शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई,दार्चुला

१४) गाउँपालिकामा सञ्चालित प्रतिष्ठान तथा व्यवसायहरु

राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ अनुसार यस गाउँपालिकाभित्र दर्ता भएका र दर्ता नभएका दुवै गरी जम्मा ३९३ वटा प्रतिष्ठान/व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। सो प्रतिष्ठान/व्यवसायहरुमा ८५० जना पुरुष र ३४२ महिला गरेर कुल ११९२ जना जनशक्ति संलग्न रहेका छन् । एक जना मात्र जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या २१७, दुई जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान तथा व्यवसायको संख्या ७१, तीन देखि नौ जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान तथा व्यवसायको संख्या ७६ र दश वा सो भन्दा बढी जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या २९ रहेको छ।

१५) जग्गामा महिलाको स्वामित्व अनुसार परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाघर जग्गा दुबै भएको महिला परिवारसंख्या थोरै देखिन्छन्। यिनीहरुको संख्या मात्र ७७(२.४३%,) रहेको छ ।घर मात्र भएका ११, जग्गा मात्र भएका ६७ र घर जग्गा दुबै नभएका परिवार संख्या २९८० (९३.८९%) रहेका छन्।

तालिका १६.१.८महिलाको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	स्वामित्व					जम्मा
	घर मात्र भएको	जग्गा मात्र भएको	घर जग्गा दुबै भएको	घर जग्गा दुबै नभएको	उल्लेख नभएको	
१.	११	६७	७७	२९८०	३९	३१७४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१६) अपाङ्गताको प्रकारअनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाशारीरिक अपाङ्गता भएका पुरुष महिला नै अन्य प्रकारको अपाङ्गता भन्दा बढी देखिन्छन्।साथै विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता पनि रहेका छन्। जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

तालिका १६.१.९अपाङ्गताको प्रकार सम्बन्धी विवरण

	अपाङ्गताको प्रकार											
	शारीरिक	न्यून दृष्टियुक्त	दृष्टिविहीन	बहिरोपन	मनोसामाजिक	न्यून श्रवणशक्ति	बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	मानसिक वा मनोसामाजिक	बौद्धिक अपाङ्गता	हेमोफिलिया	अटिजम्	बहुअपाङ्गता
पुरुष	९२	२०	१०	१७	९	२	१५	८	१	०	१	१८
महिला	९२	१३	१५	११	९	३	८	३	१	१	०	१३
जम्मा	१९८	३३	२५	२८	१८	५	२३	११	२	१	१	३१

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१७) परिवारले कृषि वाहेक चलाएका साना घरेलु व्यवसाय

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामा कृषि वाहेक कुनै पनि साना घरेलु व्यवसाय नभएका परिवारसंख्या धेरै देखिन्छन्।साना घरेलु व्यवसाय चलाएका परिवार संख्या पुरुष र महिला अनुसार निम्न अनुसाररहेका छन्।

तालिका १६.१.१०साना घरेलु व्यवसायसम्बन्धी विवरण

कुनै पनि साना व्यवसाय नभएको	साना घरेलु व्यवसाय											जम्मा
	घरेलु उद्योग		व्यापार		यातायात		सेवा		अन्य		उल्लेख नभएको	
	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.		
२९९३	१५	४	६८	२९	५	३	१२	८	२०	६	११	३१७४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१८) गाउँपालिकाको बजेट सम्बन्धी विवरण

यस गाउँपालिकाको गत ५ आर्थिक बर्षको बजेट सम्बन्धी विवरण तपशील बमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.९.११ बजेट सम्बन्धी विवरण (रुपैयाँमा)

विवरण	आ.व.०७५/ ०७६	आ.व.०७६/ ०७७	आ.व.०७७/ ०७८	आ.व.०७८/०७९	आ.व.०७९/०८०
कुल बजेट	४६६३०२९८९	४३५१३९१५९	४८८१७३५४०	५०६५०००३८	५६४९०४९६२
खर्च	४०३९०२०७६	३७२४३०४६०	४१३१०७१०३	४३९३५९९३०	४९८९५८२४१
बाँकी	६२४००९१३	६२७०८६९९	७५०६६४३७	६७१४०१०८	६५९४६७२१

स्रोत : मालिकार्जुन गा.पा,गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

१६.९ लेकम गाउँपालिका

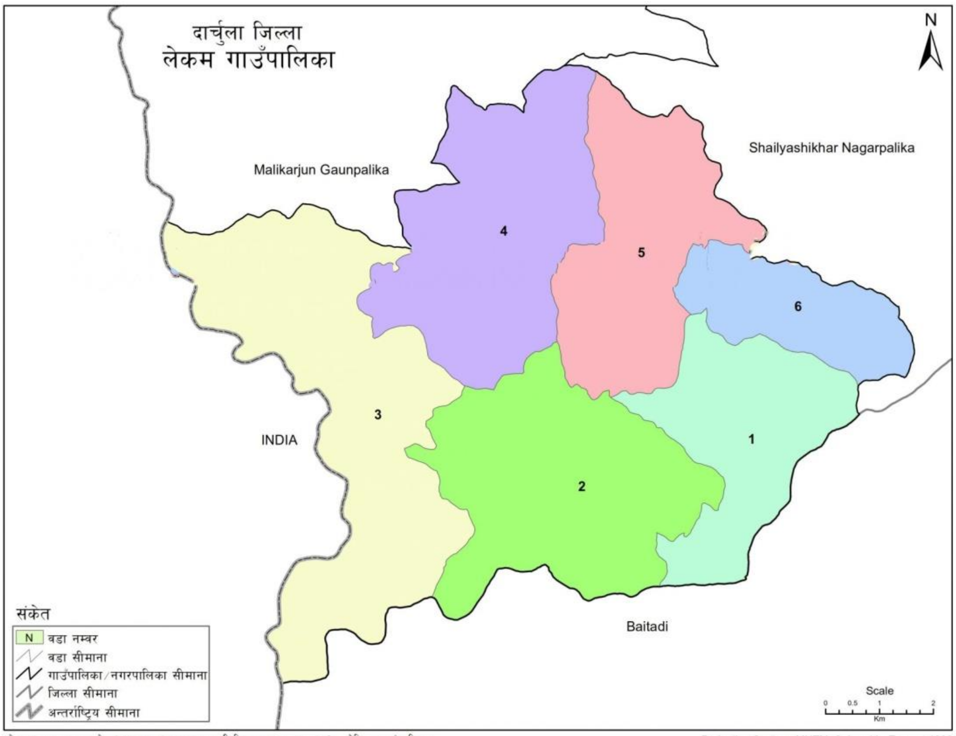

स्रोत: स्थलरुप नक्सा (स्केल १:२५००० / १:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC, 2016

१) गाउँपालिकाको पृष्ठभूमि

लेकम गाउँपालिका दार्चुला जिल्लाका ४ वटा गाविसहरु रिठाचौपाता, लाली, सर्मोली र खरकाडा मिलाएर गठन गरिएको छ ।

२) गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नाम :	लेकम गाउँपालिका
क्षेत्रफल :	८३.९८वर्ग कि.मी
केन्द्र :	राटामाटा
वडा संख्या :	६
जनसंख्या :	१३७४३
परिवार संख्या :	३०३०
जनघनत्व:	१६४ जना प्रति वर्ग कि.मि.

३) सिमाना

पूर्व : शैल्यशिखर न.पा.
पश्चिम :भारत
उत्तर : मालिकार्जुन गा.पा.
दक्षिण :बैतडी जिल्ला

४)गाउँपालिकाको वडाअनुसार परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरणः

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या १३७४३ रहेको छ।जसमध्ये महिलाको संख्या ७२१३ र पुरुषको संख्या ६५३० छ।

तालिका १६.१०.१: परिवार र जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

वडानं.	परिवार संख्या	जनसंख्या	पुरुष	महिला	औसत परिवारको आकार	लैगिंक अनुपात
१	५२४	२३४२	१०९२	१२५०	४.४७	८७.३६
२	५०४	२३०५	१११६	११८९	४.५७	९३.८६
३	४०९	१७७५	८७८	८९७	४.३४	९७.८८
४	५७२	२६७८	१२७६	१४०२	४.६९	९१.०१
५	५६४	२५४०	१२३८	१३०२	४.५०	९५.०८
६	४५८	२१०३	९३०	११७३	४.५९	७९.२८
जम्मा	३०३०	१३७४३	६५३०	७२१३	४.५४	९०.५३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

५) परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसारयस गाउँपालिकाको कुल परिवार मध्ये ९४.१३ प्रतिशत परिवारले दैनिक रुपमा खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। त्यस्तैगरि ५.३५ प्रतिशतले खाना पकाउन अक्सर एल.पि.ग्याँसको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ।

तालिका १६.१०.२ खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धन अनुसार परिवार संख्या

जम्मा परिवार संख्या	परिवारले खाना पकाउन प्रयोग गर्ने इन्धनकोप्रकार						
	काठ/दाउरा	एल.पि.ग्याँस	विद्युत	गुइँठा	बायोग्याँस	मट्टितेल	अन्य
३०३०	२८५२	१६२	५	०	७	३	१

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

६) परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८अनुसार यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र बसोवास गर्ने परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत धारा/पाइप रहेको छ।यस बाहेक मुलधारा, नदी/खोला र इनार पानी पिउने परिवार पनि रहेका छन् जुन तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १६.१०.३ परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीकोमुख्य स्रोत								
	धारा पाइप घरपरिसर भित्र	धारापाइप घरपरिसर बाहिर	ट्युववेल हाते पम्प	ढाकिएको इनार कुवा	खुल्ला इनार कुवा	मूल धारा	नदी खोला	जार बोतल	अन्य
३०३०	१७४४	९४५	०	११२	५९	१६४	४	०	२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

७) परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने कुल परिवार मध्ये ९८.७५ प्रतिशत परिवारमा शौचालयको सुविधा रहेको छ। यस गाउँपालिकामा चर्पी नभएको परिवार पनि रहेका छन्। विस्तृत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका १६.१०.४ परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पी सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार				
	फ्लस भएको (सार्वजनिक ढल)	फ्लस भएको (सेप्टिक टयाङ्क)	साधारण	सार्वजनिक	चर्पी नभएको
३०३०	१२२	२२५	२६३८	७	३८

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

८) परिवारले बाल्ने बत्तीको स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने अधिकांश परिवारले बत्ती बाल्नको लागि अक्सर विद्युत प्रयोग गरेको देखिन्छ।यसको साथै सोलार, मट्टितेल, बायोग्याँसबाट बत्ती बाल्नेहरु पनि यस गाउँपालिका रहेका छन्।

तालिका १६.१०.५ बत्ती बाल्न प्रयोग हुने स्रोत सम्बन्धी विवरण

जम्मा परिवार संख्या	बत्तीबाल्न अक्सर प्रयोग हुनेस्रोत				
	विद्युत	सोलार	मट्टितेल	बायोग्याँस	अन्य
३०३०	१४७३	१५०१	३१	१	२४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

९)जातजाती अनुसारको जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसार यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने मुख्य जातजातिहरुमा क्षेत्री, ब्राह्मण, विश्वकर्मा, मिजार, दशनामी/ सन्यासी, ठकुरी, परियार, बादी र अन्य रहेका छन्।

क्षेत्री— ३९.८६% ब्राह्मण-३३.५७% विश्वकर्मा/कामी - ८.१३%

दशनामी/ सन्यासी- ७.७३% मिजार- ६.५९% ठकुरी—१.८८%

परियार/दमाई — १.५१% बादी— ०.६५% अन्य — ०.०८%

१०) मातृभाषा अनुसार जनसंख्याको संरचना

लेकमगाउँपालिका क्षेत्रमा बसोवास गर्ने बहुसंख्यकव्यक्तिहरुको मातृभाषा नेपाली रहेको छ। यस बाहेक दार्चुलेली, डोटेली, बैतडेली, हिन्दी र अन्य पनि केही मात्रामा देखिएका छन्।

नेपाली — ६६.७२% दार्चुलेली — २८.७३% डोटेली — २.९६%

बैतडेली — १.३५% हिन्दी - ०.१०% अन्य - ०.१३%

११) धर्म अनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस नगरपालिकामा हिन्दु, बौद्ध र बहाई धर्म मान्ने मानिसहरु बसोवास गरेको देखिन्छ। धर्म मान्ने जनसंख्या प्रतिशत तपशील बमोजिम रहेको छ

हिन्दु — ९९.९८% बौद्ध — ०.०१% बहाई- ०.०१%

१२) साक्षरता सम्बन्धि विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार ५ बर्ष र सो भन्दा माथिको जम्मा जनसंख्या मध्ये पढ्न र लेख्न दुवै सक्ने (साक्षरता दर) ७५.१८%, पढ्न मात्र सक्ने ०.४०%, पढ्न र लेख्न दुवै नसक्ने २४.३१% रहेको छ।

तालिका १६.१०.६ साक्षरता सम्बन्धी विवरण

विवरण	५ वर्ष माथिकाको जम्मा जनसंख्या	जनसंख्या			उल्लेख नभएको
		पढ्न लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न नसक्ने	
कुल	१२६२२	९४८९	५०	३०६८	१५
पुरुष	५९४२	५१४६	२१	७६८	७
महिला	६६८०	४३४३	२९	२३००	८

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१३) गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण

यस गाउँपालिका भित्र हालसम्म सवै तहका सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयका गरी जम्मा ४७ वटा विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। नगरपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरुको संख्यात्मक विवरण तपशील वमोजिम रहेको छ ।

तालिका १६.१०.७ विद्यालयहरुको विवरण

विद्यालयको किसिम	विद्यालयको तह	विद्यालयको संख्या
सामुदायिक विद्यालय	आधारभुत(१-५)	२९
	आधारभुत(६-८)	८
	मा.वि.(९-१०)	६
	मा.वि (११-१२)	४
	सामुदायिक विद्यालय जम्मा	**४७**
संस्थागत विद्यालय	आधारभुत(१-५)	०
	आधारभुत(६-८)	०
	मा.वि(९-१०)	०
	मा.वि(११-१२)	०
	संस्थागत विद्यालय जम्मा	**०**
	कुल जम्मा	**४७**

स्रोत :शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, बागलुङ

१४) गाउँपालिकामा सञ्चालित प्रतिष्ठान तथा व्यवसायहरु

राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ अनुसार यस गाउँपालिका भित्र दर्ता भएका र दर्ता नभएका दुवै गरी जम्मा २८३ वटा प्रतिष्ठान/व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। सो प्रतिष्ठान/व्यवसायहरुमा ७६३ जना पुरुष र ४६१ महिला गरेर कुल १२२४ जना जनशक्ति संलग्न रहेका छन्। १ जना मात्र जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ७५, दुई जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या १००, तीन देखि नौ जना जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ७६ र दश वा सो भन्दा बढी जनशक्ति संलग्न भएको प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या ३२ रहेको छ।

१५) जग्गामा महिलाको स्वामित्व अनुसार परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामा घर जग्गा दुबै भएको महिला परिवार संख्या थोरै देखिन्छन्। यिनीहरुको संख्या मात्र २४(०.७९%,) रहेको छ ।घर मात्र भएका ८, जग्गा मात्र भएका ३४ र घर जग्गा दुबै नभएका परिवार संख्या २७८६(९१.९५%) रहेका छन्।

तालिका १६.१.८महिलाको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण

क.सं.	स्वामित्व					जम्मा
	घर मात्र भएको	जग्गा मात्र भएको	घर जग्गा दुबै भएको	घर जग्गा दुबै नभएको	उल्लेख नभएको	
१.	८	३४	२४	२७८६	१७८	३०३०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१६) अपाङ्गताको प्रकारअनुसार जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामा शारीरिक अपाङ्गता भएका पुरुष महिला नै अन्य प्रकारको अपाङ्गता भन्दा बढी देखिन्छन्।साथै विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता पनि रहेका छन्। जुन निम्न अनुसार रहेका छन्।

तालिका १६.१.९अपाङ्गताको प्रकार सम्बन्धी विवरण

	अपाङ्गताको प्रकार											
	शारीरिक	न्यून दृष्टियुक्त	दृष्टिविहीन	बहिरोपन	मनोसामाजिक	न्यून श्रवणशक्ति	बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	मानसिक वा मनोसामाजिक	बौद्धिक अपाङ्गता	हेमोफिलिया	अटिजम्	बहुअपाङ्गता
पुरुष	६८	६	५	१२	७	१	१६	६	०	१	०	१५
महिला	६५	११	१०	१७	११	०	६	२	२	०	०	१२
जम्मा	१३३	१७	१५	२९	१८	१	२२	८	२	१	०	२७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१७) परिवारले कृषि वाहेक चलाएका साना घरेलु व्यवसाय

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस पालिकामाकृषि वाहेक कुनै पनि साना घरेलु व्यवसाय नभएका परिवारसंख्या धेरै देखिन्छन्।साना घरेलु व्यवसाय चलाएका परिवार संख्या पुरुष र महिला अनुसार निम्न अनुसाररहेका छन्।

तालिका १६.१.१०साना घरेलु व्यवसायसम्बन्धी विवरण

कुनै पनि साना व्यवसाय नभएको	साना घरेलु व्यवसाय											जम्मा
	घरेलु उद्योग		व्यापार		यातायात		सेवा		अन्य		उल्लेख नभएको	
	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.	पु.	म.		
२८८६	१५	६	३६	१९	८	१०	१६	२२	३	५	४	३०३०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१८) नगरपालिकाको बजेट सम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकाको गत ५ आर्थिक बर्षको बजेट सम्बन्धी विवरण तपशील बमोजिम रहेको छ।

तालिका १६.३.११ बजेट सम्बन्धी विवरण (रुपियामा)

विवरण	आ.व.०७५/०७६	आ.व.०७६/०७७	आ.व.०७७/०७८	आ.व.०७८/०७९	आ.व.०७९/०८०
कुल बजेट	३९९४९८५४६.४८	४२८८८८०००.००	५२८९३६२९६.००	४७६८५८९०६.७५	५१७९४९९२७.०२
खर्च	३०७७४३२७४.००	३१०६८९७१८.००	३९९९७१८१३.००	३८७१५०३१८.००	४१९३३६७२७.७०
बाँकी	९१७५५२७२.४८	११८१९८२८२.००	१२८९६४४८३.००	८९७०८५८८.७५	९८६१३३९९.२८

स्रोत : लेकम गा.पा, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

खण्ड- १७

तथ्याङ्क कार्यालय सम्बन्धी जानकारी

१७.१ कार्यालयको परिचय र अवस्थिति

जनतालाई अधिक रुपमाहित हुने नीति निर्धारण गर्न, नेपाल सरकारका विभागहरुको प्रशासकीय निपुणता बढाउन र मुलुकको आर्थिक गतिविधिबारे यथार्थ ज्ञान प्राप्त गर्न तत्कालिन सरकारलाई यथार्थ आधार चाहिएको र त्यस्तो आधार जुटाउन तथ्याङ्क सम्बन्धि कामको निमित्त एक केन्द्रीय स्तरको संरचना आवश्यक भएकोले केन्द्रीय निकायको रुपमा वि. सं २०१५ मंसिर १८ गते नेपाल तथ्याङ्क ऐन २०१५ बमोजिम साविकको संख्या विभाग खारेज गरी वि. सं २०१५ पौष १७ गते राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय अन्तर्गत रहने गरी केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको स्थापना भएको हो। केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको स्थापना पश्चात तथ्याङ्क ऐन २०१५ र नियमावली २०४१ मा भएको व्यवस्था वमोजिम केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको कार्यसम्पादनमा सहयोग पुर्याउने, स्थानिय स्तरमा संकलन गरिने तथ्याङ्कलाई बढि भन्दा बढी विश्वसनीय बनाउने तथा स्थानिय स्तरमा तथ्याङ्क सम्बन्धी गतिविधिहरुको समन्वय गर्ने उद्धेश्यले वि. सं. २०५०मा नेपालका ३३ वटा जिल्लाहरुमा शाखा तथ्याङ्क कार्यालयको स्थापना भएको थियो जसमध्ये तथ्याङ्क कार्यालय दार्चुला पनि एक हो।स्थापना कालमा यस कार्यालयको नाम शाखा तथ्याङ्ककार्यालय रहेकोमा आ. व २०७०।७१ देखि कार्यालयको नाम परिमार्जन भई तथ्याङ्क कार्यालय भएको छ। २०७९ साल असोज २७ गते देखि तथ्याङ्क ऐन २०१५ खारेज भई नयाँ तथ्याङ्क ऐन २०७९ लागु भए पश्चात अहिले यो कार्यालय प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय अन्तर्गत रहेको छ। यस कार्यालयको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत दार्चुला र बैतडी जिल्ला पर्दछन् ।यस कार्यालयले राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको आदेशअनुसार तथ्याङ्क संकलन गर्दछ र राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट अन्तिम नतिजा स्वरुप प्राप्त हुन आएका विविध विषयका तथ्याङ्क प्रयोगकर्ता तथा सरोकारवाला निकायहरुलाई निशुल्क रुपमा उपलब्ध गराउने कार्य गर्दछ।हाल यो कार्यालय दार्चुला र बैतडी कार्यक्षेत्र हुनेगरी दार्चुला जिल्लाको सदरमुकाम, महाकाली नगरपालिका वडा नं ४ स्थित खलँगा बजार आर्दशटोलमा रहेको छ।

तथ्याङ्क कार्यालयको स्थापना पछि स्थानियतहहरुमा राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय बाट सञ्चालन हुने गणना एवं सर्वेक्षणहरुमा सहयोगी भूमिका निभाउनुको अतिरिक्त तथ्याङ्क कार्यालयको आफ्नै वार्षिक कार्यक्रमहरु पनि प्राप्त भई एक आर्थिक वर्ष भरिमा सञ्चालन हुँदै आएको छ। जिल्ला स्तरमा यस कार्यालयले सेवाग्राहीहरुलाई सर्वसुलभ निशुल्क तथ्याङ्क सम्बन्धी विभिन्न सेवाहरु उपलब्ध गराउँदै आएको छ।कार्यालय स्थापना पश्चात स्थानिय स्तरका तथ्याङ्कीय गतिविधिहरुमा बृद्धि हुनुका साथै कार्यालयको कार्य प्रभावकारीतामा समेत बृद्धि भईरहेको छ।

१७.२ कार्यालयको काम

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको मातहतमा रहेको जिल्लास्थित तथ्याङ्क कार्यालयका कार्यहरु देहाय वमोजिम रहेका छन्।

१) राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट आफ्नो क्षेत्रमा सञ्चालन गरिने गणना एवं सर्वेक्षणमा संलग्न हुने।
२) राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट जिल्लास्तरमा सञ्चालन हुने तालिम कार्यमा सघाउ पुर्याउने र स्थानिय स्तरमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने तालिम सञ्चालन गर्ने।
३) राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले जिल्लाबाट संकलन गर्न जिम्मेवारी दिएका द्धितिय तथ्याङ्कहरु संकलन गर्ने।
४) जिल्लाको तथ्याङ्क प्रोफाईल तयार गर्ने।
५) जिल्ला विकासको निमित्त आवश्यक तथ्याङ्क उपलब्ध भए नभएको मुल्याङ्कन गर्ने।
६) जिल्ला स्तरीय तथ्याङ्क विकास कार्यक्रम वनाई केन्द्रमा पठाउने।
७) वडा र गणना क्षेत्रको सिमाना, धरातलर घर परिवारको निर्दिष्ट स्थान छुट्याउने गरी नक्साङ्कन गर्ने।
८) जिल्ला स्तरिय तथ्याङ्कीय क्रियाकलापहरुको समन्वय गर्ने।

१७.३ कर्मचारी दरबन्दी र कार्यरत कर्मचारीको विवरण

तालिका १७.१ तथ्याङ्क कार्यालय दार्चुलाको संगठन संरचना

क.स	पद	सेवा समुह	श्रेणी	कुल दरवन्दी
१	तथ्याङ्क अधिकृत	नेपाल आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क	रा.प.तृतीय	१
२	सह लेखापाल	प्रशासन, लेखा	रा. प. अनं. प्रथम	१
३	गणक	नेपाल आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क	रा. प. अनं. द्धितीय	२
४	खरिदार	प्रशासन,सामान्य प्रशासन	रा. प. अनं. द्धितीय	२
५	कार्यालय सहयोगी	प्रशासन, सामान्य प्रशासन	श्रेणी विहिन	२
			जम्मा	८

तालिका १७.२ तथ्याङ्क कार्यालय दार्चुलामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण

क.स	कर्मचारीको नाम थर	पद तथा श्रेणी	स्थायी ठेगाना	सम्पर्क नम्वर
१	शंकर दत्त भट्ट	तथ्याङ्क अधिकृत, रा.प.तृतिय	बेदकोट ९कञ्चनपुर	९८५८७७५०२४
२	दीपक राज जोशी	सहलेखापाल, रा.प.अनं.द्धितीय	भीमदत्त ८ कञ्चनपुर	९८४८७२९३४५
३	हरिश पन्त	खरिदार, रा.प.अनं.द्धितीय	मालिकार्जुन ८ दार्चुला	९८४८७००९४२
४	जनक सिह बोहरा	खरिदार, रा.प.अनं.द्धितीय	महाकाली ८ दार्चुला	९८६०२०१६२३
५	योगेश जोशी	गणक, रा.प.अनं.द्धितीय	भीमदत्त १० कञ्चनपुर	९८४०७६६९१४
६	अर्जुन बि.क.	गणक, रा.प.अनं.द्धितीय	प.वि.न.पा. ४ अछाम	९८६४९४३७१०
७	महेश महरा	का.स.	दुहुँ १ दार्चुला	९८४८९९९७११

तालिका १७.३ कार्यालय स्थापनादेखि हालसम्म कार्यरत कार्यालय प्रमुखहरुको विवरण

क्र.सं.	पद	नाम	अवधि	
			देखि	सम्म
१	नि.तथ्याङ्क अधिकृत	लिलाधर भट्ट	२०५०/०६/०६	२०५५/०९/०४
२	तथ्याङ्क अधिकृत	दिनेश भट्टराई	२०५५/०९/०५	२०५७/०३/०६
३	तथ्याङ्क अधिकृत	शिवनन्दन साह	२०५७/०३/०७	२०५८/०५/१५
४	नि.तथ्याङ्क अधिकृत	परमानन्द पन्त	२०५८/०५/१६	२०५८/१०/१८
५	तथ्याङ्क अधिकृत	अम्विका बस्याल	२०५८/१०/१९	२०६१/०२/०१
६	नि.तथ्याङ्क अधिकृत	परमानन्द पन्त	२०६१/०२/०२	२०६२/०३/०५
७	नि.तथ्याङ्क अधिकृत	लिलाधर भट्ट	२०६२/०३/०६	२०६४/०३/३१
८	नि.तथ्याङ्क अधिकृत	शंकर दत्त भट्ट	२०६४/०४/०१	२०६७/०४/०६
९	तथ्याङ्क अधिकृत	गोविन्द प्रसाद न्यौपाने	२०६७/०४/०७	२०७१/०६/१५
१०	तथ्याङ्क अधिकृत	पदमराज पाण्डे	२०७१/०६/१५	२०७८/१०/०२
११	तथ्याङ्क अधिकृत	शंकर दत्त भट्ट	२०७८/१०/०३	हालसम्म

१७.४ कार्यालयबाट सञ्चालन हुने कार्यहरु, प्रदान गरिने सेवा तथा सोको प्रक्रियाहरु

क) सञ्चालन हुने कार्यहरुः

सि.नं	सञ्चालन हुने कार्यहरु	प्रक्रिया
१	तथ्याङ्क सङ्कलनः कृषि सामग्री मूल्य, निर्माण सामग्री मूल्य, औद्योगिक तथा गैर औद्योगिक मूल्य, राष्ट्रिय लेखा अनुमानकालागि आवश्यक पर्ने जिल्ला स्तरिय तथ्याङ्कहरु र कार्यालयले तोकेका अन्य कार्यक्रमहरु	राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट छानिएका क्षेत्रमा प्राप्त निर्देशानुसार अन्तरवार्ताप्रश्नावलीको प्रयोग गरी तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने
२	तथ्याङ्क प्रकाशन तथा वितरण गर्ने ।	कार्यालयबाट प्रकाशित एवं रा. त. काबाट प्राप्त तथ्याङ्क एवं प्रकाशनहरु विभिन्न व्यक्ति, संघसंस्था र कार्यालयहरुलाई उपलव्ध गराउने ।
३	तथ्याङ्क अभिलेखन गर्ने ।	राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय र अन्य कार्यालय तथा संघ संस्थाबाट प्राप्त तथ्याङ्क एवम् प्रकाशनहरुको अभिलेख राख्ने ।

४	जिल्ला स्तरिय तथ्याङ्कीय क्रियाकलापहरुको समन्वय गर्ने ।	जिल्लाका सरकारी तथा गैर सरकारी कार्यालय,तथ्याङ्क प्रयोगकर्ताहरु बीच गोष्ठी, बैठक आदि मार्फतसमन्वय कार्य गर्ने ।
५	जिल्ला स्तरमा तथ्याङ्कीय प्राविधिक सेवा प्रदान गर्ने ।	जिल्लाका सरकारी तथा गैर सरकारी कार्यालय, योजना, परियोजना आदिले संचालन गर्न लागेको तथ्याङ्किय क्रियाकलापहरु तथा सर्वेक्षणहरुमा सर्वेक्षण विधि तथा नमूना छनौट पद्दती, तथ्याङ्क विश्लेषण विधि आदीको प्राविधिक सेवा प्रदान गर्ने ।

ख) प्रदान गरिने सेवाहरुः

१) वडा तहकोः जनसंख्या, घरपरिवार र जिल्ला तहबाट संकलित र प्रक्षेपित तथ्याङ्कीय विवरण।

२) गाउँपालिका/नगरपालिका तहकोः क्षेत्रफल, जनसंख्या, साक्षरता, जातजाती धर्म, मातृभाषा कृषक परिवार, गैरकृषि परिवार र जिल्ला तहबाट संकलित र प्रक्षेपित तथ्याङ्कीय विवरण।

३) जिल्ला तहको: जनगणना, कृषिगणना र औधोगिक गणना, नेपाल जिवनस्तर र श्रमशक्ति सर्वेणका नतिजाका आवधिक प्रकाशनहरु, नियमित प्रकाशनहरु र अन्य प्रकाशनहरुको तथ्याङ्क उपलव्ध गराउने।

ग) सेवा उपलव्ध गराउने प्रक्रिया:

१) यस कार्यालयको प्राविधिक तथा पुस्तकालय फाँटमा लिखित वा मौखिक रुपमा आवश्यक परेको तथ्याङ्क माग गर्नुपर्दछ।

२) लाग्ने समयः तयार अवस्थामा भए निवेदन पेश गर्ने वित्तिकै र तयार गर्नु पर्ने भए माग बमोजिम तत्काल।

३) सेवा तथा अन्य दस्तुर शुल्कः निःशुल्क तर मूल्य तोकिएका पुस्तकहरु खरिद गर्नु परेमा तोकिएको दस्तुर लाग्ने।

४) गुनासो तथा उजुर सुन्ने जिम्मेवार व्यक्तिः कार्यालय प्रमुख।

घ) तथ्याङ्कीय परामर्श:

यस कार्यालयबाट जिल्लास्थित तथ्याङ्क उत्पादन गर्ने निकायहरु जस्तै: जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालयमा रहेको सूचना तथा अभिलेख शाखा, शिक्षा विकास तथा समन्वय ईकाइ, घरेलु तथा उद्योग कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्रको योजना तथा तथ्याङ्क शाखा, जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयको तथ्याङ्क शाखा, भेटेरिनरी तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र, अन्य संघसंस्थाहरु आदिमा कार्यरत जनशक्तिहरुलाई आवश्यक पर्दा तथ्याङ्कीय राय सल्लाह तथा परामर्श दिइँदै आएको छ। जिल्लामा रहेका क्याम्पस तथा विद्यालयहरुलाई जनसंख्या तथा तथ्याङ्कको बारेमा आवश्यकता अनुसारको अवधारणा तथा परामर्श समेत दिइदै आएको छ।

ङ) अन्य निकायसँगको सहकार्य:

यस कार्यालयले जिल्लाका सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरुमा उत्पादन हुने तथ्याङ्कीय कार्यमा सहयोगी भूमिका निभाउदै आएको छ। जिल्लाका विभिन्न पालिका तथा संघसंस्थाहरुको प्रोफाईल तयारीको लागि तहाँबाट माग भए बमोजिम यस कार्यालयबाट प्राविधिक सहयोग गर्ने गरिएको छ।

१७.५ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयका मुख्य प्रकाशनहरु

१७.५.१ Statistical Bulletin

1) StatisticalBulletinvol.123
2) Statistical Bulletin vol.121-122
3) Statistical Bulletin vol.120

१७.५.२ Nepal in Figures

1) Nepal In Figures 2022
2) नेपालको तथ्याङ्कीय झलक२०७९
3) नेपालको तथ्यङ्कीय झलक-२०७८
4) Nepal in Figures 2021
5) नेपालको तथ्यांकीय झलक२०७७
6) Nepal in Figures 2020

१७.५.३ Pocket Books

1) Nepal Statistical Pocket Book-2020
2) Statistical Pocket Book of Nepal 2018

१७.५.४ Year Books

1) Nepal Statistical Year Book 2021
2) Statistical Year Book 2019

१७.५.५ Other Publications

1) Concepts And Definitions of Statistical Terms
2) व्यावसायिक पशुपालन एकिकृत सर्वेक्षण२०७८ (संक्षिप्त नतिजा पुस्तिका)
3) Commercial Livestock Integrated Survey 2021
4) Social Statistics Book 2079
5) National Industrial Survey National Report 2019/20
6) Nepal Statistical Year Book 2021
7)SOLID WASTE ACCOUNT FOR URBAN MUNICIPALITIES OF NEPAL,2022
8) Official Statistics of Nepal: Issues and Practices 2022
9) Economic Census Atlas-Nepal
10) Annual Growth Rate of GDP by Economic Activities-Table
11) National Economic Census 2018, Analytical Report No.1 (Analysis of 18 Industries)
12) National Economic Census 2018,National Profile 1 by Province
13) National Economic Census 2018,National Report 2-3 by district
14) National Economic Census-2018, Provincial Summary Reports
15) National Statistical System of Nepal FINAL
16) National Population and Housing Census 2011 (Caste, ethnicity and mother tongue)
17) Nepal Labour Force Survery III

खण्ड १८

निर्वाचन सम्बन्धी जानकारी

१८.१) स्थानिय तह निर्वाचन २०७९

लोकतन्त्र गणतन्त्र र संघियताका लागि लामो समय देखि संघर्षरत नेपाली जनताहरुको अधिकारको सुनिश्चित गर्न र मताधिकारको सम्मान गर्न एवं आफूले रोजेको उम्मेदवार लाई छान्न पाउने मतदाताको सार्वभौम अधिकारलाई पूर्ण सम्मान गर्न नेपालको संविधान २०७२ र स्थानीय तह निर्वाचन ऐन २०७३ ले गरेको व्यवस्था अनुरुपस्थानिय तहको दोस्रो कार्यकालको लागि २०७९ साल बैशाख ३० गते स्थानिय तहको निर्वाचन सम्पन्न भैसकेको छ।

संघिय संरचना अनुसार स्थानीय तहको निर्वाचन सम्पन्न भै स्थानीय सरकारको स्वरुप वन्ने सन्दर्भमा महिला, दलित, अल्पसंख्यक सहितको समावेशी प्रतिनिधित्व सुनिश्चित भैसकेको छ। दार्चुला जिल्लाका ९ वटा स्थानीय तहमा जम्मा ३२३ प्रतिनिधीको लागि निर्वाचन सम्पन्न भैसकेको छ। २ वटा नगरपालिकाको लागी २ जना प्रमुख र २ जना उप प्रमुख गरी ४ जना र ७ गाउँपालिकाका लागी ७ जना अध्यक्ष र ७ जना उपाध्यक्ष निर्वाचित भएका छन्। ६१ वडावाट त्यतिकै संख्यामा वडा अध्यक्ष र २४४ जना वडा सदस्य निर्वाचित भएका छन्। संविधानले व्यवस्था गरे अनुसार यो निर्वाचनबाट १२० जना महिला वडा सदस्य निर्वाचित भएका छन् जसमा ५९ जना दलित महिलाहरुको प्रतिनिधित्व भएको छ। नगर कार्यपालिकामा ६ जना तथा गाँउ कार्यपालिकामा १४ गरी जम्मा २० जना दलित तथा अल्पसंख्यक सदस्यहरुको प्रतिनिधित्व भैसकेको छ। संविधानले व्यवस्था गरे वमोजिम स्थानीय तहमा नगर सभा, नगर कार्यपालिका तथा गाँउ सभा, गाँउ कार्यपालिकाको गठन भै यस प्रकारको प्रतिनिधित्व भएको छ।

अपिहिमाल गाउपालिकाको वडा नम्वर १ र २ मा दलित महिला सदस्य उम्मेदवार नै थिएनन्।

स्थानिय तह निर्वाचन २०७९ मा जिल्लामा कुल १० वटा राजनीतिक दलहरुले आफ्नो उम्मेद्वारी दर्ता गराएका थिए।विभिन्न राजनीतिक दलबाट विभिन्न पदमा विजय हुने प्रतिनिधिको संख्या तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १९.१: स्थानियतह निर्वाचन २०७९ मा राजनीतिक दलका निर्वाचित पदहरुको संख्यात्मकविवरण

क्र.सं.	राजनीतिक दल	प्रमुख /अध्यक्ष	उपप्रमुख/ उपाध्यक्ष	वडा अध्यक्ष	महिला सदस्य	दलित महिला सदस्य	सदस्य	दलित वाअल्पसंख्यक	जम्मा
१	ने.क.पा. (एमाले)	५	३	३४	३४	३५	६८	१४	१९३
२	नेपाली काँग्रेस	०	४	१७	२०	१४	३७	२	९४
३	ने.क.पा. (माओवादी)	४	२	१०	७	१०	१७	४	५४
जम्मा		९	९	६१	६१	५९	१२२	२०	३४१

स्रोत: जिल्ला निर्वाचन कार्यालय दार्चुला

१८.२ प्रतिनिधी सभा तथा प्रदेश सभा सदस्य निर्वाचन २०७९

दार्चुला जिल्लामा रहेको एउटा प्रतिनिधि सभा तथा २ वटा प्रदेश सभा सदस्यको लागि २०७९ साल मङ्सिर ४ गते निर्वाचन सम्पन्न भएको थियो। उक्त निर्वाचनमा बिजय हुने उम्मेद्वारहरुको विवरण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १९.३: प्रतिनिधी सभा सदस्य निर्वाचन २०७९ सम्बन्धी विवरण

क्षे. नं.	जम्मा मतदाता संख्या	जम्मा खसेको मत	कुल सदर मत	कुल बदर मत	बिजय उमेद्वार	राजनीतिक दल	प्राप्त मत	निकटतम् प्रतिस्प्रधि	
								उमेद्वार	प्राप्त मत
१	८९१५४	५७६६३	५५७२३	१९४०	दिलेन्द्र प्रसाद बडू	नेपाली कांग्रेस	२८५१५	गणेश सिंह ठगुन्ना	२६३८१

स्रोत: जिल्ला निर्वाचन कार्यालय दार्चुला

तालिका १९.४प्रदेश सभा सदस्य निर्वाचन २०७९ सम्बन्धी विवरण

निर्वाचन क्षेत्र		जम्मा मतदाता संख्या	जम्मा खसेको मत	कुल सदर मत	कुल बदर मत	बिजय उमेद्वार	राजनीतिक दल	प्राप्त मत
प्रतिनिधिसभा	प्रदेश सभा							
१	१	५१०४७	३१५४२	३०४०८	११३४	बिक्रम सिंह धामी	नेपाली कांग्रेस	१५१२७
१	२	३८१०७	२६२७२	२५५१७	७५५	मान बहादुर धामी	नेकपा (माओबादी केन्द्र)	१३१७१

स्रोत: जिल्ला निर्वाचन कार्यालय दार्चुला

तालिका १९.५ स्थानिय तह निर्वाचन २०७९ मा निर्वाचित भएका अध्यक्ष उपाध्यक्ष र वडा अध्यक्षहरुको सम्पर्क नम्वर

क्र. सं.	स्थानीय तह	वडा	पद	नाम	लिङ्ग	राजनीतिकदल/ स्वतन्त्र	मोबाइल नम्बर
१	अपिहिमाल गाउँपालिका		अध्यक्ष	भक्त सिहठेकरे (बोहरा)	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८६८०१४५६७
२	अपिहिमाल गाउँपालिका		उपाध्यक्ष	श्रीमती देवकीदेवी बोहरा	महिला	नेपालीकाँग्रेस	९८६८९६१५६७
३	अपिहिमाल गाउँपालिका	१	वडा अध्यक्ष	पोखर सिंहलोथ्याल	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८६८८१०७६१
४	अपिहिमाल गाउँपालिका	२	वडा अध्यक्ष	राम सिंह धामी	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८६४३०२९७२
५	अपिहिमाल गाउँपालिका	३	वडा अध्यक्ष	गगन सिंहकार्की	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८६९५६५७१३
६	अपिहिमाल गाउँपालिका	४	वडा अध्यक्ष	रविन्द्र सिंहबोहरा	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८६५९०२५३७
७	अपिहिमाल गाउँपालिका	५	वडा अध्यक्ष	राजेन्द्रसिंह धामी	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८६५९८२०५९
८	अपिहिमाल गाउँपालिका	६	वडा अध्यक्ष	धर्म सिंहधामी	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८६५९६४५३०
९	दुहुँ गाउँपालिका		अध्यक्ष	नरेन्द्रवहादुर सिह	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६९९१५१२७

				वडाल			
१०	दुहुँ गाउँपालिका		उपाध्यक्ष	शान्ति देवीबंम	महिला	नेपालीकाँग्रेस	९८६८७२४०५२
११	दुहुँ गाउँपालिका	१	वडा अध्यक्ष	जित बहादुरबंम	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८४१६८३३६३
१२	दुहुँ गाउँपालिका	२	वडा अध्यक्ष	गोविन्द सिंहडडाल	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८४८८९६१७०
१३	दुहुँ गाउँपालिका	३	वडा अध्यक्ष	देव बहादुर बम	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४८८७५००२
१४	दुहुँ गाउँपालिका	४	वडा अध्यक्ष	कृष्ण सिंहलोथ्याल	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६५८१२०९१
१५	दुहुँ गाउँपालिका	५	वडा अध्यक्ष	मनोरथ भट्ट	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८६३११२७५६
१६	नौगाड गाउँपालिका		अध्यक्ष	दलजीत सिंहधामी	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८६८८९२०६९
१७	नौगाड गाउँपालिका		उपाध्यक्ष	जगत सिंहठगुन्ना	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८६४७६७५९३
१८	नौगाड गाउँपालिका	१	वडा अध्यक्ष	हरीलाल सिंहमहता	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८४९७४३९२६
१९	नौगाड गाउँपालिका	२	वडा अध्यक्ष	नारायण सिहठगुन्ना	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६८७१९२३८
२०	नौगाड गाउँपालिका	३	वडा अध्यक्ष	राइ सिंहठगुन्ना	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८४३४१६७०९
२१	नौगाड गाउँपालिका	४	वडा अध्यक्ष	कृष्ण सिहधामी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६८४९०४३८
२२	नौगाड गाउँपालिका	५	वडा अध्यक्ष	राम सिंह धामी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६८६२४५६३
२३	नौगाड गाउँपालिका	६	वडा अध्यक्ष	राजेन्द्रसिंह बोहरा	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८६८८२७३२३
२४	ब्यास गाउँपालिका		अध्यक्ष	मंगल सिंहधामी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६८७३५००५
२५	ब्यास गाउँपालिका		उपाध्यक्ष	विनोद सिंहकुँवर	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८४८८१३७३१
२६	ब्यास गाउँपालिका	१	वडा अध्यक्ष	अशोक सिंहबोहरा	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४७५३८००१
२७	ब्यास गाउँपालिका	२	वडा अध्यक्ष	धिरन सिंहबुढाथोकी	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८४७५३७६८९
२८	ब्यास गाउँपालिका	३	वडा अध्यक्ष	उपेन्द्र सिहधामी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४२२३२०५०
२९	ब्यास गाउँपालिका	४	वडा अध्यक्ष	झुन सिह विष्ट	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९७४९५३००५०

३०	ब्यास गाउँपालिका	५	वडा अध्यक्ष	वीर सिहधामी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९७४९५२०२०५
३१	ब्यास गाउँपालिका	६	वडा अध्यक्ष	राजेन्द्रसिंह कुँवर	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९७५९५०१९३४
३२	महाकाली नगरपालिका		प्रमुख	नर सिंहचैंसिर	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४८८९६२७७
३३	महाकाली नगरपालिका		उपप्रमुख	दुर्गा कुमारीखत्री	महिला	नेकपा (एमाले)	९८४८७७५२३५
३४	महाकाली नगरपालिका	१	वडा अध्यक्ष	मोहन सिह महरा	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९७४७८०७२०३
३५	महाकाली नगरपालिका	२	वडा अध्यक्ष	शंकर सिंहडोबाल	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६८७९००७४
३६	महाकाली नगरपालिका	३	वडा अध्यक्ष	पदम सिह महर	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८६४३२७००५
३७	महाकाली नगरपालिका	४	वडा अध्यक्ष	जगत बहादुरचुनारा	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४८९७०४३२
३८	महाकाली नगरपालिका	५	वडा अध्यक्ष	दिलेन्द्र राजअवस्थी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४८७६१८७६
३९	महाकाली नगरपालिका	६	वडा अध्यक्ष	प्रेम बहादुरपाल	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८६४६५५२४७
४०	महाकाली नगरपालिका	७	वडा अध्यक्ष	सोवन सिहरैखोला	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६०६६८२२९
४१	महाकाली नगरपालिका	८	वडा अध्यक्ष	भवान सिह धामी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६४७६३५४२
४२	महाकाली नगरपालिका	९	वडा अध्यक्ष	गजेन्द्र सिंहकार्की	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८६८४०७१२९
४३	मार्मा गाउँपालिका		अध्यक्ष	जमन सिंह धामी	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८६८४९४६४२
४४	मार्मा गाउँपालिका		उपाध्यक्ष	शर्मीलाकुमारी चन्द सिंह	महिला	नेपालीकाँग्रेस	९८४७१४८५५५
४५	मार्मा गाउँपालिका	१	वडा अध्यक्ष	कालु सिंहठगुन्ना	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८४८२३७४८५
४६	मार्मा गाउँपालिका	२	वडा अध्यक्ष	अमर सिह विष्ट	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८४८२४१९६४
४७	मार्मा गाउँपालिका	३	वडा अध्यक्ष	धिरेन्द्र सिहधामी	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८६८७०४०६५
४८	मार्मा गाउँपालिका	४	वडा अध्यक्ष	विर सिंह धामी	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८६४७९९४५८
४९	मार्मा गाउँपालिका	५	वडा अध्यक्ष	सुरेन्द्रसिहमहता	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६८५७९५०९
५०	मार्मा	६	वडा	शन्तोष कोट्टारी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६८८०८५६८

	गाउँपालिका		अध्यक्ष				
५१	मालिकार्जुन गाउँपालिका		अध्यक्ष	हिरा सिंहधामी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४८८७५३४१
५२	मालिकार्जुन गाउँपालिका		उपाध्यक्ष	कल्यान सिंहधामी	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८४८८१३८४०
५३	मालिकार्जुन गाउँपालिका	१	वडा अध्यक्ष	रमेश सिहवोहरा	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६४३२७१४१
५४	मालिकार्जुन गाउँपालिका	२	वडा अध्यक्ष	गणेश सिंहधामी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४३९८३७५२
५५	मालिकार्जुन गाउँपालिका	३	वडा अध्यक्ष	मदन सिंह धामी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६८७३५०८०
५६	मालिकार्जुन गाउँपालिका	४	वडा अध्यक्ष	धन सिह धामी	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८६८८९७७८२
५७	मालिकार्जुन गाउँपालिका	५	वडा अध्यक्ष	मदन बहादुरचन्द	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६८४६१०९६
५८	मालिकार्जुन गाउँपालिका	६	वडा अध्यक्ष	गोकर्ण सिंहधामी	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८६४६४७२७६
५९	मालिकार्जुन गाउँपालिका	७	वडा अध्यक्ष	बहादुर चन्द	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८६८७३६८५८
६०	मालिकार्जुन गाउँपालिका	८	वडा अध्यक्ष	केशर सिह धामी	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८४७५४४०३०
६१	लेकम गाउँपालिका		अध्यक्ष	राम दत्त जोशी	पुरुष	नेकपा (माओवादी केन्द्र)	९८६८८०१७००
६२	लेकम गाउँपालिका		उपाध्यक्ष	माधवी जोशी	महिला	नेकपा (एमाले)	९८४८८३९३९०
६३	लेकम गाउँपालिका	१	वडा अध्यक्ष	नव राज पन्त	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४८७०४४९५
६४	लेकम गाउँपालिका	२	वडा अध्यक्ष	शीवराजजोशी	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८६५८१०५३९
६५	लेकम गाउँपालिका	३	वडा अध्यक्ष	सुरेश सिंहथापा	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४८८७५०१६
६६	लेकम गाउँपालिका	४	वडा अध्यक्ष	महेन्द्र राजजोशी	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८४१४२०४४४
६७	लेकम गाउँपालिका	५	वडा अध्यक्ष	बल्देव सिंहबोहरा	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४८८७५७८४
६८	लेकम गाउँपालिका	६	वडा अध्यक्ष	हरि बहादुरसाउद	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४८७११४४६
६९	शैल्यशिखर नगरपालिका		प्रमुख	विजय सिह धामी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४६६८६०१७
७०	शैल्यशिखर नगरपालिका		उपप्रमुख	शान्तिखडायत	महिला	नेकपा (एमाले)	९८६८७७८८८

७१	शैल्यशिखर नगरपालिका	१	वडा अध्यक्ष	भरत बहादुरखडायत	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४९४१८८३१
७२	शैल्यशिखर नगरपालिका	२	वडा अध्यक्ष	नरेन्द्रबहादुर पाल	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८६५६८९७४२
७३	शैल्यशिखर नगरपालिका	३	वडा अध्यक्ष	पदम बहादुरचन्द	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४८७१११०३
७४	शैल्यशिखर नगरपालिका	४	वडा अध्यक्ष	राम सिहठगुन्ना	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८५८७५५५५७
७५	शैल्यशिखर नगरपालिका	५	वडा अध्यक्ष	जनक सिंह रावल	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४८८४०७८७
७६	शैल्यशिखर नगरपालिका	६	वडा अध्यक्ष	जगदिश सिहधामी	पुरुष	नेपालीकाँग्रेस	९८४४१८३८९९
७७	शैल्यशिखर नगरपालिका	७	वडा अध्यक्ष	पुष्प राजजोशी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४८७०१०७०
७८	शैल्यशिखर नगरपालिका	८	वडा अध्यक्ष	केशब दत्तजोशी	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४६६८६०११
७९	शैल्यशिखर नगरपालिका	९	वडा अध्यक्ष	प्रजापतीपाण्डेय	पुरुष	नेकपा (एमाले)	९८४८६८३८४५

स्रोत: जिल्ला निर्वाचन कार्यालय,दार्चुला

अनुसूची- १

खानेपानीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवार संख्या सम्बन्धी विवरण

विवरण	जम्मा	खानेपानिको मुख्य स्रोत								
		धारा /पाईप घरपरिसर भित्र	धारा /पाईप घरपरिसर बाहिर	ट्यूववेल / हाते पम्प	ढाकिएको ईनार/ कुवा	खुला ईनार/ कुवा	मुलधारा	नदी /खोला	जार/बोतल	अन्य
ब्यास गापा	२१४३	४८५	१३६८	०	१	१०	२६६	३	०	१०
१	११०	५	८९	०	१	१	१३	१	०	०
२	२४७	६९	१७७	०	०	०	१	०	०	०
३	२९१	२	२१९	०	०	०	७०	०	०	०
४	५७६	१३	५१३	०	०	२	४३	०	०	५
५	३९८	१२८	२३९	०	०	१	२४	१	०	५
६	५२१	२६८	१३१	०	०	६	११५	१	०	०
दुहुँ गापा	२१९६	३५९	१७७१	०	३	२९	१८	९	५	२
१	३९७	३८	३५६	०	१	०	१	०	०	१
२	५९९	४१	५४५	०	०	०	७	१	५	०
३	३७४	१७५	१७८	०	१	१८	२	०	०	०
४	४२३	२३	३८५	०	१	११	३	०	०	०
५	४०३	८२	३०७	०	०	०	५	८	०	१
महाकाली नपा	५९८२	४२६३	१६१६	०	१	२०	६२	११	०	९
१	५८५	४९५	८८	०	०	२	०	०	०	०
२	३९४	३२	३६१	०	०	१	०	०	०	०
३	३९५	४९	३४५	०	०	०	०	०	०	१
४	१६१४	१४२२	१८८	०	०	२	०	०	०	२
५	१४७५	१३०९	१४४	०	०	१०	६	०	०	६
६	२७७	१५	२६०	०	०	०	२	०	०	०
७	३२५	२५०	७४	०	१	०	०	०	०	०
८	४२०	२९८	७६	०	०	२	४४	०	०	०
९	४९७	३९३	८०	०	०	३	१०	११	०	०
नोगाड गापा	२९७५	८८५	१९४८	०	१	३०	८८	१२	०	११
१	४४६	१२७	३१६	०	०	२	०	०	०	१
२	४७५	३१९	१४९	०	०	३	१	२	०	१
३	४५६	१३०	२४२	०	१	०	८२	१	०	०
४	६२८	६१	५६४	०	०	०	१	२	०	०
५	३२४	१५०	१६८	०	०	२	२	२	०	०
६	६४६	९८	५०९	०	०	२३	२	५	०	९
अपिहिमाल गापा	१३५५	११६५	१८८	०	०	०	२	०	०	०
१	१११	११०	१	०	०	०	०	०	०	०

२	१७८	१६०	१८	०	०	०	०	०	०	०
३	३३८	३२१	१७	०	०	०	०	०	०	०
४	३१५	३०२	१३	०	०	०	०	०	०	०
५	१७२	१६०	११	०	०	०	१	०	०	०
६	२४१	११२	१२८	०	०	०	१	०	०	०
मार्मा गापा	**३०२५**	**१८०५**	**१२०६**	**०**	**०**	**१**	**८**	४	**०**	**१**
१	७०४	४३३	२७१	०	०	०	०	०	०	०
२	५०५	१२८	३७२	०	०	१	२	२	०	०
३	४७४	४१५	५५	०	०	०	४	०	०	०
४	५१९	१९५	३२४	०	०	०	०	०	०	०
५	३५६	३३३	१९	०	०	०	२	१	०	१
६	४६७	३०१	१६५	०	०	०	०	१	०	०
शैल्यशिखर नपा	**४५०१**	**२११८**	**१९५३**	**०**	**६**	**२५**	**२७१**	**१२०**	**०**	**८**
१	५५१	४०२	८८	०	०	०	१५	४५	०	१
२	४०४	४२	३५९	०	०	०	३	०	०	०
३	३४२	८	३१८	०	०	०	०	११	०	५
४	४७८	१८५	१५१	०	०	६	१३५	०	०	१
५	४२४	२०८	१९६	०	०	७	११	२	०	०
६	५७९	२०२	३५८	०	०	०	०	१८	०	१
७	४०१	११६	१७७	०	०	४	१०४	०	०	०
८	४१७	२८५	१२६	०	०	५	०	१	०	०
९	९०५	६७०	१८०	०	६	३	३	४३	०	०
मालिकार्जुन गापा	**३१७४**	**११५३**	**१६११**	**०**	**६**	**९५**	**२७६**	**३१**	**०**	**२**
१	२२२	८	२१०	०	०	०	३	१	०	०
२	४०२	८४	२४८	०	०	२३	४६	१	०	०
३	४७३	२८	४०७	०	०	०	३८	०	०	०
४	३४९	२९०	३	०	२	४४	९	०	०	१
५	३७५	१८०	१९४	०	०	१	०	०	०	०
६	३९१	११२	८५	०	३	१०	१७८	३	०	०
७	३१७	१९२	८१	०	१	१६	०	२६	०	१
८	६४५	२५९	३८३	०	०	१	२	०	०	०
लेकम गापा	**३०३०**	**१७४४**	**९४५**	**०**	**११२**	**५९**	**१६४**	४	**०**	**२**
१	५२४	१७३	३४५	०	२	३	१	०	०	०
२	५०४	४७	२४७	०	१०९	३४	६३	२	०	२
३	४०९	३३६	६८	०	०	०	३	२	०	०
४	५७१	५१९	४४	०	०	२	६	०	०	०
५	५६४	३३७	१२०	०	१	१५	९१	०	०	०
६	४५८	३३२	१२१	०	०	५	०	०	०	०

अनुसूची- २

खाना पकाउन प्रयोग गरिने ईन्धन अनुसार परिवार संख्या सम्बन्धी विवरण

विवरण	जम्मा परिवार संख्या	खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गर्ने इन्धनको प्रकार						
		काठ दाउरा	एल्पी ग्याँस	विधुत	गुईंठा /गोवर	बायोग्याँस	मट्टितेल	अन्य
ब्याँस गाउँपालिका	**२१४३**	**२०८०**	**५४**	**०**	**०**	**८**	**०**	**१**
१	११०	१०४	६	०	०	०	०	०
२	२४७	२४४	१	०	०	२	०	०
३	२९१	२८७	३	०	०	०	०	१
४	५७६	५५०	२६	०	०	०	०	०
५	३९८	३९३	५	०	०	०	०	०
६	५२१	५०२	१३	०	०	६	०	०
दुहुँ गाउँपालिका	**२१९६**	**२०८५**	**१०६**	**२**	**०**	**३**	**०**	**०**
१	३९७	३८८	८	०	०	१	०	०
२	५९९	५५२	४७	०	०	०	०	०
३	३७४	३४१	३१	१	०	१	०	०
४	४२३	४१३	८	१	०	१	०	०
५	४०३	३९१	१२	०	०	०	०	०
महाकाली नगरपालिका	**५९८२**	**२८२७**	**३१३७**	**६**	**०**	**१२**	**०**	**०**
१	५८५	४८६	९६	०	०	३	०	०
२	३९४	३९२	२	०	०	०	०	०
३	३९५	३८१	१३	०	०	१	०	०
४	१६१४	४२	११६६	६	०	०	०	०
५	१४७५	२१७	१२५६	०	०	२	०	०
६	२७७	२७०	७	०	०	०	०	०
७	३२५	२६५	५७	०	०	३	०	०
८	४२०	२९१	१२९	०	०	०	०	०
९	४९७	४८३	११	०	०	३	०	०
नौगाड गाउँपालिका	**२९७५**	**२८८३**	**८४**	**१**	**०**	**६**	**१**	**०**
१	४४६	४३३	१२	०	०	०	१	०
२	४७५	४७४	१	०	०	०	०	०
३	४५६	४३९	१६	१	०	०	०	०
४	६२८	६००	२३	०	०	५	०	०
५	३२४	३०६	१७	०	०	१	०	०
६	६४६	६३१	१५	०	०	०	०	०
अपीहिमाल गाउँपालिका	**१३५५**	**१३२२**	**३२**	**१**	**०**	**०**	**०**	**०**
१	१११	१११	०	०	०	०	०	०

२	१७८	१७८	०	०	०	०	०	०
३	३३८	३३३	५	०	०	०	०	०
४	३१५	२९१	२३	१	०	०	०	०
५	१७२	१६८	४	०	०	०	०	०
६	२४१	२४१	०	०	०	०	०	०
मार्मा गाउँपालिका	**३०२५**	**२७८७**	**२३८**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**
१	७०४	६७९	२५	०	०	०	०	०
२	५०५	४१७	८८	०	०	०	०	०
३	४७४	४१०	६४	०	०	०	०	०
४	५१९	४८८	३१	०	०	०	०	०
५	३५६	३२८	२८	०	०	०	०	०
६	४६७	४६५	२	०	०	०	०	०
शैल्यशिखर नगरपालिका	**४५०१**	**३९५६**	**५३०**	**३**	**०**	**५**	**५**	**२**
१	५५१	४९६	५३	१	०	०	०	१
२	४०४	३५१	५१	१	०	१	०	०
३	३४२	२१७	१२५	०	०	०	०	०
४	४७८	४६४	८	०	०	१	५	०
५	४२४	४०७	१७	०	०	०	०	०
६	५७९	५७३	६	०	०	०	०	०
७	४०१	३९२	९	०	०	०	०	०
८	४१७	४०७	९	०	०	१	०	०
९	९०५	६४९	२५२	१	०	२	०	१
मालिकार्जुन गाउँपालिका	**३१७४**	**३०६५**	**१००**	**३**	**०**	**४**	**२**	**०**
१	२२२	२१८	४	०	०	०	०	०
२	४०२	३९५	७	०	०	०	०	०
३	४७३	४५४	१८	१	०	०	०	०
४	३४९	३४५	३	०	०	०	१	०
५	३७५	३७२	३	०	०	०	०	०
६	३९१	३५८	२७	१	०	४	१	०
७	३१७	२९५	२१	१	०	०	०	०
८	६४५	६२८	१७	०	०	०	०	०
लेकम गाउँपालिका	**३०३०**	**२८५२**	**१६२**	**५**	**०**	**७**	**३**	**१**
१	५२४	५१९	५	०	०	०	०	०
२	५०४	४८८	१६	०	०	०	०	०
३	४०९	३९८	९	०	०	२	०	०
४	५७१	५११	४९	५	०	२	३	१
५	५६४	४८७	७४	०	०	३	०	०
६	४५८	४४९	९	०	०	०	०	०

अनुसूची- ३

बत्ति बाल्न अक्सर प्रयोग गर्ने स्रोतअनुसार परिवार संख्या सम्बन्धी विवरण

विवरण	जम्मा परिवार संख्या	बत्ति बाल्न अक्सर प्रयोग गर्ने स्रोत				
		बिजुली	सोलार सौर्यउर्जा	मट्टीतेल	बायग्याँस	अन्य
व्याँस गाउँपालिका	**२१४३**	**१५३९**	**५२०**	**२**	**२**	**८०**
१	११०	१०२	८	०	०	०
२	२४७	२४२	४	०	०	१
३	२९१	०	२७५	०	०	१६
४	५७६	३१७	२०५	०	१	५३
५	३९८	३७३	१३	१	१	१०
६	५२१	५०५	१५	१	०	०
दुहुँ गाउँपालिका	**२१९६**	**१६९२**	**४७८**	**६**	**०**	**२०**
१	३९७	३९२	५	०	०	०
२	५९९	५२१	७१	४	०	३
३	३७४	३२५	३५	१	०	१३
४	४२३	४०६	१६	०	०	१
५	४०३	४८	३५१	१	०	३
महाकाली नगरपालिका	**५९८२**	**५६८१**	**२७५**	**२२**	**०**	**४**
१	५८५	३९०	१९४	०	०	१
२	३९४	३६३	११	२०	०	०
३	३९५	३७६	१९	०	०	०
४	१६१४	१६०२	१२	०	०	०
५	१४७५	१४४९	२३	२	०	१
६	२७७	२७५	२	०	०	०
७	३२५	३२१	४	०	०	०
८	४२०	४०९	९	०	०	२
९	४९७	४९६	१	०	०	०
नौगाड गाउँपालिका	**२९७५**	**१८६९**	**७७३**	**७**	**४**	**३२२**
१	४४६	१४५	२८८	२	१	१०
२	४७५	२५१	११२	४	०	१०८
३	४५६	२२३	८५	०	०	१४८
४	६२८	६१७	९	०	०	२
५	३२४	२२८	७७	१	२	१६
६	६४६	४०५	२०२	०	१	३८
अपिहिमाल गाउँपालिका	**१३५५**	**२२८**	**१११२**	**०**	**०**	**१५**
१	१११	३	१०८	०	०	०

२	१७८	१	१७७	०	०	०
३	३३८	१३७	१९४	०	०	७
४	३१५	८३	२३२	०	०	०
५	१७२	१	१६७	०	०	४
६	२४१	३	२३४	०	०	४
मार्मा गाउँपालिका	**३०२५**	**१७९७**	**११८४**	**२**	**१**	**४१**
१	७०४	३५४	३४४	१	०	५
२	५०५	४८८	१३	०	१	३
३	४७४	४५७	१५	०	०	२
४	५१९	३३१	१७६	१	०	११
५	३५६	१०	३३०	०	०	१६
६	४६७	१५७	३०६	०	०	४
शैल्यशिखर नगरपालिका	**४५०१**	**३४७३**	**८५१**	**३५**	**०**	**१४२**
१	५५१	४८१	४६	१	०	२३
२	४०४	१९५	१६३	१	०	४५
३	३४२	२५९	५९	२	०	२२
४	४७८	३४२	९४	१२	०	३०
५	४२४	४१२	११	१	०	०
६	५७९	४७१	१०१	०	०	७
७	४०१	१५४	२३५	४	०	८
८	४१७	३१९	९५	०	०	३
९	९०५	८४०	४७	१४	०	४
मालिकार्जुन गाउँपालिका	**३१७४**	**२२७२**	**८३२**	**२२**	**१**	**४७**
१	२२२	२०८	७	१	०	६
२	४०२	१४९	२४५	६	०	२
३	४७३	१६९	३०२	१	०	१
४	३४९	१६७	१६५	१	१	१५
५	३७५	३५३	९	६	०	७
६	३९१	३८२	४	१	०	४
७	३१७	३०१	६	४	०	६
८	६४५	५४३	९४	२	०	६
लेकम गाउँपालिका	**३०३०**	**१४७३**	**१५०१**	**३१**	**१**	**२४**
१	५२४	९६	४२४	३	०	१
२	५०४	१५	४७१	६	०	१२
३	४०९	३६१	३९	२	०	७
४	५७१	१९२	३५७	१७	१	४
५	५६४	४५३	११०	१	०	०
६	४५८	३५६	१००	२	०	०

अनुसूची ४

परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार अनुसार परिवार संख्या सम्बन्धी विवरण

विवरण	जम्मा परिवार संख्या	परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पीको प्रकार				चर्पी नभएको
		फ्लस भएको (सार्वजानिक ढल)	फ्लसभएको (सेप्टि ट्याङ्की)	साधारण	सार्वजानिक	
व्याँस गाउँपालिका	**२१४३**	**२२**	**११९४**	**८८३**	**११**	**३३**
१	११०	०	४	९२	७	७
२	२४७	१	६	२३७	१	२
३	२९१	०	१५१	१३७	०	३
४	५७६	४	३४७	२१६	२	७
५	३९८	५	१८६	२००	१	६
६	५२१	१२	५००	१	०	८
दुहुँ गाउँपालिका	**२१९६**	**१७**	**१७२०**	**४३२**	**०**	**२७**
१	३९७	०	२०३	१९४	०	०
२	५९९	८	४१५	१७२	०	४
३	३७४	४	३५९	८	०	३
४	४२३	२	४१८	०	०	३
५	४०३	३	३२५	५८	०	१७
महाकाली नगरपालिका	**५९८२**	**५४**	**५२६३**	**५९६**	**९**	**६०**
१	५८५	५	५६४	८	०	८
२	३९४	१	३९०	२	०	१
३	३९५	०	३८९	३	१	२
४	१६१४	२	१४६६	१३५	३	८
५	१४७५	५	१४००	४८	१	२१
६	२७७	१	१५३	११९	१	३
७	३२५	०	१२२	१९०	३	१०
८	४२०	३४	३७८	५	०	३
९	४९७	६	४०१	८६	०	४
नौगाड गाउँपालिका	**२९७५**	**२५**	**२७७४**	**१५९**	**२**	**१५**
१	४४६	०	४४०	३	०	३
२	४७५	१४	३५०	१०९	०	२

३	४५६	३	४४०	८	१	४
४	६२८	६	५८८	२९	१	४
५	३२४	०	३२२	१	०	१
६	६४६	२	६३४	९	०	१
अपिहिमाल गाउँपालिका	**१३५५**	**०**	**१०७५**	**२७८**	**०**	**२**
१	१११	०	१११	०	०	०
२	१७८	०	१७८	०	०	०
३	३३८	०	३३४	४	०	०
४	३१५	०	३१४	०	०	१
५	१७२	०	२	१७०	०	०
६	२४१	०	१३६	१०४	०	१
मार्मा गाउँपालिका	**३०२५**	**७०**	**२३६८**	**५६०**	**५**	**२२**
१	७०४	१	३५०	३४७	०	६
२	५०५	६५	४२९	६	२	३
३	४७४	२	४२३	४४	२	३
४	५१९	१	५१३	३	०	२
५	३५६	१	३३७	९	१	८
६	४६७	०	३१६	१५१	०	०
शैल्यशिखर नगरपालिका	**४५०१**	**२८**	**३८३३**	**५६५**	**३**	**७२**
१	५५१	१	४७१	५३	१	२५
२	४०४	०	३६१	३८	०	५
३	३४२	१	१५१	१८३	१	६
४	४७८	१	४५५	११	१	१०
५	४२४	१	३७१	५०	०	२
६	५७९	१५	५५६	८	०	०
७	४०१	०	३५७	३८	०	६
८	४१७	०	४०५	५	०	७
९	९०५	९	७०६	१७९	०	११
मालिकार्जुन गाउँपालिका	**३१७४**	**१३**	**६५२**	**२४४३**	**६**	**६०**
१	२२२	०	१९३	२६	२	१
२	४०२	२	६	३९१	१	२
३	४७३	५	२०८	२६०	०	०
४	३४९	१	२	३३४	२	१०
५	३७५	१	७	३६६	०	१
६	३९१	०	२	३६४	०	२५

७	३१७	४	२२	२७१	१	१९
८	६४५	०	२१२	४३१	०	२
लेकम गाउँपालिका	**३०३०**	**१२२**	**२२५**	**२६३८**	**७**	**३८**
१	५२४	२	६	५०९	६	१
२	५०४	०	९	४९१	१	३
३	४०९	११८	६०	२०८	०	२३
४	५७१	१	४०	५२०	०	१०
५	५६४	१	१०२	४६०	०	१
६	४५८	०	८	४५०	०	०

अनुसूची- ५

५ वर्ष र सो भन्दा माथि उमेर समूहको साक्षरता दर सम्बन्धी विवरण

स्थानिय तह	लिङ्ग / वाड	५ वर्ष र सो भन्दा माथिको जनसंख्या	जनसंख्या			उल्लेख नभएको	साक्षरता दर
			पढ्न र लेख्न सक्ने	पढ्नमात्र सक्ने	पढ्नर लेख्न दुवै नसक्ने		
ब्यास गापा	**जम्मा**	**८८१३**	**६४७०**	**४०**	**२३०३**	**०**	**७३.४१**
	पुरुष	**४१३१**	**३४५७**	**१०**	**६६४**	**०**	**८३.६८**
	महिला	**४६८२**	**३०१३**	**३०**	**१६३९**	**०**	**६४.३५**
	वार्डन १						
	जम्मा	२३४	१६९	७	५८	०	७२.२२
	पुरुष	१२१	९९	१	२१	०	८१.८२
	महिला	११३	७०	६	३७	०	६१.९५
	२						
	जम्मा	९४१	७२०	०	२२१	०	७६.५१
	पुरुष	४८७	४०७	०	८०	०	८३.५७
	महिला	४५४	३१३	०	१४१	०	६८.९४
	३						
	जम्मा	१३११	८६५	१३	४३३	०	६५.९८
	पुरुष	६२२	४६४	३	१५५	०	७४.६०
	महिला	६८९	४०१	१०	२७८	०	५८.२०
	४						
	जम्मा	२३९४	१८०८	२	५८४	०	७५.५२
	पुरुष	१०७७	९३३	०	१४४	०	८६.६३
	महिला	१३१७	८७५	२	४४०	०	६६.४४
	५						
	जम्मा	१७४१	१३३१	१३	३९७	०	७६.४५

	पुरुष	७८९	६६८	४	११७	०	८६.६३
	महिला	९५२	६६३	९	२८०	०	६९.६४
	६						
	जम्मा	२१९२	१५७७	५	६१०	०	७१.९४
	पुरुष	१०३५	८८६	२	१४७	०	८५.६०
	महिला	११५७	६९१	३	४६३	०	५९.७२
दुहुँ गापा	**जम्मा**	**८९६४**	**६९८१**	**५६**	**१९२४**	**३**	**७७.८८**
	पुरुष	**४०७८**	**३६१५**	**१७**	**४४५**	**१**	**८८.६५**
	महिला	**४८८६**	**३८६६**	**३९**	**१४७९**	**२**	**६८.८९**
	वार्डन १						
	जम्मा	१५५७	११८९	६	३६२	०	७६.३६
	पुरुष	७१५	६२२	४	८९	०	८६.९९
	महिला	८४२	५६७	२	२७३	०	६७.८९
	२						
	जम्मा	२३६६	१८०४	१६	५४५	१	७६.२५
	पुरुष	१०७६	९६९	४	१०३	०	९०.०६
	महिला	१२९०	८३५	१२	४४२	१	६४.७३
	३						
	जम्मा	१४५९	११२४	४	३३१	०	७७.०४
	पुरुष	६३२	५५७	२	७३	०	८८.१३
	महिला	८२७	५६७	२	२५८	०	६८.५६
	४						
	जम्मा	१९०६	१५४९	१०	३४७	०	८१.२७
	पुरुष	८७०	७७९	२	८९	०	८९.५४
	महिला	१०३६	७७०	८	२५८	०	७४.३२
	५						
	जम्मा	१६७६	१३१५	२०	३३९	२	७८.४६
	पुरुष	७८५	६८८	५	९१	१	८७.६४
	महिला	८९१	६२७	१५	२४८	१	७०.३७
महाकाली नपा	**जम्मा**	**२३३६८**	**१८५४०**	**६२**	**३७६१**	**५**	**८२.८९**
	पुरुष	**१०५२८**	**९६०३**	**२०**	**९०३**	**२**	**९१.२१**
	महिला	**११८४०**	**८९३७**	**४२**	**२८५८**	**३**	**७५.४८**
	वार्डन १						
	जम्मा	२३३६	१६८४	०	६५२	०	७२.०९
	पुरुष	१०६४	८७३	०	१९१	०	८२.०५
	महिला	१२७२	८११	०	४६१	०	६३.७६
	२						
	जम्मा	१६०५	१२४२	०	३६३	०	७७.३८

	पुरुष	७३०	६३७	०	९३	०	८७.२६
	महिला	८७५	६०५	०	२७०	०	६९.७६
	३						
	जम्मा	१५७१	१२४६	२	३२३	०	७९.३१
	पुरुष	७००	६५१	०	४९	०	९३.००
	महिला	८७१	५९५	२	२७४	०	६८.३१
	४						
	जम्मा	५६३८	५०६४	३८	५३५	१	८९.८२
	पुरुष	२७५४	२६१३	१३	१२८	०	९४.८८
	महिला	२८८४	२४५१	२५	४०७	१	८४.९९
	५						
	जम्मा	४९८७	४४५०	१२	५२४	१	८९.२३
	पुरुष	२४३८	२३१७	१	११९	१	९५.०४
	महिला	२५४९	२१३३	११	४०५	०	८३.६८
	६						
	जम्मा	११००	८२७	७	२६५	१	७५.१८
	पुरुष	५०३	४२६	५	७२	०	८४.६९
	महिला	५९७	४०१	२	१९३	१	६७.१७
	७						
	जम्मा	१३४४	१०१७	२	३२५	०	७५.६७
	पुरुष	६४३	५६९	१	७३	०	८८.४९
	महिला	७०१	४४८	१	२५२	०	६३.९१
	८						
	जम्मा	१९०५	१६२३	०	३८०	२	७९.९५
	पुरुष	८५७	७५६	०	१००	१	८८.२१
	महिला	१०४८	७६७	०	२८०	१	७३.१९
	९						
	जम्मा	१८८२	१४८७	१	३९४	०	७९.०१
	पुरुष	८३९	७६१	०	७८	०	९०.७०
	महिला	१०४३	७२६	१	३१६	०	६९.६१
नौगाड गापा	**जम्मा**	**१४१०१**	**१०४६५**	**३२**	**३५९६**	**८**	**७४.२१**
	पुरुष	**६७४७**	**५६८२**	**८**	**१०५२**	**५**	**८४.२२**
	महिला	**७३५४**	**४७८३**	**२४**	**२५४४**	**३**	**६५.०४**
	वार्डन १						
	जम्मा	२१२४	१६७२	०	४५०	२	७८.७२
	पुरुष	१०११	८९१	०	११९	१	८८.१३
	महिला	१११३	७८१	०	३३१	१	७०.१७
	२						

	जम्मा	२३१९	१६८४	६	६२८	१	७२.६२
	पुरुष	११०३	९११	१	१९०	१	८२.५९
	महिला	१२१६	७७३	५	४३८	०	६३.५७
	३						
	जम्मा	२०२३	१४५२	८	५६३	०	७१.७७
	पुरुष	९८३	८१९	१	१६३	०	८३.३२
	महिला	१०४०	६३३	७	४००	०	६०.८७
	४						
	जम्मा	२९५२	२१२८	३	८२१	०	७२.०९
	पुरुष	१३५५	११२२	२	२३१	०	८२.८०
	महिला	१५९७	१००६	१	५९०	०	६२.९९
	५						
	जम्मा	१४९४	११८०	०	३१३	१	७८.९८
	पुरुष	७०५	६२४	०	८१	०	८८.५१
	महिला	७८९	५५६	०	२३२	१	७०.४७
	६						
	जम्मा	३१८९	२३४९	१५	८२१	४	७३.६६
	पुरुष	१५९०	१३१५	४	२६८	३	८२.७०
	महिला	१५९९	१०३४	११	५५३	१	६४.६७
अपिहिमाल गापा	**जम्मा**	**५२०२**	**५०१९**	**४०**	**११४३**	**०**	**८०.९३**
	पुरुष	**३०६४**	**२७३६**	**१२**	**३१६**	**०**	**८९.३०**
	महिला	**३१३८**	**२२८३**	**२८**	**८२७**	**०**	**७२.७५**
	वार्डन १						
	जम्मा	५३२	४००	०	१३२	०	७५.१९
	पुरुष	२६०	२२६	०	३४	०	८६.९२
	महिला	२७२	१७४	०	९८	०	६३.९७
	२						
	जम्मा	७६९	६१२	०	१५७	०	७९.५८
	पुरुष	३७९	३४४	०	३५	०	९०.७७
	महिला	३९०	२६८	०	१२२	०	६८.७२
	३						
	जम्मा	१५३६	१२३३	१	३०२	०	८०.२७
	पुरुष	७५७	६८८	०	६९	०	९०.८९
	महिला	७७९	५४५	१	२३३	०	६९.९६
	४						
	जम्मा	१३२९	१०९४	१	२३४	०	८२.३२
	पुरुष	६४७	६०१	१	४५	०	९२.८९
	महिला	६८२	४९३	०	१८९	०	७२.२९

	५						
	जम्मा	८५४	७७१	३८	४५	०	९०.२८
	पुरुष	४२९	४०७	११	११	०	९४.८७
	महिला	४२५	३६४	२७	३४	०	८५.६५
	६						
	जम्मा	११८२	९०९	०	२७३	०	७६.९०
	पुरुष	५९२	४७०	०	१२२	०	७९.३९
	महिला	५९०	४३९	०	१५१	०	७४.४१
मार्मा गापा	**जम्मा**	**१३७७१**	**१०६१५**	**३३**	**३११६**	**७**	**७७.०८**
	पुरुष	**६५०६**	**५५६३**	**१२**	**९२९**	**२**	**८५.५१**
	महिला	**७२६५**	**५०५२**	**२१**	**२१८७**	**५**	**६९.५४**
	वार्डन १						
	जम्मा	३२५३	२४६०	११	७८२	०	७५.६२
	पुरुष	१५५२	१२९६	३	२५३	०	८३.५१
	महिला	१७०१	११६४	८	५२९	०	६८.४३
	२						
	जम्मा	२०८४	१६५३	०	४३१	०	७९.३२
	पुरुष	९९१	८७८	०	११३	०	८८.६०
	महिला	१०९३	७७५	०	३१८	०	७०.९१
	३						
	जम्मा	२१६९	१६४४	९	५१६	०	७५.८०
	पुरुष	१०५४	९०७	२	१४५	०	८६.०५
	महिला	१११५	७३७	७	३७१	०	६६.१०
	४						
	जम्मा	२३४४	१८९७	५	४४१	१	८०.९३
	पुरुष	१०८६	९६४	१	१२०	१	८८.७७
	महिला	१२५८	९३३	४	३२१	०	७४.१७
	५						
	जम्मा	१५८५	११६९	१	४०९	६	७३.७५
	पुरुष	७१६	५७१	१	१४३	१	७९.७५
	महिला	८६९	५९८	०	२६६	५	६८.८१
	६						
	जम्मा	२३३६	१७९२	७	५३७	०	७६.७१
	पुरुष	११०७	९४७	५	१५५	०	८५.५५
	महिला	१२२९	८४५	२	३८२	०	६८.७६
शैल्यशिखर नपा	**जम्मा**	**१९९८२**	**१४९७२**	**९१**	**४९११**	**८**	**७४.९३**
	पुरुष	**९६०१**	**८१०८**	**३६**	**१४५२**	**५**	**८४.४५**
	महिला	**१०३८१**	**६८६४**	**५५**	**३४५९**	**३**	**६६.१२**

	वार्डन १						
	जम्मा	२२५४	१६८०	३	५७१	०	७४.५३
	पुरुष	१०९२	९८३	२	१०७	०	९०.०२
	महिला	११६२	६९७	१	४६४	०	५९.९८
	२						
	जम्मा	१८५२	१४२५	४२	३८५	०	७६.९४
	पुरुष	८८४	७४२	१२	१३०	०	८३.९४
	महिला	९६३	६८३	३०	२५५	०	७०.५६
	३						
	जम्मा	१५०१	१०७४	४	४२२	१	७१.५५
	पुरुष	६८४	५५१	०	१३२	१	८०.५६
	महिला	८१७	५२३	४	२९०	०	६४.०१
	४						
	जम्मा	२३८२	१७७२	२	६०८	०	७४.३९
	पुरुष	११३१	९३९	२	१९०	०	८३.०२
	महिला	१२५१	८३३	०	४१८	०	६६.५९
	५						
	जम्मा	२०३३	१४२०	१४	५९६	३	६९.८५
	पुरुष	९९५	७६८	१०	२१५	२	७७.१९
	महिला	१०३८	६५२	४	३८१	१	६२.८१
	६						
	जम्मा	२६६४	२०२३	०	६४१	०	७५.९४
	पुरुष	१२७०	१०५८	०	२१२	०	८३.३१
	महिला	१३९४	९६५	०	४२९	०	६९.२३
	७						
	जम्मा	१७८५	१२९९	२३	४६३	०	७२.७७
	पुरुष	८४५	६७९	१०	१५६	०	८०.३६
	महिला	९४०	६२०	१३	३०७	०	६५.९६
	८						
	जम्मा	१८८३	१५३२	२	३४९	०	८१.३६
	पुरुष	८९७	८१६	०	८१	०	९०.९७
	महिला	९८६	७१६	२	२६८	०	७२.६२
	९						
	जम्मा	३६२८	२७४७	१	८७६	४	७५.७२
	पुरुष	१८०३	१५७२	०	२२९	२	८७.१९
	महिला	१८२५	११७५	१	६४७	२	६४.३८
मालिकार्जुन गापा	**जम्मा**	**१४४३७**	**११५३७**	**८३**	**२८१६**	**१**	**७९.९१**
	पुरुष	**६९५४**	**६२३७**	**२२**	**६९५**	**०**	**८९.६९**

	महिला	**७४८३**	**५३००**	**६१**	**२१२१**	**१**	**७०.८३**
	वार्डन १						
	जम्मा	१०८२	८६५	१६	२०१	०	७९.९४
	पुरुष	५११	४८१	२	२८	०	९४.१३
	महिला	५७१	३८४	१४	१७३	०	६७.२५
	२						
	जम्मा	१७५२	१३६५	१६	३७१	०	७७.९१
	पुरुष	८३९	७३८	४	९७	०	८७.९६
	महिला	९१३	६२७	१२	२७४	०	६८.६७
	३						
	जम्मा	२६८३	२१२०	४	५५९	०	७९.०२
	पुरुष	१३६७	१२०८	२	१५७	०	८८.३७
	महिला	१३१६	९१२	२	४०२	०	६९.३०
	४						
	जम्मा	१४२१	१०००	५	४१५	१	७०.३७
	पुरुष	६६८	५५०	३	११५	०	८२.३४
	महिला	७५३	४५०	२	३००	१	५९.७६
	५						
	जम्मा	१६१८	१४२७	२	१८९	०	८८.२०
	पुरुष	७७१	७२४	१	४६	०	९३.९०
	महिला	८४७	७०३	१	१४३	०	८३.००
	६						
	जम्मा	१६१७	१२८७	२८	३०२	०	७९.५९
	पुरुष	७३१	६४६	६	७९	०	८८.३७
	महिला	८८६	६४१	२२	२२३	०	७२.३५
	७						
	जम्मा	१३९८	११२४	०	२७४	०	८०.४०
	पुरुष	६८३	६१३	०	७०	०	८९.७५
	महिला	७१५	५११	०	२०४	०	७१.४७
	८						
	जम्मा	२८६६	२३४९	१२	५०५	०	८१.९६
	पुरुष	१३८४	१२७७	४	१०३	०	९२.२७
	महिला	१४८२	१०७२	८	४०२	०	७२.३३
लेकम गापा	**जम्मा**	**१२६२२**	**९४८९**	**५०**	**३०६८**	**१५**	**७५.१८**
	पुरुष	**५९४२**	**५१४६**	**२१**	**७६८**	**७**	**८६.६०**
	महिला	**६६८०**	**४३४३**	**२९**	**२३००**	**८**	**६५.०१**
	वार्डन १						
	जम्मा	२१५८	१६२३	१	५३३	१	७५.२१

	पुरुष	१००३	८८९	०	११४	०	८८.६३
	महिला	११५५	७३४	१	४१९	१	६३.५५
	२						
	जम्मा	२१०७	१६३३	१	४७३	०	७७.५०
	पुरुष	१००२	८९३	१	१०८	०	८९.१२
	महिला	११०५	७४०	०	३६५	०	६६.९७
	३						
	जम्मा	१६२८	११७३	०	४५१	४	७२.०५
	पुरुष	८००	६७४	०	१२५	१	८४.२५
	महिला	८२८	४९९	०	३२६	३	६०.२७
	४						
	जम्मा	२४४८	१७४५	०	६९३	१०	७१.२८
	पुरुष	११४६	९५४	०	१८६	६	८३.२५
	महिला	१३०२	७९१	०	५०७	४	६०.७५
	५						
	जम्मा	२३५८	१८७६	३९	४४३	०	७९.५६
	पुरुष	११४८	१०३१	१७	१००	०	८९.८१
	महिला	१२१०	८४५	२२	३४३	०	६९.८३
	६						
	जम्मा	१९२३	१४३९	९	४७५	०	७४.८३
	पुरुष	८४३	७०५	३	१३५	०	८३.६३
	महिला	१०८०	७३४	६	३४०	०	६७.९६

अनुसूची- ६

राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ अनुसार दार्चुला जिल्लामा सन्चालित प्रतिष्ठान/ व्यवसायको विवरण

विवरण	जम्मा प्रतिष्ठान/व्यवसायको संख्या	संलग्न जनशक्ति		
		जम्मा	पुरुष	महिला
दार्चुला जम्मा	३४१३	१०८३७	७३५४	३४८३
ब्यास गापा	२१५	५५१	३८८	१६३
१	२०	४०	३०	१०
२	३४	६८	४५	२३
३	३१	५५	४३	१२
४	५५	१४९	१०६	४३
५	३०	८५	६१	२४
६	४५	१५४	१०३	५१
दुहुँ गापा	१९४	४९०	३२७	१६३
१	३०	९३	५५	३८
२	५५	१३३	९६	३७
३	४६	१४४	८०	३४
४	३७	८१	५६	२५
५	२८	५३	४१	१२
महाकाली नपा	११६९	३७४९	२२६३	१४८०
१	१३२	३४९	११७	२३२
२	४०	६०	५२	१७
३	४६	११४	८०	३४
४	५८०	१४७७	१०४६	४३१
५	१६१	१०१४	५९०	४२४
६	३१	१२१	५७	६४
७	५७	१८८	१११	७७
८	४५	११९	८३	३६
९	७७	२९८	१३३	१६५
नौगाड गापा	२३०	९७३	७०२	२७१
१	३३	१३६	९२	४४
२	३१	१२८	९२	३६
३	३७	१५२	१०४	४८
४	५०	२१७	१६४	५३
५	१९	८०	५५	२५
६	६०	२६०	१९५	६५
अपिहिमाल गापा	१४१	४१६	२९६	१२०
१	११	३३	२६	७

२	२७	६७	३७	३०
३	२३	५४	३७	१७
४	४०	१२२	९०	३२
५	२३	७४	५३	२१
६	१७	६६	५३	१३
मार्मा गापा	**२६४**	**७३२**	**५१४**	**२१८**
१	२९	१०३	७६	२७
२	४९	११५	८८	२७
३	९५	२३४	१६४	७०
४	२९	९५	६७	२८
५	२५	६८	४५	२३
६	३७	११७	७४	४३
शैल्यशिखर नपा	**५२४**	**१५१०**	**१२४५**	**२६५**
१	४०	१९४	१६९	२५
२	३१	११३	९३	२०
३	१४	४२	३२	२०
४	१९	७७	६०	१७
५	४०	६५	५६	९
६	५३	९५	८३	१२
७	४९	८८	७५	१३
८	३३	७१	५२	**१९**
९	२४५	७६५	६२५	१४०
मालिकार्जुन गापा	**३९३**	**११९२**	**८५०**	३४२
१	२६	८२	५७	२५
२	२५	९६	७१	२१
३	६०	२०५	१२६	७९
४	२२	७२	५१	२१
५	६६	२५१	१७६	७५
६	५८	१७८	१४०	३८
७	३६	९२	६३	२९
८	१००	२१६	१६२	५४
लेकम गापा	**२८३**	**१२२४**	**७६३**	**४६१**
१	४९	१९६	१२४	७२
२	५०	२०९	११५	९४
३	६०	१८६	१४७	३९
४	५६	३८०	१९९	१८१
५	३४	१२२	१००	२२
६	३४	१३१	७८	५३

अनुसूची -७

जातजाती अनुसार जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

सि.नं	जातजाति	जनसंख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला
१	क्षेत्री	८७०३६	४१९४२	४५०९४
२	ब्राह्मण-पहाडी	२००९१	९७४१	१०३५०
३	मगर	२३०	१२४	१०६
४	थारु	१८८	१७२	१६
५	तामाङ	५२	३३	१९
६	नेवार	३७	२९	८
७	विश्वकर्मा/कामी	१३६९६	६५८४	७११२
८	राई	१४	१२	२
९	गुरुङ	३०	१८	१२
१०	परियार/दमाई	२१७५	१०९२	१०८३
११	ठकुरी	५५७५	२६३६	२९३९
१२	मिजार/सार्की	१२४४	६१२	६३२
१३	कोरी/कुशवहा	१२	५	७
१४	सन्यासी/दशनामी	१२६०	५८२	६७८
१५	धानुक	२२	१२	१०
१६	ब्राह्मण-तराई	१६	१५	१
१७	घर्ती/भुजेल	१९	८	११
१८	सोनोर	१४	९	५
१९	बादी	२१५	९८	११७
२०	ब्यासी/सौका	१२६४	६०१	६६३
२१	रानाथारु	१५	१३	२
२२	अन्य	६०	४६	१४
२३	विदेशी	४५	४०	५

अनुसूची ८

मातृभाषा अनुसार जनसंख्या सम्बन्धी विवरण

सि.नं	मातृभाषा	जनसंख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला
१	नेपाली	८२७९९	४३९८२	३८८१७
२	मैथिली	२२	१९	३
३	भोजपुरी	१४	१२	२
४	थारु	१७०	१५१	१९
५	तामाङ	४५	२८	१७
६	नेपालभाषा/नेवारी	१२	७	५
७	बज्जीका	११	५	६
८	मगरधुत	११५	५९	५६
९	डोटेली	१२०१४	५९१७	६०९६
१०	अवधी	१९	८	११
११	गुरुङ	१५	७	८
१२	वैताडेली	५८४	२५	५५९
१३	हिन्दी	१६३	२०	१४३
१४	बझाङ्गी	३४	५	२९
१५	दार्चुलेली	३५९९४	१३५४८	२२४४६
१६	दैलेखी	२९	१०	१९
१७	अङ्ग्रेजी	१९	१९	०
१८	खस	११	६	५
१९	डडेल्धुरी	१०	२	८
२०	ब्यासी	११९४	५७५	६१९
२१	अन्य	३६	१८	१८

अनुसूची- ९

जिल्ला स्थित बिभिन्न कार्यालयहरु

सिन	कार्यालयको नाम	फोन नं.	कार्यालय प्रमुखको नाम	मोबाईलनं
१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	०९३४२०१३३	किरण जोशी	९८५८७२७७७७
२	जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय	०९३४१००११	गणेश बहादुर पाल	९८५८७५२१४४
३	जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय	०९३४२०१३१	तारा सिंह धामी	९८५८७७६८३१
४	गुरु गोरख गुल्म	०९३४२०१५१	मनिष प्रकाश बुढाथोकी	९७६५३०७९३७
५	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	०९३४२०१९९	शिव बहादुर सिंह	९८५८७२५५५५
६	सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल नं.४४ गण	०९३४२०१००	डम्बर बहादुर बिष्ट	९८५१२५८१६२
७	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय	०९३४२०१७७	जगन्नाथ भट्ट	९८५८७५७३७७
८	जिल्ला अदालत		गणेश बहादुर बिष्ट	९८४१४६५४४९
९	शिक्षा बिकास तथा समन्वय इकाई	०९३४१०१३५	जयराज पन्त	९८५८७७५०६१
१०	जिल्ला निर्वाचन कार्यालय	०९३४२०२२१	प्रदिप सिंह धामी	९८५८७८८२२१
११	तथ्यांक कार्यालय	०९३४२०१३६	शंकर दत्त भट्ट	९८५७७५०२४
१२	महाकाली कोरिडोर सडक योजना	०९३४२०११९	लक्ष्मण दत्त जोशी	९८४८७२७५५२
१३	मालपोत कार्यालय	०९३४२०१०३	लक्ष्मीराज बिष्ट	९८५८७८४५०४
१४	कारागार कार्यालय	०९३४२०२५९	रामराजपन्त	९८५८७७०७७७
१५	नापीकार्यालय	०९३४२०२१२	प्रदीप ज्ञवाली	९८५८७७८५८५
१६	अपिनाम्पा संरक्षण क्षेत्र कार्यालय	०९३४२०४९७	गोपाल बहादुर घिमिरे	९८५८७८३५४५
१७	खानेपानी तथा सरसफाई सब-डिभिजन कार्यालय, बैतडी सम्पर्क कार्यालय दार्चुला	०९३४२०१५०	प्रकाश पार्की	९८६५७५६१६८
१८	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना कार्यान्वयन इकाइ स्याउ जोन	०९३४२०१४१	विष्णु प्रसाद ओझा	९८५८७७५०५१
१९	डिभिजन वनकार्यालय	०९३४२०१४५	परमानन्द कुँवर	९८५८७५५१४५
२०	जलश्रोत तथा सिंचाई विकास डिभिजन कार्यालय	०९३४२०२२७	डम्मर धिताल	९८५११७१८०४
२१	स्वास्थ्यकार्यालय	०९३४२०१८८	जय राज भट्ट	९८५८७७६८६७
२२	भेटेरीनरीअस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र	०९३४२०१०४	गुमानी पन्त	९८५८७८३०६०
२३	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र	०९३४२०११४	तारा प्रसाद पाण्डे	९८५८७५५५५९

२४	जिल्ला अस्पताल दार्चुला	०९३४२०३०८	डा. संजिव श्रेष्ठ	९८५८७५३८७६
२५	कृषि ज्ञानकेन्द्र	०९३४२०४४७	सिद्धराज उपाध्याय	९८५८७५१४८६
२६	सामाजिकविकास कार्यालय		राम चन्द्र ओझा	९८६७२६४२७२
२७	दार्चुला विद्युत वितरण केन्द्र	०९३४२००५३	आनन्द सापकोटा	९८५८७८८५५५
२८	नेपालटेलिकम	०९३४२०१०८	कृष्णबहादुर गुरुङ	९८५८४२२२४६
२९	दार्चुला भन्सार कार्यालय		.शिवचन्द्र प्रसाद	९८५८७८३०३०
३०	सीमा प्रशासन कार्यालय	०९३४२०११८	गोपाल सिंह बोहरा	९८४९५९३२६०
३१	राष्ट्रिय अनुसन्धान जिल्ला कार्यालय	०९३४२०११७	भगेन्द्र बहादुर चन्द	९८५८७८३०५६
३२	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय	०९३४२०१२१	गंगा मगर	९८५८७७७१२१
३३	कृषि विकासबैंक लिमिटेड	०९३४२०१६६	राम बहादुर ऐडी	९८५१३२२३६६
३४	राष्ट्रिय बाणिज्य बैंक	०९३४२०१५५	पुरुषोत्तम लेखक	९८५८७७६६८१
३५	भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय		विनोद कुमार साह	९८४४२७५७४८
३६	खाद्य व्यवस्था तथा व्यापार कम्पनी लिमिटेड शाखा कार्यालय		जयकिशुन प्रसाद चौधरी	९८४९९३५३६४
३७	नेपाल रेडक्रस सोसाईटी	०९३४२०१३३	दिपक प्रसाद अवस्थी	९८४८७२७५११
३८	जिल्लाहुलाक कार्यालय	०९३४२०१२०	बिरेन्द्र सिंह धामी	९८४८८९६१३५
३९	महाकाली नगरपालिका		नरसिंह बडाल	९८४८७४९६२८
४०	ब्याँस गाउँपालिका		महेश बहादुर बम	९८५८७७६५६५
४१	दुहुँ गाउँपालिका		बिर सिंह धामी	९८४२२३१९००
४२	नौगाड गाउँपालिका		पुष्कर सिंह धामी	९८५१२०२५२६
४३	अपिहिमाल गाउँपालिका		ईन्द्र सिंह रावल	९८५१२१८७००
४४	मार्मा गाउँपालिका		रोशन अधिकारी	
४५	शैल्यशिखर नगरपालिका		पुष्कर सिंह धामी	
४६	मालिकार्जुन गाउँपालिका		नर बहादुर ठगुन्ना	९८४८७११५१४
४७	लेकम गाउँपालिका		अर्जुन सुवेदी	९८४१०८१०३६

अनुसूची १०

अवधारणा र परिभाषा

परिवार : सामान्यतया एउटै आम्दानी खर्चले घर व्यवहार चलाई एकै भान्सामा खानपीन गरी बसेका व्यक्ति वा व्यक्तिहरूको समूहलाई परिवार भनिन्छ। परिवारमा एक व्यक्ति मात्र वा धेरै व्यक्तिहरू, नाता पर्ने वा नाता नपर्नेव्यक्तिहरू हुन सक्दछन।

औषत परिवार संख्या : प्रति परिवार एकाईमा रहेको कल संख्या देखाउने सुचक नै औषत परिवार संख्या हो। कनै स्थान विशेषको कुल जनसंख्यालाई सोही स्थानको कुल परिवार संख्याले भाग गर्दा आउने मानलाई औषत परिवार संख्या भनिन्छ।

परिवार मुली : घर परिवारको मुली भन्नाले घर परिवारको त्यो सदस्यलाई जनाउछ जसले परिवारको आम्दानी तथा खर्चको चांजोपाजो मिलाउनको साथसाथै आवश्यक निर्णय समेत गर्ने गर्दछ।

लैंङ्गिक अनुपात :प्रति सय जना महिलामा पुरुषको संख्या व्यक्त गर्ने ईकाई नै लैंङ्गिक अनुपात हो। कनै स्थान विशेषको कुल पुरुषको जनसंख्यालाई महिलाको संख्याले भाग गरेर १०० ले गुणन गर्दा लैंङ्गिक अनुपात प्राप्त हुन्छ।

जनघनत्व : प्रति एकाई क्षेत्रफलमा रहेको कुल जनसंख्या व्यक्त गर्न जनघनत्वको गणना गरिन्छ। यसले कुनै स्थानको क्षेत्रफल र त्यस स्थानको जनसंख्या बिचको सम्बन्ध देखाउछ।

कृषि-चलन : एउटै व्यक्ति वा परिवारले वा निकायले रेखदेख (व्यवस्थापन) गरेको कृषि उत्पादनको एक आर्थिक एकाइलाई कृषि-चलन भनिन्छ। यस्तो कृषि - चलनभित्र आफ्नो हकको वा अर्काको हकको भए पनि जुनसुकै शर्तमा लिई आंशिक वा पूर्ण रूपमा कृषि उत्पादनको उद्देश्यले पालिएका पशुपक्षीहरू वा जुनसुकै आकारको भए पनि कृषिका लागि उपयोग गरिएको सम्पूर्ण जग्गा पर्दछ।

कृषिगणना २०७८ मा जग्गाको क्षेत्रफल वा पशुपक्षीको सङ्ख्या तल लेखिएबमोजिम भएमा मात्र कृषि - चलन मानिएको थियो :

(क) हिमाल र पहाडका जिल्लामा कम्तीमा ४ आना (०.०१२७२ हेक्टर) र तराइका जिल्लामा कम्तीमा ८ धुर (०.०१३५५ हेक्टर) क्षेत्रफल बाली लागेको जग्गा भएमा, वा

(ख) जुनसुकै उमेरका कम्तीमा १ वटा गाई-भैंसी पालेको भएमा, वा

(ग) कम्तीमा ५ वटा भेडा बाखा, सुँगुर - बङ्गुरजस्ता चौपाया पालेको भएमा, वा

(घ) चल्ला र माउ गरी कम्तीमा २० वटासम्म चराचुरुङ्गी (कुखुरा, हाँस) पालेको भएमा।

कित्ता : वरिपरि अरूको साँध भएर बीचमा रहेको जमिनको भागलाई कित्ता भनिन्छ। कहिलेकहीं कित्ताको साँधमा खोला, जंगल, भीर, नदीजस्ता प्राकृतिक साँध पनि पर्न सक्दछन्। जग्गाको कित्ता र गह्रा फरकफरक कुरा हुन्। एकै चलनअन्तर्गत दुई वा दुईभन्दा बढी कित्ता हुनका लागि एक कित्ता भित्रका गह्रा अर्को कित्ता भित्रका गह्रासँग कतैतिरबाट जोडिएको हुनुहुँदैन। कृषिगणनामा प्रयोग गरिएको कित्ता र साधारण बोलीचालीको भाषामा (वा नापीमा) प्रयोग गरिएको कित्ता एकै होइनन्।

मुख्य कृषक : मुख्य कृषक भन्नाले कृषि - चलनको आर्थिक तथा प्राविधिक विषयमा निर्णय लिने, खेतीपातीको रेखदेख गर्ने र निर्देशन दिने व्यक्ति।

बालबालिका महिला अनुपात :- बालबालिका महिला अनुपात भन्नाले ५ बर्ष मुनिका बालबालिकाहरुको जनसंख्या र प्रजनन उमेर समूह अर्थात् १५ देखि ४९ वर्षका महिलाहरुको जनसंख्याको अनुपातलाई

जनाउँछ। यो प्रजननको स्तर इंगित गर्ने सरल सूचक हो। यस सूचकलाई प्रायः प्रतिहजार महिलाहरुमा बालबालिकाहरुको संख्याको रुपमा व्यक्त गरिन्छ।

बालिका आश्रित अनुपात :- बालिका आश्रित अनुपात भन्नाले ० देखि १४ बर्ष उमेर समूहका कुल बालिकाहरुको र १५ देखि ५९ बर्ष उमेर समूहका कुल जनसंख्याको अनुपातलाई जनाउँछ। यसलाई प्रतिशतमाव्यक्त गरिन्छ।

बालक आश्रित अनुपात :- बालक आश्रित अनुपात भन्नाले ० देखि १४ बर्ष उमेर समूहका कूल बालकहरुको जनसंख्या र १५ देखि ५९ बर्ष उमेर समूहका कुल जनसंख्याको अनुपातलाई जनाउँछ। यसलाई प्रायः प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

कुल आर्थिक क्रियाकलाप दर :- कुल आर्थिक क्रियाकलाप दर भन्नाले १० बर्ष वा सो भन्दा माथिका उमेर समूहका आर्थिक दृष्टिले अक्सर क्रियाशील जनसंख्या र उही उमेर समूहका कुल जनसंख्याको अनुपातलाई जनाउँछ। यसलाई प्रायः प्रतिशतमा ब्यक्त गरिन्छ।

पुरुषहरुको आर्थिक क्रियाकलाप दर :- पुरुषहरुको आर्थिक क्रियाकलाप दर भन्नाले १० बर्ष वा सो भन्दा माथिका उमेर समूहका आर्थिक दृष्टिले अक्सर क्रियाशील पुरुषहरुको जनसंख्या र उही उमेर समूहका कुल पुरुषहरुको जनसंख्याको अनुपातलाई जनाउँछ। यसलाई प्रायः प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

महिलाहरुको आर्थिक क्रियाकलाप दर :- महिलाहरुको आर्थिक क्रियाकलाप दर भन्नाले १० बर्ष वा सो भन्दा माथिका उमेर समूहका आर्थिक दृष्टिले अक्सर क्रियाशील महिलाहरुको जनसंख्या र उही उमेर समूहका कुल महिलाहरुको जनसंख्याको अनुपातलाई जनाउँछ। यसलाई प्रायः प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

आर्थिक दृष्टिले क्रियाशील महिला पुरुषको अनुपात :- १० बर्ष वा सो भन्दा माथिका उमेर समूहका आर्थिक दृष्टिले क्रियाशील महिला र पुरुषको जनसंख्याको अनुपात।

आर्थिक दृष्टिले क्रियाशील युवा युवतीको अनुपात :- १५ देखि २४ बर्ष उमेर समूहका आर्थिक दृष्टिले अक्सर क्रियाशील युवा महिला र युवा पुरुषको अनुपात।

बालबालिकाहरुको आर्थिक क्रियाकलाप दर :- बालबालिकाहरुको आर्थिक क्रियाकलाप दर भन्नाले १० देखि १४ बर्ष उमेर समूहका आर्थिक दृष्टिले अक्सर क्रियाशील बालबालिकाको जनसंख्या र सोही उमेर समूहको कुल बालबालिकाको जनसंख्याको अनुपातलाई जनाउँछ। यो सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ ।

बालकहरुको आर्थिक क्रियाकलाप दर : बालकहरुको आर्थिक क्रियाकलाप दर भन्नाले १० देखि १४ बर्ष उमेर समूहका आर्थिक दृष्टिले अक्सर क्रियाशील बालकको जनसंख्या र सोही उमेर समूहको कुल बालकहरुको जनसंख्याको अनुपातलाई जनाउँछ। यो सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

बालिकाहरुको आर्थिक क्रियाकलाप दर :- बालिकाहरुको आर्थिक क्रियाकलाप दर भन्नाले १० देखि १४ बर्ष उमेर समूहका आर्थिक दृष्टिले अक्सर क्रियाशील बालिकाको जनसंख्या र सोही उमेर समूहको कुल बालिकाहरुको जनसंख्याको अनुपातलाई जनाउँछ। यो सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

बालबालिका निरक्षरता दर :- १० देखि १४ बर्ष उमेर समूहका निरक्षर बालबालिकाहरुको संख्या र उही उमेर समूहका कुल बालबालिकाहरुको संख्याको अनुपात। यो सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

बाल बिवाह भएका जनसंख्याको समानुपात :- १० देखि १४ बर्ष उमेर समूहका विवाहित बालबालिकाहरुको संख्या र उही उमेर समूहका कुल बालबालिकाहरुको संख्याको अनुपात। यो सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

साक्षरता दर : ५ वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेर समूहका जुनसुकै भाषामा लेख्न र पढ्न जान्ने कुल जनसंख्या र उही उमेर समूहका कुल जनसंख्याको अनुपात । यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

प्रौढ साक्षरता दर : १५ वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेर समूहका जुनसुकै भाषामा लेख्न र पढ्न जान्ने कुल जनसंख्या र उही उमेर समूहका कुल जनसंख्याको अनुपात । यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

कुल आश्रितअनुपात : ० देखि १४ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाहरुको जनसंख्या र ६० वर्ष वा सो बढी उमेर समूहका बृद्धबृद्धाहरुको जनसंख्याको योग र १५ देखि ५९ वर्ष उमेर समूहका जनसंख्याको अनुपात। यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

बालबालिकाहरुको आश्रित अनुपात : ० देखि १४ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाहरुको जनसंख्या १५ देखि ५९ वर्ष उमेर समूहका जनसंख्याको अनुपात। यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

बृद्धबृद्धाहरुको आश्रित अनुपात : ६० वर्ष वा सो बढी उमेर समूहका बृद्धबृद्धाहरुको जनसंख्या र १५ देखि ५९ वर्ष उमेर समूहका जनसंख्याको अनुपात।यस सूचकलाई प्रतिशतमा व्यक्त गरिन्छ।

सन्दर्भ सामाग्री :-

१. राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ संक्षिप्त नतिजा, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, थापाथली, काठमाडौं।

२. जिल्ला वस्तुगत विवरण २०७४. तथ्याङ्क कार्यालय, दार्चुला।

३. National Population and Housing Census 2021 (National Report) National Statistics Office (Kathmandu, Nepal)

४. National Population and Housing Census 2021 (Municipality) / Rural Municipalities, National Statistics Office (Kathmandu, Nepal)

५. National Sample Census of Agriculture 2021, District Report, National Statistics Office (Kathmandu, (Nepal)

६. Statistical year book, National Statistics Office (Kathmandu, Nepal)

७. National Statistics Office (Kathmandu, Nepal)

८. स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ को नतिजा तालिका, जिल्ला निर्वाचन कार्यालय, दार्चुला।

९. जिल्लास्थित विभिन्न सरकारी तथा गैर-सरकारी निकायहरूका अभिलेखहरू।

१०. URL: www.nsonepal.gov.np, www.election.gov.np

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट समय- समयमा हुने विभिन्न गणना तथा सर्वेक्षण र तथ्याङ्क कार्यालयको बार्षिक कार्यक्रम अन्तर्गत तथ्याङ्क संकलन कार्यमा खटिई आउने कर्मचारीहरुलाई समयमै सत्य- तथ्य विवरण उपलब्ध गराई सहयोग गरिदिन हुन सम्बन्धित सबैमा तथ्याङ्क कार्यालय, दार्चुला हार्दिक अनुरोध गर्दछ।